T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

GÖÇ ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

(DOKTORA TEZİ)

İÇ GÖÇ HAREKETLERİNİN SOSYAL VE EKONOMİK ANALİZİ: ŞANLIURFA'DAN İSTANBUL'A GERÇEKLEŞEN GÖÇ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Filiz ÖZBAY

ŞANLIURFA – 2021

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

GÖÇ ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

(DOKTORA TEZİ)

İÇ GÖÇ HAREKETLERİNİN SOSYAL VE EKONOMİK ANALİZİ: ŞANLIURFA'DAN İSTANBUL'A GERÇEKLEŞEN GÖÇ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Filiz ÖZBAY

Danışman

Prof. Dr. Murat DEMİR

ŞANLIURFA – 2021

T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZ ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Murat DEMİR'in danışmanlığında, Filiz ÖZBAY'ın hazırladığı **"**İç Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Analizi: Şanlıurfa'dan İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir İnceleme**"** konulu bu çalışma 29 /11 /2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Harran Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

☐☐ Oybirliğiyle / ☐☐ Oy çokluğu ile

İmza

Danışman	: Prof. Dr. Murat DEMİR	……..
Üye	: Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	……..
Üye	: Doç. Dr. Mahmut İNAN	……..
Üye	: Doç. Dr. Abdunnur YILDIZ	……..
Üye	: Dr.Öğr.Üyesi Ahmet KÖSTEKÇİ	……..

Bu tezin ……..….. Ana Bilim Dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

(Ünvanı, Adı, Soyadı)

Enstitü Müdürü

Bu çalışma: ……. Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No : ……

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖĞRENCİNİN	
Öğrenci No	175271102
Adı / Soyadı	Filiz ÖZBAY
Anabilim Dalı/Programı	Maliye-Göç Çalışmaları / Doktora
Tez Konusu	İç Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Analizi: Şanlıurfa'dan İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir İnceleme

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen "İç Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Analizi: Şanlıurfa'dan İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir İnceleme" çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 155 sayfalık kısmına ilişkin, 18/10/2021 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 19'dur. Ayrıca İç Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Analizi: Şanlıurfa'dan İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir İnceleme çalışması hiçbir blok kopyalama içermemektedir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar hariç/dâhil
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini ve Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü "İç Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Analizi: Şanlıurfa'dan İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir İnceleme" çalışması Orijinallik Raporu alınması ve kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

18/10/2021

Filiz ÖZBAY

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 18/10/2021

Prof. Dr. Murat DEMİR

ÖZET

İÇ GÖÇ HAREKETLERİNİN SOSYAL VE EKONOMİK ANALİZİ: ŞANLIURFA'DAN İSTANBUL'A GERÇEKLEŞEN GÖÇ ÜZERİNE BİR İNCELEME

ÖZBAY, Filiz

Doktora Tezi

Maliye Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat DEMİR

Ekim, 2021, 155 Sayfa

Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel nedenlerle birey ya da grupların yerleşmek amacıyla gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketi olarak tanımlanan göç aynı zamanda bir sosyal değişim sürecini ifade etmektedir. Türkiye'de iller ve bölgeler arasında görülen sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları, nüfus hareketlerine neden olmakta ve bunun sonucunda ise iç göç ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki iç göç olgusu içinde yaşanılan dönemin koşullara bağlı olarak farklılık gösterse de tarihin her devrinde güncelliğini koruyarak devam etmiştir.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950 yılına kadar düşük düzeyde gerçekleşen iç göçler, 1950 sonrası dönemde yaşanan değişim ve dönüşümün etkisiyle kırdan kente doğru göçler yoğun bir şekilde yaşanmış ve toplumu derinden etkileyen bir olgu haline gelmiştir. 1980 sonrası dönemde ise yaşanan sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle göçler nitelik değiştirerek kentten kente yoğun bir şekilde artarak devam etmiştir.

İç göç olgusunu incelemek için birçok faktörün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Göçe kaynaklık eden faktörlerin dikkate alınması dengeli bir iç göç sağlama açısından daha gerçekçi politikaların yürütülmesine imkân sağlayacağından çalışmada iç göç hareketlerinin nedenleri, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi eksende

ele alınarak analiz edilmiştir. İç göç olgusu bu eksenler dikkate alınarak Şanlıurfa özelinde incelenmiştir.

Çalışmanın amacı Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin sebeplerini ve sosyo-ekonomik boyutlarını ortaya koyarak göç etme nedenlerini ve geriye göç olasılığını tespit etmektir. Bu amaç kapsamında Şanlıurfa doğumlu olup bireysel veya hane halkıyla beraber İstanbul'a göç eden ve ikametgahı İstanbul'da olan bireylerle anket çalışması yapılmış, anket sonuçları farklı istatistiki analizlerle incelenmiştir.

Bu çalışma sonucunda Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin odağında işsizlik, geçim sıkıntısı, eğitim ve sosyal imkânsızlıklar gibi nedenlerin olduğu ve İstanbul'a göç eden bireylerin, göç ettikleri için memnun oldukları ve bu nedenle büyük çoğunluğunun geri dönmek istemediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, İç Göç, Tersine Göç, Şanlıurfa.

ABSTRACT

SOCIAL AND ECONOMIC ANALYSIS OF INTERNAL MIGRATION MOVEMENTS: AN EXAMINATION ON MIGRATION FROM SANLIURFA TO ISTANBUL

Filiz, ÖZBAY

Ph.D. Thesis

Department of Finance

Advisor: Prof. Dr. Murat DEMİR

October, 2021, 155 pages

Migration, which is defined as the movement of individuals or groups to settle for economic, political, social and cultural reasons, also expresses a process of social change. Socio-economic development differences between provinces and regions in Turkey cause population movements and as a result internal migration occurs. Although the phenomenon of internal migration in Turkey differs according to the conditions of the period in which it lived, it has remained up-to-date in every period of history.

Internal migration, which took place at a low level from the first years of the Republic until 1950 in Turkey, and with the effect of the change and transformation experienced after 1950, migration from rural to urban areas has been experienced intensely and has become a phenomenon that deeply affects the society. In the post-1980 period, with the effect of industrialization and urbanization, migrations continued to increase from city to city by changing their quality.

In order to examine the phenomenon of internal migration, many factors need to be considered. Since considering the factors that cause migration will enable more realistic policies to be implemented in terms of providing a balanced internal migration, the causes of internal migration movements have been analyzed in economic, social, cultural and political axis in the study. The phenomenon of internal migration has been studied in Şanlıurfa, taking into account these axes.

The aim of the study is to determine the reasons for migration and the possibility of migration back by revealing the reasons and socio-economic dimensions of migration movements from Şanlıurfa to Istanbul. For this purpose, a survey was conducted with individuals who were born in Şanlıurfa and immigrated to Istanbul individually or with their households and reside in Istanbul, and the survey results were analyzed with different statistical analyzes.

As a result of this study, it has been determined that the migration movements from Şanlıurfa to Istanbul are due to reasons such as unemployment, financial difficulties, education and social impossibilities, and that the individuals who migrated to Istanbul are satisfied with their migration and therefore the majority of them do not want to return.

Key Words: Migration, Internal Migration, Return Migration, Şanlıurfa.

İÇ GÖÇ HAREKETLERİNİN SOSYAL VE EKONOMİK ANALİZİ: ŞANLIURFA'DAN İSTANBUL'A GERÇEKLEŞEN GÖÇ ÜZERİNE BİR İNCELEME

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI II
Orjinallik Raporu ve Beyan Belgesi III
ÖZET IV
ABSTRACT VI
İÇİNDEKİLER VIII
KISALTMALAR XIII
TABLOLAR LİSTESİ XIV
ŞEKİLLER LİSTESİ XVII
EKLER LİSTESİ XVIII
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE OLARAK GÖÇ VE İÇ GÖÇ OLGUSU

1.1. GÖÇ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 5
1.1.1. Göç 5
1.1.2. Göçmen 6
1.1.3. Mülteci ve Sığınmacı 7
1.1.4. Zincirleme Göç 7
1.1.5. Döngüsel Göç 8
1.1.6. Tersine Göç 8
1.1.7. Alınan Göç ve Verilen Göç 8
1.1.8. Net Göç ve Net Göç Hız 9
1.1.9. Kentsel Nüfus ve Kırsal Nüfus 9
1.1.10. Şehir ve İl 10

1.2. GÖÇ TÜRLERİ 10
1.2.1. Göç Edilen Yerlerin Konumlarına Göre Göçler 10
1.2.1.1. İç Göç 11
1.2.1.2. Dış Göç 11
1.2.2. Göç Edilen Yerde Kalma Süresine Göre Göçler 11
1.2.2.1. Mevsimlik Göç 11
1.2.2.2. Sürekli Göç 12
1.2.3. Göç Edenlerin İradelerine Göre Göçler 12
1.2.3.1. Gönüllü Göç 12
1.2.3.2. Zorunlu Göç 12
1.2.4. Göç Edenlerin Niteliklerine Göre Göçler 13
1.2.4.1. Beyin Göçü 13
1.2.4.2. İşçi Göçü 14
1.2.5. Göç Edenlerin Yoğunluk Esasına Göre Göçler 14
1.2.5.1. Bireysel Göç 14
1.2.5.2. Kitlesel Göç 14
1.2.6. Göç Edenlerin Düzenlilik Esasına Göre Göçler 14
1.2.6.1. Düzenli Göç 15
1.2.6.2. Düzensiz Göç 15
1.3. GÖÇ TEORİLERİ (KURAMLARI) 15
1.3.1. Ravenstein'ın Göç Kanunları Teorisi 16
1.3.2. İtme- Çekme Teorisi 18
1.3.3. Network (Ağ) Teorisi 20
1.3.4. Merkez Çevre Teorisi (Dünya Sistemleri Teorisi) 22
1.3.5. Kesişen Fırsatlar Teorisi 23
1.3.6. Petersen'in Göç Tipi Teorisi 23
1.3.7. Göç Sistemleri Teorisi 25
1.3.8. İkiye Bölünmüş İşgücü Piyasası Teorisi 27
1.3.9. Sosyal Sistemler Teorisi 28
1.4. TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ OLGUSU 29
1.4.1. İç Göç Kavramı 29
1.4.2. Türkiye'de Dönemsel Olarak İç Göçler 30

1.4.2.1. 1923-1950 Dönemi 30
1.4.2.2. 1950-1980 Dönemi 31
1.4.2.3. 1980 Sonrası Dönem 32
1.4.3. İç Göçe Sebep Olan Temel Faktörler 35
1.4.4. İç Göçün Sonuçları 38
1.5. İÇ GÖÇE YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI 40

İKİNCİ BÖLÜM
ŞANLIURFA İLİ VE GÖÇ

2.1. ŞANLIURFA İLİNİN DEMOGRAFİK YAPISI VE GELİŞİMİ 45
2.1.1. Şanlıurfa'nın Tarihçesi 45
2.1.2. Şanlıurfa'nın Coğrafi Durumu 46
2.1.3. Şanlıurfa'nın Demografik Yapısı 46
2.1.4. Şanlıurfa'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı 53
2.1.4.1. Eğitim Durumu 54
2.1.4.2. Sağlık Durumu 57
2.1.4.3. İstihdam Durumu 59
2.1.4.4. Ekonomik Durumu 63
2.2. ŞANLIURFA'DA GÖÇÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ 67
2.2.1. Şanlıurfa İlinin Aldığı ve Verdiği Göç ve Göç Hızı 67
2.2.2. Şanlıurfa'da İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller 69
2.2.3. Şanlıurfa'nın Göç Akım Yönü 70
2.2.4. Göç Edenlerin Nitelikleri 71
2.3. ŞANLIURFA'NIN GÖÇ VERME NEDENLERİ 74
2.4. ŞANLIURFA İLİNİN İSTANBUL İLİ İLE GÖÇ İLİŞKİSİ 77
2.4.1. Şanlıurfa İlinin İstanbul İline Verdiği Göç 77
2.4.2. İstanbul İlindeki Şanlıurfa Kökenli Nüfusun Durumu 79
2.4.2.1. Doğum Yerine Göre 79
2.4.2.2. Nüfus Kaydına Göre (Kütük) 81
2.5. ŞANLIURFA İLİNE ETKİLERİ BAKIMINDAN GAP 82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ŞANLIURFA'DAN İSTANBUL'A GÖÇ EDENLERE YÖNELİK SAHA ARAŞTIRMASI

3.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI VE YÖNTEMİ 89
3.1.1. Araştırmanın Konusu 89
3.1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı 89
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi 90
3.1.4. Araştırmanın Alanı ve Örnek Kitlesi 92
3.1.5. Araştırmanın Hipotezleri 93
3.1.6. Araştırmada Beklenen Yararlar 94
3.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI 95
3.2.1. Demografik Değişkenler 95
3.2.2. Göç İle İlgili Değişkenler 99
3.2.3. Sonuçların Sosyo-Ekonomik Analizi ve Değerlendirilmesi 114
3.2.3.1. Hipotezlerin Değerlendirilmesi 114
3.2.3.1.1. "Cinsiyet ile Göç Kararı Arasındaki İlişki Cinsiyet Rolleri ile Doğru Orantılıdır" Hipotezine İlişkin Bulgular 115
3.2.3.1.2. "Kentte Kalış Süresi Arttıkça Kente Uyum Süreci Artmakta ve Buna Bağlı Olarak Geriye Göç Olasılığı Azalmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular 116
3.2.3.1.3. "Eğitim Durumuna Göre İstanbul'a Gerçekleşen Göç Nedeni Farklılık Göstermektedir" Hipotezine İlişkin Bulgular 117
3.2.3.1.4. "Konut Mülkiyeti ile Geriye Göç Olasılığı Arasında Anlamlı Bir Farklılık Bulunmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular 118
3.2.3.1.5. "Gelir Durumu ile Göç Edildiği İçin Duyulan Mutluluk Düzeyi Arasında Anlamlı Bir İlişki Bulunmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular 119
3.2.3.1.6. "Gelir Düzeyi Azaldıkça Göç Eğilimi Artmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular 120

3.2.3.1.7. “Cinsiyete Göre İstanbul’a İlk Gelindiğinde Karşılaşılan Sorunlar Arasında Anlamlı Bir Farklılık Bulunmaktadır” Hipotezine İlişkin Bulgular 121
3.2.3.1.8. “Çalışma Durumu ile Geriye Göç İsteği Arasında Anlamlı Bir İlişki Bulunmaktadır” Hipotezine İlişkin Bulgular 122
3.2.3.1.9. “Yaş Arttıkça Geriye Göç Eğilimi Artmaktadır” Hipotezine İlişkin Bulgular 123
3.2.3.1.10. “Medeni Durum Hane Halkı Göçü Üzerinde Etkilidir” Hipotezine İlişkin Bulgular 124
3.2.3.1.11. “Ekonomik Nedenler Göçü Tetikleyen Başlıca Sebeplerdir” Hipotezine İlişkin Bulgular 124
3.2.3.2. Varılan Diğer Bulguların Değerlendirilmesi 125
SONUÇ 134
KAYNAKÇA 140
EKLER

KISALTMALAR

ABD Amerika Birleşik Devletleri

ADNKS Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

DİE Devlet İstatistik Enstitüsü

GAP Güneydoğu Anadolu Projesi

GSYH Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

GNS Genel Nüfus Sayımı

KSS Küçük Sanayi Siteleri

M.Ö Milattan Önce

OSB Organize Sanayi Bölgeleri

SEGE İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması

SPSS Statistical Package for the Social Sciences

TBMM Türkiye Büyük Millet Meclisi

TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu

TDK Türk Dil Kurumu

KSS Küçük Sanayi Siteleri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Petersen'in Göç Tipleştirilmesinin Özeti 25
Tablo 2: Türkiye'de 1923-1950 Arasında Yaşanan İç Göç Hareketleri 31
Tablo 3: Türkiye'de 1950-1980 Arasında Yaşanan İç Göç Hareketleri 32
Tablo 4: Türkiye'de 1980 Sonrası Yaşanan İç Göç Hareketleri 33
Tablo 5: Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus 34
Tablo 6: Şanlıurfa Nüfusu 47
Tablo 7: Yıllık Nüfus Artış Hızı (‰) 48
Tablo 8: Nüfus Yoğunluğu (kişi/km^2) 50
Tablo 9: Yaş Bağımlılık Oranları (%) 51
Tablo 10: Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı) 52
Tablo 11: Şanlıurfa'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 54
Tablo 12: Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (%) 55
Tablo 13: Okullaşma Oranları (%) 56
Tablo 14: Hekim Başına Düşen Toplam Kişi Sayısı 57
Tablo 15: Bebek Ölüm Hızı (‰) 58
Tablo 16: Şanlıurfa'nın İşsizlik Oranı (%) 59
Tablo 17: İşgücüne Katılma Oranı (%) 61
Tablo 18: 15 Yaş ve Üzeri İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler (%) 62
Tablo 19: Kişi Başına GSYH ($) 64
Tablo 20: Toplam İhracat ve İthalat (Bin $) 65
Tablo 21: Tarımsal Üretim Değeri (Bin TL) 66
Tablo 22: Şanlıurfa İlinin Aldığı ve Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı 68
Tablo 23: Şanlıurfa İlinde İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller 69
Tablo 24: Şanlıurfa'nın Diğer İllere En Fazla Göç Verdiği İller 70
Tablo 25: Göç Edenlerin Cinsiyeti 72
Tablo 26: Göç Eden Nüfusun Eğitim Durumu 73
Tablo 27: Göç Edenlerin Yaş Yapısı 74
Tablo 28: Şanlıurfa'nın İstanbul İline Verdiği Göç 78
Tablo 29: Şanlıurfa Doğumlu Olup İstanbul'da İkamet Edenlerin Oranı 80
Tablo 30: Şanlıurfa Kütüğüne Kayıtlı Olup İstanbul'da İkamet Edenler 82
Tablo 31: GAP Bölgesi Tarım Alanları 84

Tablo 32: GAP Bölgesi'nde Sulamaya Açılan Alanlar 85
Tablo 33: GAP Bölgesi Yatırım Teşvik Belgesi 85
Tablo 34: GAP Bölgesinde Tamamlanan Organize Sanayi Bölgeleri 86
Tablo 35: GAP Bölgesinde Tamamlanan Küçük Sanayi Siteleri 86
Tablo 36: GAP İmalat Sanayisinde Sektörlere Göre Firma Sayısı ve İstihdam 87
Tablo 37: Cinsiyet Dağılımı 95
Tablo 38: Yaş Dağılımı 96
Tablo 39: Medeni Durum 96
Tablo 40: Eğitim Durumu 97
Tablo 41: Ailedeki Birey Sayısı 97
Tablo 42: Aylık Gelir Durumu 98
Tablo 43: Çalıştığınız Sektör 98
Tablo 44: Göç Etmeden Önce Nerede Yaşıyordunuz 99
Tablo 45: Kaç Yıldır İstanbul'da İkamet Ettiği 100
Tablo 46: İstanbul'a Taşınmadan Önceki Meslek 100
Tablo 47: İstanbul'u Tercih Etme Nedeniniz 101
Tablo 48: İstanbul'a Bireysel mi Yoksa Ailece mi Göç Edildiği, Aile ile Göç Edildiyse Göç Kararında Kimin Etkili Olduğu 102
Tablo 49: Oturulan Evin Niteliği 103
Tablo 50: Evin Mülkiyet Durumu ve Kira Miktarı 103
Tablo 51: Evde Kimlerle İkamet Edildiği 104
Tablo 52: Evde Başka Gelir Getirenin Olup Olmadığı 105
Tablo 53: Tasarruf Yapılıp Yapılmadığı 105
Tablo 54: İstanbul'a Gelmeden Önceki Kazanç Karşılaştırıldığında Mevcut Durumun Nasıl Değerlendirildiği 106
Tablo 55: Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği ve Nedenleri 106
Tablo 56: Şuan Çalışıyor musunuz, Çalışılmıyorsa Geçimin Nasıl Sağlandığı 108
Tablo 57: Çalışma Biçimi 109
Tablo 58: Gelir Tipi 109
Tablo 59: Sosyal Güvencenin Olup Olmadığı 110
Tablo 60: Dernek Faaliyetlerine Katılıp Katılmadığı 110
Tablo 61: Şanlıurfa'ya Hangi Sıklıkla Gidildiği 111

Tablo 62: İstanbul'a Göç Edildiğinde Karşılaşılan Sorunlar 112
Tablo 63: İstanbul'a Göç ile İlgili Görüşler 113
Tablo 64: Cinsiyete Göre Göç kararında Kimin Etkili Olduğu 115
Tablo 65: İstanbul'da Kalma Süresi ile Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği Arasındaki Farklılık Durumu 116
Tablo 66: Eğitim Durumuna Göre Şanlıurfa'dan Göç Etme Nedeni 117
Tablo 67: Evin Mülkiyet Durumu ile Geriye Göç Konusundaki Düşünceler 118
Tablo 68: Aylık Gelir ile Göç Edildiği İçin Duyulan Mutluluk Düzeyi Arasındaki İlişki 119
Tablo 69: Aylık Gelir ile Geriye Göç Arasındaki İlişki 120
Tablo 70: Cinsiyete Göre İstanbul'a İlk Gelindiğinde Karşılaşılan Sorunlar Arasındaki Farklılık Durumu 121
Tablo 71: Çalışma Durumu ile Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki 122
Tablo 72: Yaş ile Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki 123
Tablo 73: Medeni Duruma Göre İstanbul'a Bireysel Olarak mı Yoksa Aileyle mi Göç Edildiği 124
Tablo 74: Şanlıurfa'dan Göç Etme Nedeni 124
Tablo 75: Cinsiyete Göre Dernek Faaliyetlerine Katılma Sıklığı 125
Tablo 76: Medeni Duruma Göre Şanlıurfa'dan Neden Göç Edildiği 126
Tablo 77: Eğitim Durumuna Göre İstanbul'un Tercih Edilme Nedeni 127
Tablo 78: İstanbul'a Göç Ettikleri İçin Mutlu Olanların Geriye Göç Konusundaki Düşünceleri 128
Tablo 79: Yaşa Göre İstanbul'un Tercih Edilme Nedeni 129
Tablo 80: Aylık Gelir ile Tasarruf Yapma Arasındaki İlişki 130
Tablo 81: Aylık Gelir ile Dışlanmışlık Hissi Arasındaki İlişki 130
Tablo 82: Eğitim Durumu ile Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki 131
Tablo 83: Yabancılık Hissi ile Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki 131
Tablo 84: Cinsiyet ile Geriye Göç İsteği Arasındaki İlişki 132
Tablo 85: İstanbul'da İkamet Edilen Süre ile Evin Mülkiyet Durumu Arasındaki İlişki 133

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Yaşanılan ve Varılan Yerdeki Faktörler ve Araya Giren Faktörler 19

Şekil 2: Göç Sistemleri Teorisinin İşleyişi 26

EKLER LİSTESİ

Ek-1: Anket Soru Formu ek s.1

Ek-2: Etik Kurul İzin Belgesi ek s.4

GİRİŞ

Göç; ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel nedenlerle bireylerin yerleşim yerlerini sürekli veya geçici olarak değiştirme durumudur. Başka bir deyişle göç, fiziki mekân değişikliğini oluşturan nüfus hareketidir. Göç hareketleri sadece göç eden kişileri ve grupları değil, aynı zamanda boşaltılan ve yeni yerleştikleri alanın yerleşik sakinlerini de etkilemektedir. Bundan dolayı dünyada uzun yıllar boyunca birçok ülkenin sorunu olmaya devam etmektedir. Bireylerin ikamet ettikleri yerleşim yeri ile göç edecekleri yerleşim yeri arasında siyasi, ekonomik ve sosyal imkânlar açısından büyük farklılıkların görülmesi göçü tetiklemektedir. İnsanlık tarihi boyunca var olan göç hareketleri, bireylerin daha rahat yaşam isteği var oldukça devam edecektir.

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanda yaşanan gelişmelerin etkisiyle iç göç hareketleri başlamıştır. Bu dönemde görülen nüfus artışları ve tarım kesimindeki dönüşüm, ülkenin yerleşim yapısını ve nüfus hareketlerini değiştirmiştir. Bu değişimle birlikte Türkiye kentleşme sürecine girmiş ve kırdan kente doğru göçün yaşanmasıyla nüfus hareketleri belli alanlarda yoğunlaşmıştır. 1960-1980 yılları arasında kırsal ve kentsel alanlarda görülen gelir farklılıkları, sanayileşmenin etkisiyle kentsel alanlarda çekici faktörlerin, kırsal alanlarda ise itici faktörlerin artması, ulaşım ve haberleşme alanında yaşanan gelişmelerin etkisiyle kent nüfusu bu dönemde de giderek artmıştır. 1980 sonrası dönemde ise iç göçler şekil değiştirmiştir. Daha önceki dönemlerde kırdan kente doğru gerçekleşen göç hareketleri, bu dönemden sonra kentten kentte doğru gerçekleşmiştir.

Göç olgusu, ortaya çıktığı dönemin koşullarından etkilenerek şekillenmektedir. Tarihsel olarak her dönemin sahip olduğu ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel koşullar göçün yapısı üzerinde etkili olduğu için göç kuramları ve açıklamaları üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Göç kuramları bireylerin göç etme nedeni, göç kararı üzerinde etkili olan faktörleri ve göç kararı alınırken nasıl davrandıkları hakkında fikir vermektedir. Göç kuramları aynı olgu üzerinde çalışmalarına karşın birbirinden farklı hipotez ve önermeleri ileri sürdükleri için dünya çapında birçok kuram geliştirilmiştir.

Ravenstein'ın göç kanunları teorisi, itme- çekme teorisi, network (ağ) teorisi, merkez çevre teorisi (dünya sistemleri teorisi), kesişen fırsatlar teorisi, Petersen'in göç tipi

teorisi, göç sistemleri teorisi, ikiye bölünmüş işgücü piyasası teorisi ve sosyal sistemler teorisi bunlardan bazılarıdır.

Türkiye'de yaşanan iç göç süreçleri hem toplumsal yapıda yaşanan değişimden etkilenmiş hem de toplumsal yapıda yaşanan dönüşümü etkilemiştir. Bu nedenle Türkiye iç ve dış göç olmak üzere farklı içerikteki farklı göç türlerini bir arada yaşamıştır. Göçlerin sınıflandırılması, iç göç olgusu bakımından önemli bir unsur olduğu için (göç edilen yerlerin konumlarına, göç edilen yerde kalma süresine, göç edenlerin iradelerine, göç edenlerin niteliklerine, göç edenlerin yoğunluk esasına ve göç edenlerin düzenlilik esasına göre) değişik kategorik sınıflandırmalara ayrılmıştır.

İç göç olgusu, başta ekonomik gerekçeler olmak üzere sosyal, kültürel, siyasal ve diğer birçok sebepten ortaya çıkmaktadır. Göçlerin altında yatan temel ekonomik gerekçeler arasında; bölgeler arası gelir dağılımında görülen farklılıklar, kırsal ve kentsel alanlar arasında ekonomik fırsatlar bakımından dengesizliklerin bulunması ve istihdam olanakları bakımından yaşanan sıkıntılar gösterilebilir. Göçü etkileyen siyasi nedenler arasında ülkelerin kendi içinde ve uluslararası alanda karşılaştıkları huzursuzluk ve anlaşmazlıklar yer almaktadır. Savaş, mübadele, terör, devrim gibi nedenlerle gerçekleştirilen göçler bu kategoride değerlendirilmektedir. Eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlerden daha iyi yararlanma isteği ise göçün sosyo-kültürel boyutunda değerlendirilebilir. Bunların yanında bireyin içinde bulunduğu psikolojik ve çevresel (deprem, sel gibi) faktörlerde göç kararını etkilemektedir. Bu faktörler çerçevesinde gerçekleşen göç hareketleri sonucunda kentler düzensiz bir şekilde büyümekte ve çözümü güç olan sorunlara neden olmaktadır. Göç veren yerler var olan kaynaklarını göçle kaybederken, göç alan yerler ise bu kaynaklara sahip olmaktadır.

Türkiye'de 1980 sonrasında yaşanan sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle göç olgusu nitelik değiştirmiş, daha önceleri kırdan kente doğru olan göç hareketleri artık küçük kentlerden büyük kentlere doğru olmuştur. Bu nedenle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük metropol şehirlerin nüfusları gerçekleşen göçlerin etkisiyle artmaya başlamıştır.

Bu kapsamda Türkiye'de gerçekleşen iç göç hareketlerinden en çok etkilenen bölge Marmara, en çok etkilenen il ise İstanbul olmuştur. İstanbul'a göç veren illerden biri Şanlıurfa'dır. Şanlıurfa ili göç almakla beraber, daha çok göç veren bir yapıya sahiptir. Şanlıurfa ilinin diğer illere verdiği göçte Gaziantep'ten sonra İstanbul birinci sırada yer almaktadır. Bölgenin geri kalmışlığı karşısında büyük bir şehir olan İstanbul'un barındırdığı; eğitim, sağlık, kültür, istihdam, yüksek gelir gibi sosyo-ekonomik faktörler, insanları buraya doğru göç etmeye teşvik etmektedir.

Türkiye'de iller ve bölgeler arasında görülen sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları, nüfus hareketlerine neden olmakta ve bunun sonucunda ise iç göç ortaya çıkmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri ile illerin aldığı ve verdiği göç arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri bireylerin yaşam düzeyini etkileyerek gelişmemiş illerin göç vermesine neden olarak göç almasını engellemekte, gelişmiş illerin ise göç almasını sağlayarak göç vermesine engel olmaktadır. Şanlıurfa ilinin işsizlik, işgücüne katılım, kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla oranları, eğitim sağlık hizmetleri, dış ticaret hacmi, nüfus artış hızı ve doğurganlık oranları bakımından bölgesel olarak farklılık göstermektedir. Görülen bu farklılıklar göç verileri ile uyum göstermektedir.

Çalışmanın konusunu; 1980-2019 yılları arasında Şanlıurfa'dan İstanbul'a, bireysel veya ailesiyle birlikte göç etmiş bireylerin göç etme süreci oluşturmaktadır. Bu kapsamda Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göçün belirleyici faktörleri, göç teorilerindeki karşılıkları ve elde edilen bulgulardan hareketle sosyal ve ekonomik temelde analizi yapılmaktadır.

Çalışmanın genel amacı Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin sosyo-ekonomik nedenlerini ve boyutlarını ele alarak, göç etmiş bireyler üzerinde yapılan anket çalışması ile göç etme nedenlerini ve geriye göç olasılığını tespit etmektir. Ayrıca anket verilerinden, göç edenlerin sosyo-ekonomik ve kültürel profili, işgücü yapısı ve göç ettikleri mekânlarda ortaya çıkan sosyal ve kentsel problemlere yönelik bilgileri de elde edilmektedir. Bu amaçla çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; göçlerin genel kavramsal çerçevesi sunularak, göç türleri ve insanların göç etme nedenleri konusunda kapsamlı kuramsal bir çerçeve sunan göç teorileri incelenmiştir. Ayrıca göç sürecini açıklamak amacıyla Türkiye'deki iç göç olgusu, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel dönüşümler dikkate alınarak dönemlere ayrılmıştır. Söz konusu bu dönemlerde gerçekleşen iç göç olgusunun sebep ve sonuçları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Şanlıurfa ili ele alınmıştır. Sosyo-ekonomik ve demografik göstergeler iç göç üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu için çalışmada 1980-2020 yılları arasında Şanlıurfa ilinin demografik ve ekonomik yapısı farklı göstergeler ışığında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Şanlıurfa'nın aldığı ve verdiği göçler ile net göç oranları, Şanlıurfa'da ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı oldukları iller, Şanlıurfa'dan göç edenlerin nitelikleri ve Şanlıurfa'nın göç akım yönü ele alınmıştır. Sonrasında ise Şanlıurfa ilinin İstanbul'a verdiği göçün toplam pay içindeki oranı, doğum yerine ve nüfus kaydına göre Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göçün sayısal verileri ve bunların toplam nüfus içindeki payı incelenmiştir.

Çalışmanın uygulama kısmı olan üçüncü bölümünde ise araştırmanın tasarımı ve metodolojisi üzerinde durulmuş ve anket tekniğiyle elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Bu kapsamda örneklemi oluşturan katılımcıların demografik özellikleri ve göç ile ilgili görüşlerine ilişkin bilgiler frekans tablolarıyla verilerek, değişkenler arasında farklı istatistiki teknikler (çapraz tablo, ki-kare, pearson korelasyonu, regrasyon ve mann- whitney u testi) kullanılarak analizler yapılmış ve hipotezler değerlendirilmiştir.

Doktora eğitimim esnasında 100/2000 YÖK Doktora Bursu projesi kapsamında bana burs desteği sağlayan YÖK'e teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE OLARAK GÖÇ VE İÇ GÖÇ OLGUSU

Bu bölümde göçün genel bir çerçevesi ele alınmaktadır. Bu amaçla göç ile ilgili temel kavramlar, göç türleri ve kuramları ile Türkiye'de iç göç olgusu kuramsal düzeyde incelenmektedir.

1.1 GÖÇ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Bu başlık altında hem gündelik yaşamda hem de akademik düzeyde göç çalışmaları ve araştırmaları içerisinde kullanılan ve sıklıkla da karıştırılan göç ile ilgili temel kavramlar ele alınmaktadır.

1.1.1. Göç

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski olan, günümüzde de süregelen ve gelecekte de devam edecek olan dünyanın her yerinde görülebilen bir durumdur. Göç olgusu toplumun sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik vb. birçok boyutuyla yakından ilgili olduğu, toplumsal ve kuramsal dönüşümlere etki ettiği için her bilim dalı göçe kendi perspektifinden bakmıştır (Bulut, 2005, s. 192). Bununla birlikte göç farklı açılardan çeşitli disiplinlerin ortak ilgi alanına girdiği için farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Lee'ye göre göç, geçici ya da kalıcı olarak yapılan bir ikamet değişikliği olarak tanımlanmaktadır. Lee bu tanımlanmasında hareketin uzaklığı, hareketin gönüllü ya da zorunlu olması iç ve dış göç olması üzerine herhangi bir kısıtlama getirmemiştir (Lee, 1969, s. 49).

Chakma ve Akhy'a göre göç, açık bir şekilde belirlenmiş coğrafi birimler arasında ikamet değişikliğini içeren bir coğrafi ya da mekânsal hareketlilik biçimi olarak tanımlanmıştır (Chakma ve Akhy, 2015, s. 268).

Türk Dil Kurumuna göre ise "göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmıştır".

Başka bir tanıma göre göç, gönüllü veya zorunlu olsun, sosyal, kültürel, ekonomik, toplumsal ve çevresel faktörlerin etkisiyle daha iyi bir hayat sürmek amacıyla bir bölgeden başka bir bölgeye sürekli veya geçici olarak yapılan yer değiştirme hareketidir (Özyakışır, 2013, s. 7). Ayrıca göç sosyal sistemin dengesinde meydana gelen bozulmaları tekrar düzenlemek için ortaya çıkan bir mekanizma olarak ifade edilmektedir (Tekeli, 1975, s. 158–159).

Bu tanımlar ışığında genel bir tanımlama yapıldığında, göç; ekonomik, sosyal, siyasal, toplumsal ve başka dış faktörlerin etkisiyle geçici veya sürekli olarak, ülke sınırları içerisinde ya da ülke sınırları dışına bireysel veya kitlesel olarak gerçekleştirilen coğrafi nitelikteki yer değiştirme hareketleri olarak tanımlanabilir.

Göç durağan bir olgudan ziyade nedenleri ve sonuçları ile beraber algılanan, içinde zaman, mekân ve mesafe boyutu olan bir süreci anlatmaktadır. Bu açıdan göçün tanımlanması, ölçülmesi, çözümlenmesi ve yorumlanması karmaşık bir hale gelmektedir.

Göç, çoğumuzun hayatını etkileyen önemli sosyal olaylardan biridir. Göç, temelde sosyal bir hareket olmasına karşın toplumsal, bölgesel, ulusal ve uluslararası sonuçları olan bir olgudur. Ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her alanına tesir eden ana değişim araçlarından birisi olmuştur.

1.1.2. Göçmen

Göçmen kavramı genel olarak, göç etme kararının ilgili kişi tarafından "kişisel rahatlık" nedeniyle ve herhangi bir zorlayıcı faktörün müdahalesi olmaksızın serbestçe alındığı tüm durumları kapsamaktadır. Dolayısıyla bu terim, ekonomik veya sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendilerinin veya ailelerinin beklentilerini iyileştirmek için başka bir ülkeye veya bölgeye taşınan kişiler ve aile üyeleri için söz konusudur (Glossary on Migration, 2004, s.40).

Başka bir tanıma göre ise göçmen; gönüllü, geçici veya kalıcı bir biçimde ve çeşitli nedenlerle olağan ikamet ettiği yerden uzaklaşarak ev sahibi ülkesine vatandaşlık bağlılığı olmayan ortak bir grup insanı ifade etmektedir (Erbaş ve Türker, 2019, s. 895-896).

1.1.3. Mülteci ve Sığınmacı

Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği ve siyasi fikirleri nedeniyle zulüm gören veya zulüm görme korkusuyla vatandaşı olduğu ülkeden ayrılan ve bu korku nedeniyle, ilgili ülkenin korumasından faydalanmak istemeyen kişi olarak tanımlanmaktadır (Glossary on Migration, s.53). Sığınmacı ise mülteci olarak uluslararası koruma arayan fakat hukuki statüleri henüz resmi olarak sonuçlanmamış kişilere denilmektedir.

Ülkesini zorunlu olarak terk edip başka bir ülkenin korumasından faydalanmak isteyen kişi, öne sürdüğü iddialar doğrulanıncaya kadar sığınmacı, iddiaların doğrulanması sonucunda ise mülteci statüsüne geçmektedir. Mültecilere, uluslararası anlaşmalarla özel statü ve hukuki koruma sağlanırken, sığınmacılara bu koruma sağlanmamaktadır. Sığınmacıların statüleri resmi olarak tanınmamış olsa da menşei ülkelerine istemedikleri sürece zorla geri gönderilemezler (Deniz, 2009, s.189).

Mülteci ve sığınmacılar savaş, çatışma ve işkence gibi nedenlerle ülkesini zorunlu olarak terk eden kişilerden oluşurken, göçmenler ise çeşitli nedenlerle kendi istekleri doğrultusunda gönüllü olarak göç eden kişilerden oluşmaktadır.

1.1.4. Zincirleme Göç

Zincirleme göç, gelecekteki göçmen hibelerinin ortaya çıkaracağı fırsatların öğrenildiği, ulaşımın sağlandığı ve önceki göçmenlerle birincil sosyal ilişkiler aracılığıyla ilk barınma ve istihdamın düzenlendiği hareket olarak tanımlanabilir (Macdonald ve Macdonald, 1964, s. 82).

Göçün tek bir eylem olmasından ziyade genişletilmiş sosyal bir süreç olduğu fikri özellikle zincirleme göç kavramında oldukça açıktır. Göçmenler gitmek istedikleri yere göç edip düzen kurduktan sonra göç sürecine katılmak isteyen diğer aile üyelerine, akrabalarına, arkadaşlarına ve hemşerilerine öncülük edip teşvik ederler. Zincirleme göç, öncü göçmenlerin oluşturdukları ağlarla diğer bireylerin göç etmeleri için yardım ve teşvik ettiğinde ortaya çıkan süreci ifade etmektedir (Bartram vd., 2017, s.63).

1.1.5. Döngüsel Göç

Döngüsel göç terimi ilk olarak 1960'ların sonlarında ve 1970'lerde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kentleşme, kırsal kalkınma ve iç göç ile ilgili antropolojik ve demografik literatürde ortaya çıkan bir kavramdır. Ülkeler içinde çok yönlü hareketleri kolaylaştırmayı amaçlayan işgücü piyasası esnekliğini teşvik etmek için 1990'ların başlarında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) birçok üye devletinde uygulamaya konulmuştur. Döngüsel göç, iki ülke arasında bir dereceye kadar yasal hareketliliğe izin verecek şekilde yönetilen bir göç biçimi olarak tanımlanmaktadır (Newland, 2009, s.7).

Başka bir deyişle döngüsel göç, göçmenlerin sadece belirli bir süreliğine geçici olarak bir yerde ikamet etmesi ve çalışması sonucu edindiği sosyal, ekonomik ve mesleki avantajları kendi anavatanına dönerek aktarması durumu olarak ifade edilmektedir. Döngüsel göç uluslararası göçün bilgi, beceri, deneyim ve gelirin transferini sağlamada etkili olduğu için son yıllarda birçok ülkede göç ile birlikte kalkınmanın ancak döngüsel göç ile gerçekleşebileceği fikri hâkim olmaya başlamıştır (Özmete ve Arslan, 2018, s.187).

1.1.6. Tersine Göç

Geri dönüş göçü, eve dönüş, geriye göç gibi farklı şekillerde ifade edilen tersine göç, kişilerin bir yerde önemli bir süre kaldıktan sonra terk ettikleri ülkelerine veya menşe bölgelerine geri dönmeleri olarak tanımlanmaktadır (King, 1986, s.4). Tersine göçün söz konusu olabilmesi için bireylerin göç ettiği ülkeye veya bölgeye geri dönüşünün olması gerekmektedir. Göçmenler bazen asıl amaçlarını gerçekleştirerek bazen de değişen amaçları nedeniyle köken ülkelerine geri dönmektedirler (Bartram vd., 2017, s.261). Kentlerde yoğunlaşan ekonomik kriz ve bunun sonucunda ortaya çıkan işsizlik, kent yaşamına uyumsuzluk gibi çeşitli nedenlerle kişilerin daha önce göç ettikleri kırsal alanlara doğru tekrardan yönelmeleri tersine göçü doğurmuştur.

1.1.7. Alınan ve Verilen Göç

İç göçlerin nüfusun değişimi üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması bakımından alınan ve verilen göçler, göç araştırmalarında önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Alınan göç ülke sınırları içinde veya ülkeler arasında belirli bir alana diğer alanlardan gelinen göçü ifade etmektedir. Verilen göç ise ülke sınırları içinde

veya ülkeler arasında belirli bir alandan diğer alana verilen göçü ifade etmektedir (TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, s.3).

1.1.8. Net Göç ve Net Göç Hızı

Net göç ve net göç hızı genel olarak herhangi bir yerleşim yerindeki nüfusun artışı veya azalışı konusunda fikir vermesi bakımından önem taşımaktadır. Belirli bir yerleşim alanının aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farkı ifade eden net göç pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de en yaygın kullanılan göç ölçme yöntemlerinin başında gelmektedir. Bu yöntemle il veya bölgelerin pozitif veya negatif göç miktarları tespit edilmektedir (Birinci, 2017, s.81).

Net göç, belirli bir dönem boyunca bir yerleşim alanın aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farkı ifade etmektedir. Belirli bir yerleşim alanın aldığı göç verdiği göçten yüksek ise net göç pozitif, verdiği göç aldığı göçten yüksek ise net göç negatiftir. Net göç hızı ise göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısıdır (TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, s.4).

1.1.9. Kırsal Nüfus ve Kentsel Nüfus

Kentsel nüfus, nüfus sayısı az olsa dahi kentlerde ve kent niteliği taşımakta olan yerleşim yerlerinde yaşayan insan kitlelerine kentsel nüfus denmektedir. TÜİK'e göre il ve ilçe nüfusu kentsel nüfus sayılmaktadır (Keleş, 2013, s.102). Kentbilim terimleri sözlüğüne göre kent ise sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, eğlenme, çalışma, barınma, yerleşme, gidiş geliş ve dinlenme gibi ihtiyaçlarının giderildiği, nüfusun daha çok tarım dışı sektörlerde çalıştığı, köylere oranla nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ve küçük komşuluk birimlerinin olduğu yerleşme birimi (Keleş, 1998, s. 75) olarak tanımlanmaktadır

Kırsal nüfus, kent yerleşmeleri dışında kalan alanlarda yaşayan nüfus topluluğudur. Kır ise kentsel alanların dışında kalan, köyleri de kapsayan yerleşim birimleri ve alanları olarak tanımlanmaktadır. Köyler, kırsal yerleşme türünün en tipik ve yaygın biçimi olduğu için önemli ölçüde kırı temsil etmektedir. Kır yerleşmesi düzeninde sadece köyler değil beldeler de bulunmaktadır (Kurt, 2014, s.2). Fakat 6360 sayılı torba kanunu ile belde ve köyler, 2012 yılında yeni yasaya bağlı olarak mahalleye dönüştürülmüştür.

1.1.10. Şehir ve İl

Şehir ve il kavramları günlük hayatta aynı anlamda kullanılsa da ikisi birbirinden farklı kavramlardır. Şehirler "uygar insanın yaşadığı ve bu insanın yüksek kültür düzeyi, çeşitli fonksiyonların bir arada bulunduğu, nüfusun kalabalık olduğu, ortak duygu ve düşüncelere sahip insanların oluşturduğu yerleşmeler olarak tanımlanabilmektedir" (Akova, 2010, s.13). Bir başka deyişle, dar alanda çok sayıda insanın birlikte yaşadığı, geçimini sağladığı yerleşmeler olarak tanımlanmaktadır. İl ise sınırları belli, belediye tarafından yönetilen, meclisi olan yerleşim alanlarıdır. İl toprakların tümü olarak ifade edilirken, şehir ise ilin merkezi olan kentleri ifade etmektedir. Bir ilde birden fazla şehir bulunabilir.

1.2. GÖÇ TÜRLERİ

Yer değiştirme hareketi olarak tanımlanan göç olgusu ister kısa süreliğine ister uzun süreliğine olsun gerçekleşen yer değiştirme hareketleri çoğu zaman aynı toplumsal sistem içerisinde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca tarihin her döneminde değişen siyasal, sosyal ve çevresel faktörlerle beraber yaşam koşullarındaki değişimlere bağlı olarak göçler farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Göçler; göç edilen yerlerin konumlarına göre iç ve dış göç, göç edilen yerde kalma süresine göre sürekli ve mevsimlik göç, göç edenlerin iradelerine göre gönüllü ve zorunlu göç, göç edenlerin niteliklerine göre beyin ve işçi göçü, göç edenlerin yoğunluk esasına göre bireysel ve kitlesel göç, göç edenlerin düzenlilik esasına göre ise düzenli ve düzensiz göç olarak sınıflandırılabilir.

1.2.1. Göç Edilen Yerlerin Konumlarına Göre Göçler

Göç, çeşitli esaslar göz önüne alındığında farklı türlerde sınıflandırılabilmektedir. Ancak genel olarak belirli bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlere iç göç, o ülkeden dışarıya giden ya da o ülkeye başka bir ülkeden gelen göçlere ise dış göç olarak nitelendirilmektedir. İç ve dış göç kavram olarak benzer görülse de nedenleri ve ortaya çıkardıkları sonuçlar bakımından birbirinden oldukça farklıdır. Göç edilen yerlerin konumlarına göre göçler iç ve dış göç olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

1.2.1.1. İç Göç

İç göç; bir ülkenin kendi sınırları içerisinde gerçekleşen coğrafi mekân değişikliğidir (Sağlam, 2006, s. 34). İç göçler kentten kente, kırdan kente, kırdan kıra ya da kentten kıra gibi çeşitli şekillerde sürekli veya geçici olarak insanların yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır. İç göçler ülke sınırları içerisinde gerçekleştiği için ülke nüfusunu değiştirmez fakat yerleşim yerlerinin nüfus oranlarını değiştirir. Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel nedenlerle gerçekleşen iç göç hareketleri genel olarak ülkelerin az gelişmiş yerleşim alanlarından daha gelişmiş yerleşim alanlarına doğru gerçekleşmektedir (Erol ve Ersever, 2014, s. 50).

1.2.1.2. Dış Göç

Dış göç bir ülkenin yurt dışında yaşayan nüfusunun payı olarak tanımlanır (Adams ve Page, 2013, s. 20). Başka bir deyişle dış göç başka bir ülkeye yerleşmek veya çalışmak amacıyla ulusal sınırlar dışına yapılan sürekli veya geçici göçlerdir (Martin ve Widgren, 2002, s. 6).

Dış göçler, iç göçlere oranla daha uzun mesafelidir ve ülkelerin büyüklük derecesine, ekonomik gelişmişlik düzeyine ve nüfus hareketlerine bağlı olarak farklı nedenlerle gerçekleşmektedir (Akıncı, vd., 2015).

1.2.2. Göç Edilen Yerde Kalma Süresine Göre Göçler

Göç eyleminde bulunan kişilerin göç ettiği yeni bölgede kalma süresine göre mevsimlik (geçici) göç ve sürekli göç olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

1.2.2.1. Mevsimlik Göç

Mevsimlik göç; kişilerin yaşadıkları yeri belirli süreliğine terk etme durumu olarak tanımlanabilir. Mevsimsel olarak çalışmak amacıyla başka yere gitmek, tatil amaçlı bulundukları yer dışında başka yerlere gidenler ya da dinlenmek için bağ evine ya da yaylaya gidenler mevsimlik olarak göç etmiş sayılmaktadırlar. Mevsimlik göçler daha kısa zaman diliminde yapıldığı için birden fazla kültür ve sosyal yapı ile iç içe varlığını sürdürmekte ve kültürel etkileşimi arttırmaktadır (Sayın vd., 2016, s.3).

1.2.2.2. Sürekli Göç

Sürekli göç; insanların yaşadıkları yeri terk ederek temelli olarak başka yere yerleşme durumu olarak tanımlanır. Sürekli göçler gönüllü bir şekilde gerçekleşebileceği gibi zorunlu olarak da gerçekleşebilmektedir. Sürekli göçleri mevsimlik göçlerden ayıran ana etken zamandır. Sürekli göçler daha uzun sürelidir ve geri dönmemek üzere yapılmaktadır. Mevsimlik göçler ise daha dar zaman diliminde ve geçici olarak yapılmaktadır (Sayın vd., 2016, s.2).

1.2.3. Göç Edilenlerin İradelerine Göre Göçler

Göç, bireylerin ya da toplulukların kendi istekleri dâhilinde meydana gelen özgür bir seçim olabileceği gibi kendi istekleri ve iradeleri dışındaki gelişmelerin bir sonucu olarak meydana gelen zorlama bir süreç şeklinde de ortaya çıkabilir. Göçün nasıl gerçekleştiğinin bilinmesi, göçün etki boyutunun anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Göç edenlerin iradelerine göre göçler, gönüllü ve zorunlu olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

1.2.3.1. Gönüllü Göç

Gönüllü göç, bireyin yaşadığı alanı değiştirirken başkasının etkisi altında kalmadan kendi istekleri ve beklentileri doğrultusunda gerçekleştirdiği göç türüdür (Akıncı vd., 2015, s.75). Bu göçler daha çok bireylerin yeni yerler görme isteği, daha iyi yaşam koşullarına ulaşma, ekonomik ve sosyal durumları iyileştirme, daha iyi eğitim ve iş imkânlarına erişme gibi şahsi isteklerinden dolayı ortaya çıkmaktadır.

Gönüllü göçlerin temel özelliği bireyin göç ederken kendi isteğine bağlı olmasıdır. Ancak bu isteği yaratan, genellikle göç edilen yerdeki ekonomik ve sosyal koşulların zorlamasıdır. Başka bir deyişle hem göç alan yerin çekiciliği ve hem de göç veren yerin iticiliği gönüllü göçte önemli bir unsur olmaktadır (Erkan ve Aydın, 2010, s. 33).

1.2.3.2. Zorunlu Göç

Zorunlu göç, insanların hayatta kalabilmek amacıyla savaş, doğal afetler, kıtlık, salgın hastalık gibi itici faktörlerin etkisiyle kendi iradeleri dışında, bulundukları yerleri terk etme durumu olarak tanımlanabilir. Zorunlu göç mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmiş insanları içermektedir (Ihlamur ve Öner, 2012, s. 17).

Sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik ve sosyal nedenlerle yapılan zorunlu göçler kişileri derinden etkilemektedir. Bu etkiler hem zorunlu göçü ortaya çıkaran ülkeleri hem de zorunlu göçmenleri kabul eden ülkeleri etkilemektedir. Günümüzde zorunlu göç, küresel bir olgu olarak ülke ya da bölge sınırı tanımadan dünyanın her yerinde görülebilmektedir (Erdoğan ve Kaya, 2015, s. 155).

1.2.4. Göç Edenlerin Niteliklerine Göre Göçler

Göçler çeşitli sebeplerle meydana gelmektedir. Göç edenlerin nitelikleri ise yapı ve kültüre bağlı olarak toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Göç edenlerin niteliklerine göre göçler beyin ve işçi göçü olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır.

1.2.4.1. Beyin Göçü

Beyin göçü, iyi eğitim almış ve alanında uzmanlaşmış kişilerin, daha iyi yaşam kalitesine ve çalışma olanaklarına, daha uygun bir statüye ve yüksek bir gelir düzeyine sahip olmak amacıyla başka ülkelere yapılan göç hareketi olarak tanımlanabilir (Günay, vd., 2017, s.44).

Beyin göçü 1960'lı yıllardan sonra bilim adamı, mühendis ve doktorlar arasında yaygınlaşmıştır. İşsizlik, düşük ücret, çalışma olanaklarının iyi olmaması, daha iyi bir eğitim görme isteği gibi nedenler beyin göçünü doğurmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012, s. 175).

Beyin göçü genelde az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır. Beyin göçü özellikle gelişmekte olan ülkeler için ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü yüksek nitelikli iş gücünden yoksun kalınmaktadır. Ayrıca göçle birlikte başka ülkelere giden kişi için harcanan büyük paralar (yatırımlar) boşa gitmekte, daha doğrusu bu paralar göçü çeken ülkenin kâr hesabına geçmektedir (Başaran, 1972, s. 134). Bu durum göç veren yerlerin üretim kapasitesini ve beşeri sermayesini düşürmekte ve özellikle küçük ekonomilerde iş ortamını olumsuz etkileyerek ülkenin gelişme hızını yavaşlatmaktadır (Ratha, vd., 2011, s.7).

1.2.4.2. İşçi Göçü

İşçi göçü, insanların yaşadığı yerde istihdam olanağının olmaması, nitelikli iş bulmak ya da daha iyi çalışma koşullarına sahip olmak amacıyla genellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru gerçekleştirilen göç hareketi olarak tanımlanabilir (Başel, 2003, s. 30). 1960'lı yıllarda başlayan, Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelere yönelik yapılan göçler, iş gücü göçüne örnek verilebilir.

1.2.5. Göç Edenlerin Yoğunluk Esasına Göre Göçler

Göçe dahil olanlar açısından, göçler bireysel bir süreç şeklinde gerçekleşebileceği gibi kitlesel bir dalga şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Göç edenlerin yoğunluk esasına göre göçler bireysel ve kitlesel göç olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır.

1.2.5.1. Bireysel Göç

Bireysel göç, bireylerin kendi kararları doğrultusunda bireysel olarak ya da aileleriyle beraber göç etme durumu olarak ifade edilmektedir. Bireysel göç hareketleri genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilir (Oral ve Çetinkaya, 2017, s.1).

1.2.5.2. Kitlesel Göç

Kitlesel göç, çeşitli nedenlerle büyük nüfus gruplarının, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine veya bir ülkeden başka bir ülkeye toplu olarak kitleler halinde göç etmesi durumudur. 2011 yılında başlayan ve hâlâ, devam eden Suriye iç savaşının etkisiyle gerçekleşen Suriyeli göçü bu kategori kapsamına girmektedir. Gerçekleşen göç hareketlerinin nasıl (bireysel veya kitlesel) gerçekleştiğinin bilinmesi, göçün etki boyutunun anlaşılması bakımından önem taşımaktadır (Çağlar, 2018, s.33).

1.2.6. Göç Edenlerin Düzenlilik Esasına Göre Göçler

Bir başka göç sınıflandırma ise düzenlilik ölçütü dikkate alınarak yapılmaktadır. Bu bağlamda göçler, düzenli ve düzensiz göçler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.6.1. Düzenli Göç

Düzenli göç, menşe ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi planlı bir şekilde gerçekleşen ve yasal izinler çerçevesinde bireylerin bir yerden/ülkeden başka bir yere/ülkeye gitme durumu olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, s.26). Başka bir tanıma göre ise düzenli göç, kişilerin bir ülkeden diğerine gitmek için gerekli olan ülkenin yasal prosedürü çerçevesinde kısa süreli veya uzun süreli olarak konaklaması durumudur (Çağlar, 2018, s.35).

1.2.6.2. Düzensiz Göç

Düzensiz göç, gönderen, transit ve kabul eden (hedef) ülkelerin düzenleyici normlarının dışında ve yasadışı yollarla gerçekleşen yer değiştirme hareketleridir. Düzensiz göç hedef ülke, gönderen ve transit ülkeler bakımından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Hedef ülke bakımından, göç düzenlemeleri uyarınca planlı bir şekilde olmayan ve yasaları ihlal ederek bir ülkeye yasadışı yollarla giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Gönderen ülke bakımından, bireyin göç ederken gerekli olan yasal prosedürlere uymayarak (geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan) uluslararası bir sınırı geçmesi durumudur (Göç Terimleri Sözlüğü, s.26). Transit ülke bakımından ise kaynak ülkeden hedef ülkeye ulaşmak için yasadışı yollarla ülkeye girip bu ülkeyi geçiş ülkesi olarak kullanması durumudur.

1.3. GÖÇ TEORİLERİ

Göç teorileri sosyal dönüşüm süreçlerinin farklı mekânsal düzeylerde (yerel, bölgesel, ulusal ve küresel) nasıl işlediği üzerine kuramsal bir çerçeveye sahiptir (Vargas-Silve, 2012, s.21).

Göç olgusunun ortaya çıkmasında ekonomik, siyasi, toplumsal, sosyal ve ailevi birçok sebep bulunmaktadır. Buna bağlı olarak da göç teorileri de farklı içerik ve önceliklerle şekillenerek göçe birbirinden farklı kuramsal arka plan oluşturmuşlardır. Göç olgusunun farklı boyutlarını inceleyen göç teorileri sosyoloji, ekonomi, coğrafya, tarih ve siyaset bilimi gibi farklı bilim dalları içinde gelişmiş ve disiplinler arası bir nitelik kazanmıştır. Bu nedenle göç teorileri farklı açılardan sınıflandırılmıştır. Literatüre katkıda bulunan pek çok araştırmacı, göç teorilerini farklı başlıklar altında sınıflandırmışlardır. Faist, göç teorilerini seviye bazlı analiz yaparak sınıflandırmıştır.

Seviye bazlı göç teorilerini mikro düzeyde, makro düzeyde ve orta düzeyde olmak üzere üç ana kategoriye ayırmıştır. Mikro düzeydeki teoriler, göç kararlarını bireyin bakış açısından, dolayısıyla kişilerin istek ve beklentilerinden yola çıkarak dikkate almaktadır. Makro seviye teorileri, göç kararlarını toplu bir bakış açısıyla, bir başka ifadeyle ülkenin ekonomik yapısını dikkate alarak inceleme konusu yapar. Orta düzey seviye teorileri de, göç kararında aile bağlarını ve sosyal ağları dikkate almaktadır (Zenker, 2008, s.5).

Massey ve arkadaşlarının analiz ettiği çalışmalarda, göç teorileri "göçün başlatılması" ve "göçün sürekliliği" olarak iki alt bölüme ayrılmıştır. Birinci tür ile ilgili teoriler göç nedenlerine dayanırken, ikinci tür göçün sürekliliğine veya evrenselliğine yoğunlaşmıştır.

Wickramasinghe ve Wimalaratana ise göçün nedenlerini ve etkilerini teorik bir çerçeveye oturtmak amacıyla, göç çalışmalarını ekonomi, sosyoloji, coğrafya ve demografi gibi çeşitli disiplinlere ayırarak sınıflandırmışlardır. Buradaki amaç literatürde bulunan bu tür göç teorilerinin yapısını ve kaynaklarını belirlemektir (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016, s.19).

Göç sürecini sağlıklı bir şekilde analiz edebilmek, göç olgusu hakkında doğru betimlemeler yapabilmek ve göç hareketlerinin neden ve sonuçlarını analiz edebilmesinde göç teorilerinin ortaya koyduğu çerçeve son derece önemlidir. İnsanların göç etme nedenleri konusunda kapsamlı kuramsal bir çerçeve sunan göç teorilerinden başlıcalarına aşağıda yer verilmiştir.

1.3.1. Ravenstein'in Göç Kanunları Teorisi

Ravenstein'in göçe ilişkin yaklaşımı, William Farr'ın "göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü" fikrinin tersi yönünde olmuştur (Corbett, 2005, s. 1). Ravenstein göç olgusunun genel geçer kanunlarını bulmak için çalışmıştır. Ravenstein çalışmasında, 1871 ve 1881'de İngiliz nüfus sayım istatistiklerinden faydalanarak yedi maddelik göç kanunu ortaya çıkarmıştır. Ravenstein'in bu çalışması göç teorileri hakkında ilk çalışma olma niteliğine sahip olduğu için diğer göç teorilerine öncülük etmiştir.

Ravenstein "The Laws of Migration (Göç Kanunları)" çalışmasıyla 7 maddelik bir göç kanunu önermiştir. Bu göç kanunları şunlardır (Ravenstein, 1885, s. 170-196).

1. Göç ve Mesafe: Göç edenlerin çoğu kısa mesafeli yerlere göç ederler. Bu kısa mesafede gerçekleşen göç, gidilen yerde göç akımları yaratır. Meydana gelen bu göç akımları daha fazla göçmeni içine alabilen büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşmektedir. Bunun sonucunda ise nüfusun evrensel olarak yer değiştirmesi söz konusu olmaktadır.

2. *Göç ve Basamakları*: Sanayi ve ticaretin gelişmesiyle beraber kentlerde ortaya çıkan ekonomik büyüme, kenti çevreleyen yakın yerleşim yerlerindeki kişileri genellikle kırsal alandaki kişileri hızla kentlere çekmektedir. Kırsal alanlarda oluşan seyrelme, uzak alanlardan gelen göçmenlerce doldurulacaktır. Uzak alanlardan gelen kişilerin yarattığı boşluk ise o bölgelere daha yakın yerlerden gelenlerle doldurulacaktır. Basamak basamak gelişen bu süreçte her bir basamak kente yakınlaşıp, kentin avantajları diğer göçmenlerce algılandıkça göç ülke genelinde yayılacak ve ülkenin her yerinde hissedilecektir. Ravenstein'a göre göç olgusunun bu boyutu basamaklı bir şekilde seyreden ve boş kalan yerlerin yakın yerlerden gelen göçmenler tarafından dolmasıyla oluşan dalgalardır.

3. Yayılma ve Emme Süreci: Göçmenlerin daha iyi yaşam imkânlarına kavuşma, kentin avantajlarından daha fazla faydalanma isteği gibi amaçları doğrultusunda yayılmakta, sanayi merkezlerinin ihtiyaç duyduğu işgücü, yayılan bu göçlerle karşılanmakta ve böylece göçle gelen dalga, kentsel sanayi merkezleri tarafından emilmektedir. Ravenstein'in açıklamaya çalıştığı bu modelde, yayılma ve emme süreçleri göçle ihtiyaçlarını karşılamakta ve amaç bakımından birlikte hareket etmektedirler.

4. *Göç Zincirleri:* Ravenstein göçün zincirleme bir süreç olarak gerçekleştiğini ve göç veren bir yerin aynı zamanda göç aldığını belirtmiştir. Böylece her bir göç akımı, tetikleyici etki göstererek yeni bir göç akımı yaratmaktadır.

5. Doğrudan Göç: Ravenstein'in bu kanunu ilk dört kanundan farklılık göstererek göçlerin doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksız bir şekilde gerçekleştiğini belirtmektedir. Uzun mesafeli göçleri gerçekleştiren bireyler büyük sanayi ve ticaret

merkezlerine yönelmekte ve basamaksız bir şekilde bu kentlere yerleşmeyi tercih etmektedirler.

6. *Kır Kent Yerleşimcileri Farkı:* Ravenstein kırsal alanlarda yaşayan kişilerin kentsel alanlarda yaşayan kişilere oranla daha fazla göç eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Kentsel alana gerçekleşen göçler, kentte yaşayan yerleşikleri çok fazla yerinden oynatmamaktadır. Fakat kırdan kıra göç olduğunda, kırsalda yaşayan yerleşikleri yerinden oynatma ve daha büyük göç dalgaları yaratma eğilimindedir.

7. Kadın Erkek Farkı: Bu kanuna göre kadınların, erkeklere nazaran daha kısa mesafeli ve iç göç eğiliminde oldukları, erkeklerin ise uzun mesafeli ve yurtdışı göçlere daha fazla katıldıkları savunulmaktadır.

Ravenstein'in ortaya koyduğu göç kanunları tarihsel olarak arkadan gelen göç teorilerine ve modellerine öncülük etmiştir. Örneğin; Castles ve Miller göçe etki eden değişkenlerin bireysel tercihlere dayandığını belirterek her bir birey üzerindeki etkinin aynı olmadığı konusunda Ravenstein'i eleştirmişlerdir. Onlara göre kişiler göç ederken ve gidecekleri yeri seçerken fayda maliyet hesabına göre davranmaktadırlar. Ravenstein'in bireysel fayda-maliyet hesabı esasına dayanan teorisi, neo-klasik ekonomik temelli göç çalışmalarına zemin hazırlamıştır (Çağlayan, 2006, s. 71).

Ravenstein'in ortaya koyduğu bu yedi maddelik göç kanunu, yaşanılan dönemin ekonomik, sosyal ve kültürel göstergeleri göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Bundan dolayı günümüzdeki çok boyutlu ve daha karmaşık ilerleyen göç süreçlerinin anlaşılması noktasında Ravenstein'in değerlendirmelerinin eksik ve yetersiz olduğu söylenebilir (Özcan, 2007, s. 189).

1.3.2. İtme- Çekme Teorisi Kuramı

İtme ve çekme kuramını ilk olarak formüle eden ve içeriğini oluşturan Everett Lee'dir. Bu kuram hem yaşanılan yerde hem de göç edilen yerde itici ve çekici faktörler üzerine yoğunlaşmıştır. İtici faktörler göç hareketlerine neden olarak, bölgenin göç almasını da engellemektedir. Çekici faktörler ise başka yerlerden göç çekerek o bölgede yaşayanların göç etmesini engellemektedir. Göç kararının verilmesinde çekici faktörler daha etkili olmaktadır.

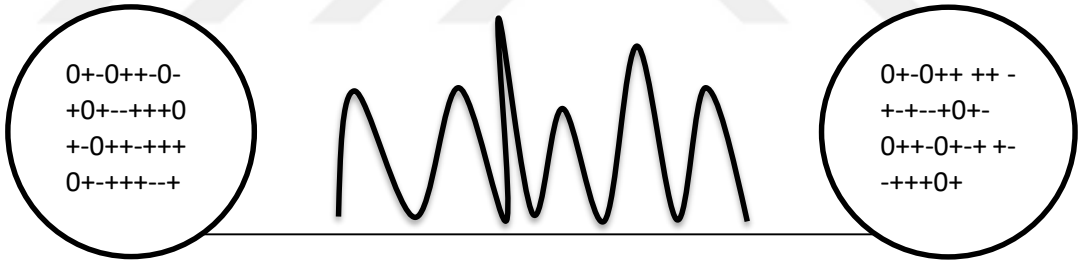
Düşük gelir, yüksek işsizlik, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat yoksunluğu ve politik baskılar itici faktörler arasında sayılırken, yüksek reel ücretler, işgücü talebi, iyi ekonomik fırsatlar ve politik özgürlükler çekici faktörler arasında sayılmaktadır (Millington, 1994, s. 90).

Everett Lee, A Theory Of Migration (Bir Göç Teorisi) adlı makalesinde göç etme sürecini başlatan ve göç etme kararını etkileyen faktörleri dört başlık altında ele almıştır. Bu faktörler şunlardır (Lee, 1966, s. 49-50).

- Yaşanan yerle ilgili faktörler
- Hedef bölgeyle ilgili faktörler
- Araya giren engeller
- Kişisel faktörler

Lee'nin öne sürdüğü bu faktörler itme ve çekme kuramının temel işleyişini ve bileşenini oluşturmaktadır. Lee bu faktörlerden ilk üçünü aşağıdaki gibi şematize etmiştir.

Şekil 1: Yaşanılan ve Varılan Yerdeki Faktörler ve Araya Giren Faktörler

Orijin (Yaşanılan Yer) Araya giren engeller Hedef (Göç edilecek yer)

Kaynak: Lee, 1996, s. 50.

Şekil 1'de görüldüğü gibi Lee'nin kuramı orijin yani göçün başladığı yer, hedef yani göç edilen yer ve bu ikisi arasına giren engeller olmak üzere üç eksende oluşmuştur. Burada önemli olan nokta kişileri yaşanılan yerden göç ettirecek itici faktörlerin ve göç edilecek yerlerin çekici faktörlerin olmasıdır. Kişiler göç ederken, katlandığı maliyeti, göç ettikten sonraki kazancını ve eğer göç etmezse ne tür imkânlardan yoksun kalacağını göz önünde bulundurarak göç etme kararını verir.

Lee'ye göre göçe etki eden faktörleri (+) olumlu, (-) olumsuz ve (0) nötr olmak üzere üç kategoride ele almıştır. Bireylerin orijin yani yaşadıkları yerde kalmalarını sağlayan çekici faktörlere (+) olumlu, bireyleri göç etmeye iten faktörlere (-) olumsuz, bireylerin göç kararı üzerinde hiçbir etki yaratmayan faktörler ise (0) nötr faktörlere karşılık gelmektedir.

Göç; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel birçok nedene bağlı olarak gerçekleştiği için itici ve çekici faktörler de kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Bazı kişilere göre itici olan faktörler başka kişilere çekici görülebilmektedir. Örneğin, çocuklu bir aile için göç edilecek yerin eğitim imkânları önemli bir faktör iken, çocuk sahibi olmayan bir aile için göç edilecek yerin eğitim imkanları önem arz etmemektedir.

Kuramın temel çerçevesini oluşturan ve işlerliğini sağlayan önemli bir nokta, ikamet edilen yer ile göç edilen yerin itici ve çekici faktörleri birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirilmesidir. Yani ikamet edilen yerin itici ve çekici faktörleri kendi içerisinde bir bütün olarak; göç edilen yerin itici ve çekici faktörleri de kendi içerisinde bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla bu kurama göre, hiçbir bağlam ve düzlemde mutlak itici ve mutlak çekici faktör yoktur (Çağlayan, 2006, s. 74).

Küreselleşmenin etkisiyle günümüzde gerçekleşen göç hareketleri artık Lee'nin bahsettiğinden daha da karmaşık hâle gelmiş ve göç olgusunu derinden etkileyip değiştirmiştir. İtici ve çekici faktörler günümüzde göç bağlamında varlıklarını sürdürseler de, Lee'nin kuramında ele aldığı gibi itici ve çekici faktörlerin her sosyal sınıf için ayrı ayrı olarak hesaplanması göçe ilişkin net tespitlerin yapılmasını zorlaştırmaktadır.

1.3.3. Network (İlişkiler Ağı) Teorisi

İlişkiler ağı teorisi, göçü doğuran faktörlerden ziyade göçün zaman ve mekânda devam etmesini etkileyen faktörler üzerinde durmuştur. Kuramsal yapıya dönüşen göçmen ağları, ücret farklılıkları ve işe alım politikalarının varlığı sürmediği halde göçün neden devam ettiğini açıklamaya çalışmaktadır. Bir diasporanın olması veya göçmen ağları, göçmenlerin gidecekleri yer konusunda kararlarını etkilemektedir. İlişkiler ağı ayrıca göç düzeninin neden eşit dağılmadığının nedenlerini ve daha ziyade

bunların göç rejimleri adı verilen yapıları oluşturma eğilimlerinin nasıl oluştuğunun da açıklanmasına yardımcı olmaktadır (Kurekova, 2011, s. 10).

İlişkiler ağı; göçmenlerin yeni yerleştikleri ülkelerde, eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayanlarla kurdukları akrabalık ilişkileri ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arasındaki bağları ifade etmektedir. Network teorisine göre söz konusu ağ ve ilgili ilişkiler hareketin maliyetini ve riskini azalttığı için göçten beklenen net getiriler artmakta uluslararası hareketlilik hızlanmaktadır. Bu tür bağlar gerektiğinde göçmenlerin yardım alma ya da iş bulma konusunda kullanabilecekleri bir sosyal sermaye biçimidir. Zaman içinde bu ilişki ağları göçmen gönderen diğer ülkelerin katmanlarına yayılmakta ve böylece göçmen hareketleri zincirleme bir şekilde devam edebilmektedir (Massey, vd., 1993, s. 448).

İlişkiler ağlarının Türkiye örneklerinde hemşehrilik ve akrabalık unsurlarının önemli belirleyici olduğu görülmektedir. Bu ağların varlığı sayesinde ekonomik yükler azalmakta yani göçün maliyet ve riski azalmaktadır. Bu ağlar çoğaldıkça göç etmek isteyen bireylerin gidebilecekleri yerlerin ve çalışabilecekleri alanların sayısını arttırmaktadır (Adıgüzel, 2018, s. 30).

İlişkiler ağlarının sosyal uyuma yönelik olumlu ve olumsuz yanlarının olduğu görülmektedir. Ağlarının var olması ülkelerini terk edip yeni gelen göçmenlerin uyumunu kolaylaştırmaktadır. Ancak bazı durumlarda bunun tam tersi de mümkün olmaktadır. Göçmenler bu ağlar sayesinde içe kapalı bir toplum olarak yaşadığından, göç ettikleri yerlerde uyum sorunu ile karşılaşabilmektedirler. Çünkü bu ağlarla göçmenler tüm ihtiyaçlarını kendi grubu içinde karşılamakta, daha çok kendi grubunun içine kapanmakta ve yeni göç ettikleri alandaki halkla temastan kaçınmaktadır. Bu duruma örnek olarak Almanya'da yaşayan Türk göçmenler gösterilebilir. Çünkü bu göçmenler arasında hala Almanca bilmeyen, yaşadığı Türk mahallesinden dışarıya çıkmamış ve bunlarla yetinen pek çok insanın varlığı bilinmektedir. Bu yüzden network sistemi, göçmenleri kendi kültürünün içine kapatıp diğer kültürler ile uyumundan uzaklaştırmaktadır. Göçmen ağlarının yardımlaşma ve dayanışma gibi avantajlarının yanında geldikleri yeni toplumdan yalıtma ve kendi grubunun içine kapanma gibi dezavantajları da bulunmaktadır (Güllüpınar, 2012, s. 74).

1.3.4. Merkez - Çevre Teorisi (Dünya Sistemleri Teorisi)

Merkez-çevre teorisi, Wallerstein'in (1974) çalışmasına dayanarak, birçok toplum bilimci uluslararası göçün kökenini, belirli ulusal ekonomilerde ortaya çıkan ikili pazar yapısında değil, dünya pazarının yapısından bu yana gelişen ve genişleyen dünyaya bağlamıştır. Bu teoriye göre kapitalist toplumların, kapitalist olmayan toplumlara nüfuz etmesiyle ülke dışına göç etmek isteyen hareketli bir nüfus ortaya çıkmıştır (Abadan-Unat, 2017, s.61; Massey vd., 1993, s.438).

Wallerstein'in dünya sistemi kuramı, bağımlılık ve çevre-merkez ilişkisini barındırmaktadır. Dünya sistemi kapitalist dünya ekonomisine dayanmaktadır. Wallerstein'in yaklaşımına göre merkez-çevre kuramı incelendiğinde, merkez olarak ifade edile ülkeler, ekonomik ve sosyal imkânları gelişmiş ve genellikle kapitalist ilişkiler sistemini uygulayan ülkelerdir. Çevre ülke olarak ifade edilen ülkeler ise kapitalist sistemi benimseyen merkez ülkelere bağımlı olan ülkedir. Merkez ve çevre ülkeler, kapitalist değerler ve ekonomik zorunluluklar sistemi çerçevesinde karşılıklı olarak birbirlerine bağımlıdırlar (Avcıoğlu, 2014, s. 99). Kurulan bu bağımlılık sisteminde merkez ülkeler, ucuz işgücü, hammadde ihtiyacını karşılamak ve üretilen malı pazarlamak için çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar. Çevre ülkelerden temin edilen hammadde, yine çevre ülkelerden gelen ucuz işgücüyle işlenmektedir. Böylece üretilen malın maliyeti düşük olmakta ve düşük maliyetle üretilen bu mallar ülke içinde tüketilerek ya da diğer ülke pazarlarına ihraç edilerek kapitalist sisteme geri dönüşüm sağlanmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 79).

Dünya sistemi kuramcıları çevre ve merkez ülkeler arasında adil olmayan bir ilişkinin olduğunu ve bunun uzun dönemde çevre yani az gelişmiş ülkelerin lehine olduğunu öne sürmektedirler. Çünkü az gelişmiş çevre ülkelerin elinde bulunan hammadde ve ucuz işgücü, gelişmiş merkez ülkelerin eline geçmektedir. Merkez ülkelerde ortaya çıkan bir işgücü açığı, çevre ülkelerden göç akımını ortaya çıkarıp gelişmiş merkez ülkelere akmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda da göçmen kitleleri büyük kentlerde odaklanmaktadır.

1.3.5. Kesişen Fırsatlar Teorisi

Bu teori S.A. Stouffer'in "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance (Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori)" adlı makalesiyle ortaya çıkmıştır. Stouffer, hareketlilik ve mesafe arasındaki ilişkiyi, araya giren fırsatların ve mesafenin bir fonksiyonu olarak ifade etmiştir. Burada önerilen ve çalışılan teori ampirik olarak hareketlilik ve mesafe arasında gerekli bir ilişki olmadığını varsaymaktadır. Bunun yerine, araya giren fırsatlar kavramını kullanmaktadır. Belirli bir mesafeye giden kişilerin sayısının, o mesafedeki fırsatların sayısıyla doğru orantılı olduğunu ve araya giren yani kesişen fırsatların sayısı ile ters orantılı olduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle belirli bir mesafeye gidenlerin sayısının, bu mesafedeki fırsatlardaki yüzde artış ile doğru orantılı olmasıdır. Stouffer göç edilecek mesafe ve fırsatlar arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir (Stouffer, 1940, s. 846).

Kesişen fırsatlar teorisinde önemli olan temel noktalar, göç edilecek mesafe, göç edilen yerdeki imkânlar ve bu imkânların çokluğudur. Stouffer merkezlere yönelen göçlerde çekme faktörlerin önemli olduğunu ve bu faktörleri önemli kılan etkenin mesafe olduğunu belirtmiştir. Buna göre belli bir mesafeye göç edilecek yerlerde iş olanakları ne kadar fazla ise o mesafeye göç edecek kişilerin sayısı da fazla olmaktadır. Ayrıca bulunulan yer ile göç edilecek yer mesafesinin kısalığı göçü olumlu yönde etkilemektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, göç edilen yerdeki iş olanaklarının çokluğu ve göç mesafesinin kısalığı, o çekim merkezine göç eden kişilerin sayısını arttırmaktadır (Jansen, 1970, s. 11).

1.3.6. Petersen'in Göç Tipi Teorisi

Göç konusunda kapsamlı çalışmalarıyla bilinen başka bir kişi ise W. Petersen'dir. Petersen, kişilerin göç kararlarını etkileyen, itme ve çekme faktörlerinin yanında bireysel ve sosyal faktörler üzerinde durmuştur. Genel olarak itme ve çekme faktörlerin altında yatan temel nedenler üzerinde durmuştur.

Fairchild, insanların doğası gereği hareketsiz kaldığını ve bir güç tarafından göç ettirmeye zorlanıncaya kadar sabit olduğunu öne sürmüştür. Petersen, Fairchild tarafından ifade edilen bu genelleme çerçevesinde "bazı insanlar göç ederken, neden diğerleri göç etmemektedir" sorusu ile başladığı çalışmasında yenilikçi ve muhafazakâr (tutucu) ayrımına gidip göç analizi yapmıştır. Petersen; muhafazakâr ve yenilikçi göç ayrımını daha geniş ele alarak ve buna bireylerin göç etme istekleri ile bireysel ve sınıfsal farklılıklarını da dâhil ederek beş göç tipini tanımlamıştır (Petersen, 1958, s. 258).

- *İlkel (Primitive) göç:* Ekolojik baskıdan yani insanların doğal güçlerle baş edememesiyle ortaya çıkan hareketlerdir. Kuraklık, kötü hava koşulları vb. itme faktörlerin etkisiyle oluşan göçlerdir.
- *Zorunlu (Forced) göç:* Devlet ya da işlevsel olarak eşdeğer bir sosyal kurumun itme etkisiyle oluşan göçlerdir. Bireyler burada inisiyatif hakkını kullanamamakta göç tamamen başka bir gücün baskısı sonucu ortaya çıkmaktadır.
- *Yönlendirilmiş (Impelled) göç:* Göçmenlerin ayrılıp ayrılmayacağına karar verirken (göç etme kararı verirken) bu gücü ellerinde bulundurabildikleri göçlerdir. Zorunlu göçlerden farkı bireylerin karar mekanizmasını kullanma şansına sahip olmasıdır.
- *Serbest (Free) göç:* Daha önceki göç türlerinde göçmenlerin iradesi nispeten önemsiz bir etken olurken serbest göçte, göçmenlerin iradesi belirleyici unsurdur. Bireyler kendi göç kararlarını verirler ve herhangi bir zorlayıcı durum yoktur.
- *Kitlesel (Mass) göç:* Bir yere doğru göç edilirken çok sayıda insanların birlikte göç etme süreci olarak tanımlanabilir. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ulaşım sisteminin gelişmesi, demiryollarının iç bölgeyi liman şehirleriyle birbirine bağlaması ve yelkenli gemi yerini daha hızlı ve daha güvenli bir gemi almasıyla kitlesel göç hareketleri ortaya çıkmıştır. Bir yere doğru göç edilirken çok sayıda insanların birlikte göç etme süreci olarak tanımlanabilir.

Tablo 1: Petersen'in Göç Tipleştirilmesinin Özeti

İlişki	Göç Kuvveti	Göç Tipi	Göç Sınıfı	
			Tutucu	**Yenilikçi**
Doğa ve insan	Ekolojik baskı	İlkel	Gezici	Topraktan kaçış
			Keşifçi	
Devlet ve insan	Göç politikası	Zorunlu	Yer değiştirme	Köle ticareti
		Yönlendirilmiş	Kaçış	Vasıfsız işgücü ticareti
İnsan ve normları	Yüksek istekler	Serbest	Grup	Öncü
Kollektif davranış	Sosyal hareketlilik	Kitlesel	Yerleşim	Kentleşme

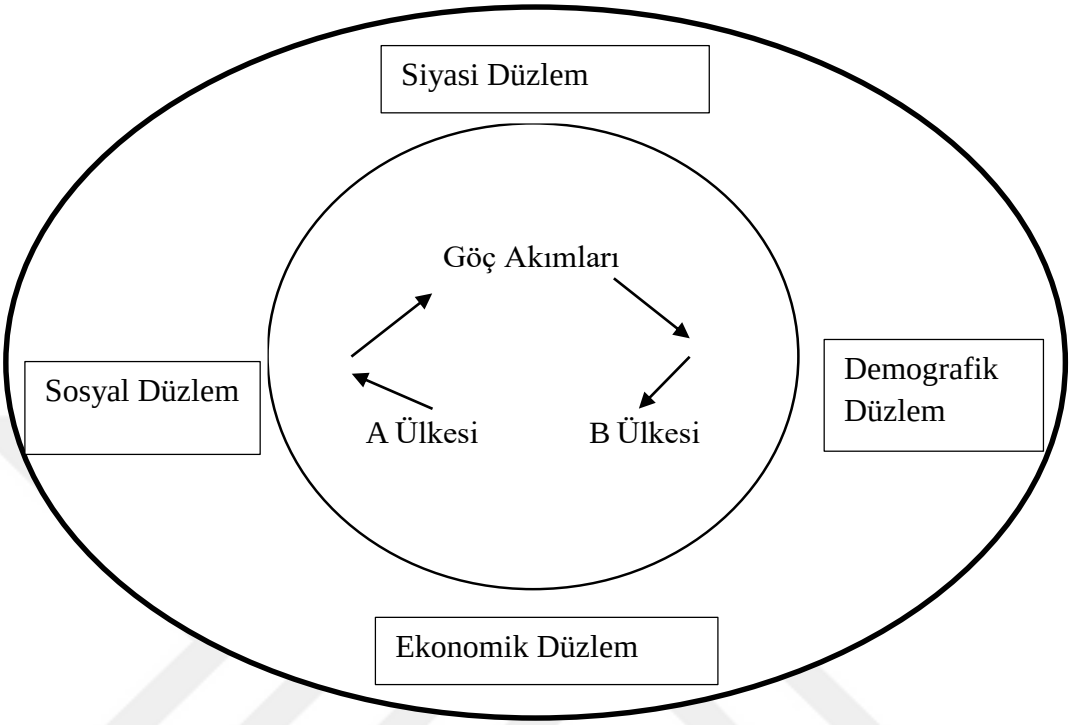
Kaynakça: William Petersen, *A General Typology of Migration*, American Sociological Review, Vol. 23, No. 3, 1958, s. 266.

1.3.7. Göç Sistemleri Teorisi

Birden fazla ülkenin, karşılıklı olarak göçmen değişimiyle oluşan, politik ve ekonomik temelli bir teoridir. Göç alan ve göç veren ülkelerin göçmen değişimiyle kurdukları göç sistemi ve ilişkiler zinciri, yakın ülkeler arasında olabileceği gibi uzak ülkeler arasında da kurulabilir (Adıgüzel, 2018, s. 31).

Bu teori, göçün hem çıkış hem de varış ülkede ekonomik, kurumsal, kültürel ve sosyal koşulları değiştirmeye katkı sağlamaktadır. Sistem yaklaşımının odak noktası, göç sürecine bağlı yerlerin hem makro hem de mikro bağlantıları üzerindedir. Mikro seviye faktörleri; akrabalık ve dostluk sistemlerini içerirken, makro seviye faktörler ise ekonomiyi, politik sistemleri, ulusal göç politikalarını ve kültürel ve sosyal sistemleri içerir. Diğer teorilerden farklı olarak, göç ve gelişme arasındaki karşılıklı bağlantıya vurgu yapmaktadır. Bu nedenle bu teori, göçü daha geniş bir gelişim perspektifinden ele alarak teorik bir çerçeve sunmaktadır. Göç sadece ekonomik kalkınmayı değil, sosyal kalkınmayı da destekler. Örneğin, aile üyelerine geri gönderilen paralar, emek gönderen ülkelerin sosyal ve ekonomik bağlamlarını değiştirebilir. Bu nedenle, göçün menşe ülkesinin sosyo-ekonomik gelişimini etkileme ve ardından hem göçmeni hem de makro düzeyde göçü teşvik etme kabiliyetine sahip olduğu söylenebilir (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016, s. 24).

Şekil 2: Göç Sistemleri Teorisinin İşleyişi

Kaynakça: Ahmet İçduygu, Sema Erter ve Ömer Faruk Gençkaya, *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere,* Mirekoc Araştırma Raporları, İstanbul, 2014, s.40.

Şekil 2' de görüldüğü gibi göç sistemleri teorisi belli dinamikleri bir araya getirmiştir. Birden fazla ülkenin karşılıklı olarak insan akışıyla bağlı olması halinde göç sisteminden bahsedilir. Ekonomik ve sosyal kalkınma düzeyleri ile demografik yapıları birbirine benzer olan ülkelerin göç örüntüleri de benzer olduğu için bölgesel olarak bir göç sisteminin doğmasına neden olmaktadır. Göç sistemi içerisinde yer alan ülkelerin fiziki yakınlıktan ziyade aralarında siyasal ve ekonomik ilişkilerin olması gerekmektedir. Bu yüzden ülkelerin birbirine yakın olması gerekli görülmemektedir. Ayrıca ülkeler arasındaki coğrafi yakınlık göç hareketlerini arttırmadığı gibi, aradaki uzaklık da göç için engel oluşturmamaktadır. Bir göç sisteminde, ekonomik ve politik bağlarla birbirleriyle sıkı ilişki içinde olan göç alan ülkelerin benzer göç politikaları uyguladıkları; öte yandan göç veren ülkeler arasında ekonomik ve siyasi olarak sıkı bir ilişkinin olmadığı fakat yine benzer politikaları uyguladıkları görülmektedir.

1.3.8. İkiye Bölünmüş İşgücü Piyasası Teorisi

İlk olarak Piore tarafından öne sürülen bu teorinin ana varsayımı, hedef ülkelerde göçmen işgücüne sürekli bir talep olduğu ve bu talebin gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısının bir özelliği olduğudur. Bu teori gelişmiş ülkelerin düşük seviyeli işgücüne sürekli bir talebi olduğunu ve yerli işçilerin de bunu kabul etmediğinden göçün sürekli olarak arttığını öne sürmüştür. Ayrıca uluslararası göçü menşe ülkelerdeki itici faktörlerle değil, hedef ülkelerdeki çekici faktörler ile açıklamaktadır (Ihlamur ve Öner, 2016, s. 33).

İkiye bölünmüş işgücü piyasası teorisyenleri, küresel işgücü piyasasında birbiriyle bağlantılı farklı alt piyasaların olduğunu ve kabaca iki sektöre ayrılabileceğini savunmuşlardır. Görece daha yüksek ücret, iyi çalışma koşulları ve ilerleme fırsatı olan yüksek ücretli işler birincil sektördeki işlerdir. Bu sektörde sermaye yoğundur ve en iyi donanım ve aletlere sahip vasıflı işçiler çalıştırılmaktadır. Düşük ücret, kötü çalışma koşulları, istikrarsız istihdam ve ilerleme fırsatı olmayan işler ise ikincil sektördeki işlerdir. Bu sektörde emek yoğun, işçiler istikrarsız ve vasıfsız işler yapmaktadır. Bu görüşün savunucuları, birincil sektördeki işlerin rasyonel olduğunu ve özellikle de kadınların, siyahilerin ve diğer azınlıkların birincil istihdamı elde etmelerinin zor olduğunu belirtmişlerdir (Dickens ve Lang, 1984, s. 2).

İş gücü piyasası teorisi, sanayi toplumlarının yapısal özelliklerinden dolayı sürekli bir göç gereksinimi olduğunu öne sürmektedir. Çünkü kapitalizmin varlığı gereği kötü şartlarda ve düşük ücretlerle çalışabilecek vasıfsız kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. İşgücü piyasasında dikey hareketlilik zor olduğu için göçmenler ikincil sektördeki işlerde kalmakta, böylece enflasyon baskısından dolayı ücretlerin ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi yoluna gidilmemektedir. Bu yapılanma içinde göçmen işgücü, ikincil sektördeki işleri kabul ederek çalışmaktadırlar, çünkü kendilerine sunulan ekonomik koşullar kendi ülkelerindekinden oldukça iyidir. Böylece, bu çalışma yapısında vasıfsız göçmenler kötü çalışma koşullarında istihdam edilme imkânı bulabilmektedirler. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler kendi vatandaşları tarafından istihdam edilmeyen ikincil sektördeki işlerde göçmen işgücü istihdam ederek, birincil sektördeki işleri geliştirme imkânı sağlamaktadırlar (Güllüpınar, 2012, s. 65).

1.3.9. Sosyal Sistemler Teorisi

Hoffmann-Nowotny (1981) tarafından ortaya atılan sosyal sistemler teorisine göre, göç hareketinde etkili olan faktör, toplumlar arasında yaşanan yapısal gelişme farklılıklarıdır. Bu farklılıkların uluslararası düzeyde üst, orta ve alt tabakadan oluştuğu ve tabakalar arasında yaşanan hareketle birlikte göç olgusunun ortaya çıktığı savunulmaktadır. Bu teori ekonomik olarak itme faktörlerine sosyal faktörleri de ekleyerek daha geniş bir çerçeve sunmaktadır.

Hoffman-Nowotny, sosyal sistemler teorisini çeşitli sistem düzeylerinde yer alan yapısal ve bireysel gerilim durumlarıyla açıklamaktadır. Buna göre yapısal gerilimler makro düzeyde olup siyasi istikrarsızlık, iç savaş ve terör gibi unsurları kapsarken, bireysel gerilim durumları ise işsizlik, sosyal dışlanmışlık, yoksulluk gibi mikro düzeyde bireyi etkileyen itici unsurları kapsamaktadır. Bu teoriye göre göç, sosyal statünün düşük ve yapısal gerilimlerin fazla olduğu bir alandan, sosyal statünün yüksek ve yapısal gerilimlerin düşük olduğu bir alana doğru gerçekleşmekte ve böylece gerilimler göç verilen yerden göç alınan yere doğru kaymaktadır. Gerçekleşen göç hareketleriyle beraber göçmenler çalıştıkları ülkelerin en düşük saygınlıklı işlerini doldurmakta ve bu durum daha önceleri aynı işleri yapan yerli nüfusu statü basamaklarında yükseltmektedir. Göçmen işçilerin yabancı olarak sahip oldukları olumsuz statü algılamaları, onlara çok düşük bir devingenlik olanağı tanımakta ve sosyal tabakalaşma sisteminde en alt sıralarda bulunmaktadırlar. Yerli nüfusun ise statü konumlarının artmasıyla, sunulan eğitim olanaklarının en çoğunu kullanmakta ve bu iki kesim arasındaki gerilim ve karşı koymaları giderek arttırmaktadır (Gezgin, 1991, s. 39-41).

1.4. TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ OLGUSU

Göçün çok farklı türleri bulunmakla beraber, en önemlilerinden birini iç göç oluşturmaktadır. Çünkü iç göç olgusu, ekonomik kalkınma, işgücü planlaması, kentleşme ve sosyal yapının değişiminde önemli rol oynamaktadır. İç göç çevresel, ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel yönleri bulunan karmaşık bir olgu olduğu için hem gerçekleşme aşamasında hem de göç eylemi gerçekleştikten sonra, göç edilen yer itibariyle beklentiler, oluşan koşullar ve karşılaşılan durumlar açısından ele alınması gereken bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır (Özyakışır, 2013, s. 8).

Çalışmanın bu kısmında öncelikle iç göçün kavramsal çerçevesine değinilerek, Türkiye'de yaşanan iç göç hareketleri dönemsel olarak incelenmektedir. Daha sonra ise iç göçün nedenleri ve sonuçları ele alınmaktadır.

1.4.1. İç Göç Kavramı

İç göç, belirli bir zaman aralığında ve belirli bir yerde yaşayan kişilerin kendi iradeleri ile yaşam yerlerini başka alana taşımalarıdır (Tekeli, 2016, s. 173). Başka bir tanıma göre iç göç, ülke sınırları içerisinde bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gerçekleşen nüfus hareketleridir. İç göçler ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyine, büyüklüğüne ve yerleşme tarihlerine göre kırsal alandan kentsel alana, kırsal alandan kırsal alana, kentsel alandan kentsel alana ve kentsel alandan kırsal alana doğru gerçekleşmektedir (Bahar ve Bingöl, 2010, s. 44).

Ülke genelinde coğrafi, ekonomik ve sosyal alanlarda güçlü bir heterojenliğin bulunduğu Türkiye gibi bir ülkede iç göç, nüfus dağılımını ve dinamiklerini etkileyen önemli bir unsuru oluşturmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde kırsal ve kentsel sektörler arasında dengeleyici bir mekanizma görevi görmektedir (Filiztekin ve Gökhan, 2008, s. 2). İç göç bir ülkedeki nüfusu mekânsal olarak yeniden dağıtmakta ve genellikle bu nüfus hareketlerinin yönü az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru olmaktadır.

1.4.2. Türkiye'de Dönemsel Olarak İç Göçler

Türkiye'de gerçekleşen iç göç hareketleri dönemsel olarak ele alındığında çeşitli sebeplerle ortaya çıkmakta ve içinde yaşanılan dönemin koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu nedenle iç göçe sebep olan faktörler ve dönemin iç göç belirleyicilerindeki farklılıklardan dolayı iç göçlerin belirli dönemlere ayrılmasını gerekli kılmıştır.

Türkiye'de iç göçe ilişkin süreç üç temel tarihsel aşamada ele alınmaktadır. 1950 öncesi dönemde göçler sınırlı düzeyde ve geçici olarak gerçekleşirken, 1950 ve 1980 arası dönemde sürekli bir nitelik kazanmıştır. 1980 sonrası dönemde ise kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru giderek yoğunlaşan nüfus hareketleri görülmektedir (Bulut, 2005, s. 193). Bu dönemler aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.4.2.1. 1923-1950 Dönemi

Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'ye kadar Türkiye'de iç göç durağan bir yapı göstermiştir. Bu dönemde mevsimlik işçiler ve tayin amacıyla yapılan göçler hariç iç göç hareketlerinde pek değişiklik olmamıştır. Söz konusu bu durum istatistiklere de yansımıştır. Tablo 2'ye bakıldığında ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında toplam 13.648.270 olan Türkiye nüfusunun % 75,8'i kırsal alanlarda, % 24,2'si ise kentsel alanlarda yaşadığı ve bu oranın 1950 yılına kadar çok değişmediği görülmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri ülkenin büyük bölümünde sanayileşme hamlesinin olmamasıdır. Buna kent yaşamının zorlukları da eklenince nüfus, daha çok tarım, hayvancılık ve diğer mesleklerle kırsal alanda kalma yoluna gitmiştir (Koyuncu, 2015, s. 27).

Türkiye'de sermaye birikiminin az olduğu ve ekonomik kalkınmanın yeterince sağlanmadığı 1923-1950 döneminde tarımsal modernizasyon yapılamamıştır. Çünkü yatırımları ve modernizasyonu finanse edecek bir artı değer üretilmemiştir. Bu dönemde Türkiye'de önemli bir nüfus hareketliliği yaşanmamıştır. Sınırlı düzeyde Kamu İktisadi Teşebbüslerin olduğu yerlerde ve başkent Ankara'da bir göç hareketi gerçekleşirken, ilçe ve illerde merkeze bağlı devlet kurumlarının memur ve mevsimlik işçi istihdamı nedeniyle kırsal alandan kentlere doğru cılız bir göç yaşanmıştır (Kaştan, 2016, s. 694).

Tablo 2: Türkiye'de 1923-1950 Arasında Yaşanan İç Göç Hareketleri

Yıllar	Toplam Nüfus	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus	Kentsel Nüfus Oranı	Kırsal Nüfus Oranı
1927	13.648.270	3.305.879	10.342.391	24,2	75,8
1935	16.158.018	3.802.642	12.355.376	23,5	76,5
1940	17.820.950	4.346.249	13.474.701	34,4	75,6
1945	18.790.174	4.687.102	14.103.072	24,9	75,1
1950	20.947.188	5.244.337	15.702.851	25,0	75,0

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler 1923-1990, DİE Yayın No: 1472,1991, s.8.

Tablo 2'de Türkiye'de 1923-1950 arasında yaşanan iç göç hareketlerine bakıldığında, bu dönemde iç göçlerin pek fazla yaşanmadığı görülmektedir. Kentsel ve kırsal oranlarında yıllar itibariyle mutlak anlamda değişiklik görülmemiştir. 1927'de Türkiye'de kentsel nüfus oranı % 24.2 iken 1950'de % 25 oranında gerçekleşmiştir. Kırsal nüfus oranı ise 1927'de % 75.8 iken 1950'de % 75 oranında gerçekleşmiştir. Bu dönemde nüfusun büyük çoğunluğu kırsal alanda yaşamaktadır.

1.4.2.2. 1950-1980 Dönemi

1950'li yıllar Türkiye'nin sanayileşme ve kentleşme süreciyle iç göçlerin yoğun bir şekilde yaşandığı dönemdir. Bu dönemde Türkiye'nin tarım toplumundan sanayileşme ve modernleşme sürecine geçme çabalarıyla beraber, toplumsal yapıda ciddi değişim ve dönüşüm yaşanmıştır (Dücan, 2016, s. 170).

Kırsal alanların ekonomik ve toplumsal yapısının değişmesiyle 1950'li yıllar kırdan kente göçün başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de kırdan kente doğru gerçekleşen göçün nedeni kentlerin çekici güç ve kırın ise itici güç olmasıdır. Tarımda verimin düşük olması, kırsal alandaki hızlı nüfus artışı, tarım arazilerin miras yoluyla bölünmesi, gelirin düşük olması, bölgesel gelişmişlik farkları, kırsal alandaki yetersiz istihdam ve tarımda makineleşme gibi nedenler kırdan kente göç sürecini hızlandırmıştır (Kurt, 2006, s. 150).

II. Dünya Savaşından sonra başlayan kentleşme süreci 1980'li yıllara kadar artarak devam etmiştir. Bu dönemde (1960 sonrası) kentlerde kapitalist süreç ile birlikte sanayileşme süreci başlamış ve sanayide çalışacak işgücü göçü de artırarak büyük şehirlere doğru devam etmiştir. Bu dönemde ilk defa planlı ekonomi (beş yıllık kalkınma planları) dönemine gidilmiş, kent merkezlerinde yoğunlaşan büyük işyerleri

ve sanayi kuruluşları kentlerin dışına taşınarak sanayi siteleri örgütlenmelerine gidilmiştir. Sınırlı da olsa kentlerde sanayi sektöründe istihdam imkânları yaratılmış fakat, İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerin iş gücünü emme kapasitesi iç göçlerle, kente yığılan nüfusun hızına yetişememiştir. Bu durum barınma, istihdam ve uyum gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir (Adıgüzel, 2018, s. 42).

Tablo 3: Türkiye'de 1950-1980 Arasında Yaşanan İç Göç Hareketleri

Yıllar	Toplam Nüfus	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus	Kentsel Nüfus Oranı	Kırsal Nüfus Oranı
1950	20.947.188	5.244.337	15.702.851	25,0	75,0
1955	24.064.763	6.927.343	17.137.420	28,8	71,2
1960	27.754.820	8.859.731	18.895.089	31,9	68,1
1965	31.391.421	1. 805.817	20.585.604	34,4	65,6
1970	35.605.176	13.691.101	21.914.075	38,5	61,5
1975	40.347.719	16.869.068	23.478.651	41,8	58,2
1980	44.736.957	19.645.007	25.091.950	43,9	56,1

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler 1923-1990, DİE Yayın No: 1472,1991, s.8.

Tablo 3'de Türkiye'de 1950-1980 arasında yaşanan iç göç hareketlerine bakıldığında 1950'den sonra kırdan kopan nüfusun kentlere yönelmesiyle kentsel nüfus oranında ciddi artışların, kırsal nüfus oranında ise ciddi azalışların olduğu görülmektedir. 1950'de kentsel nüfus oranı % 25 iken 1980'de özellikle sanayileşmenin etkisiyle % 43,9'a e yükselmiştir. Kırsal nüfusun oranı ise 1950'de % 75 iken, 1980'de % 56'ya gerilemiştir.

1.4.2.3. 1980 Sonrası Dönemi

Liberal piyasa ekonomisinin hâkim olduğu, yoğun özelleştirmelerin yaşandığı bu dönemde bireysel liberalleşme ve özgürlüklerinde etkisiyle iç göç süreci farklılık göstermiştir. 1980 öncesi dönemlerde kırdan kente doğru gerçekleşen göç hareketleri, bu dönemden sonra şekil değiştirmiş ve kentten kente doğru gerçekleşmiştir (Adıgüzel, 2018, s. 43).

1990'lı yıllarda küreselleşmenin etkisiyle eğitim, sağlık ve ulaşım hizmetlerinin artmasıyla göç hareketlerinde büyük bir ivme görülmüştür. Ayrıca bu dönemde iç göç siyasi nedenlerden dolayı giderek daha çok yoğunlaşmıştır. Zorunlu ve gönüllü göç ayrımı bu yoğunlaşmanın bir parçası olmuştur. 1984'den sonra ülkenin

doğu kesiminde görülen terör olayları, daha önceki ekonomik ve sosyal faktörlerden kaynaklı gönüllü iç göçlerden farklı olarak, zorunlu iç göçlerde bir artışa neden olmuştur (Dücan, 2016, s. 170). Buradan göç eden kişiler önce daha güvenli gördükleri çevre illere daha sonra ise İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük illere göç etmişlerdir.

Tablo 4: Türkiye'de 1980 sonrası Yaşanan İç Göç Hareketleri

Yıllar	Toplam Nüfus	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus	Kentsel Nüfus Oranı	Kırsal Nüfus Oranı
1980*	44.736.957	19.645.007	25.091.950	43,9	56,1
1985*	50.664.458	26.865.757	23.798.701	53,0	47,0
1990*	56.473.035	33.326.351	23.146.684	59,0	41,0
2000*	67.803.927	44.006.274	23.797.653	64,9	35,1
2007**	70.586.256	49.747.859	20.838.397	70,5	29,5
2008**	71.517.100	53.611.723	17.905.377	75,0	25,0
2009**	72.561.312	54.807.219	17.754.093	75,5	24,5
2010**	73.722.988	56.222.356	17.500.632	76,3	23,7
2011**	74.724.269	57.385.706	17.338.563	76,8	23,2
2012**	75.627.384	58.448.431	17.178.953	77,3	22,7
2013**	76.667.864	70.034.413	6.633.451	91,3	8,7
2014**	77.695.904	71.286.182	6.409.722	91,8	8,2
2015**	78.741.053	72.523.134	6.217.919	92,1	7,9
2016**	79.814.871	73.671.748	6.143.123	92,3	7,7
2017**	80.810.525	74.761.132	6.049.393	92,5	7,5
2018**	82.003.882	75.666.497	6.337.385	92,3	7,7
2019**	83.154.997	77.151.280	6.003.717	92,9	7,1
2020**	83.614.362	77.736.041	5.878.321	92,9	7,1

Kaynak:* DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759, 2003, s.46.
**https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 Erişim Tarihi: 29.03.2021.

Tablo 4'de Türkiye'de 1980 sonrası yaşanan iç göç hareketlerine bakıldığında 1980-1985 döneminde kentsel nüfus oranının hızla arttığı görülmektedir. Ayrıca bu dönemde % 10'luk artış ile Cumhuriyet tarihinin en yüksek kentsel nüfus artışının gerçekleştiği ve kentsel nüfus oranının kırsal nüfus oranını ilk defa geçtiği dönem olmuştur. 1985'te 50.664.458 olan toplam nüfusun % 53'ü kentlerde, % 43'ü ise kırsal alanda yaşadığı görülmektedir. 1985'ten günümüze kadar olan süreçte bütün yıllar boyunca kentsel nüfusun kırsal nüfustan fazla olduğu, kırsal nüfusun azaldığı ve

kentsel nüfusun ise arttığı görülmektedir. Ülkemizde son yapılan nüfus sayımına göre 2020 yılında 83.614.362 olarak saptanan nüfus sayımına göre % 92,9'u kentlerde, % 7,1'i ise köylerde yaşamaktadır.

Tablo 5: Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus

	1975-1980		1980-1985		1985-1990		1995-2000	
	Toplam nüfus	**Oran (%)**	**Toplam nüfus**	**Oran (%)**	**Toplam nüfus**	**Oran (%)**	**Toplam nüfus**	**Oran (%)**
Toplam	3.584.421	100	3.819.910	100	5.402.690	100	6.692.263	100
Kentten kente	1.752.817	48,90	2.146.110	56,18	3.359.357	62,18	3.867.979	57,80
Kırsaldan kente	610.067	17,02	860.438	22,53	969.871	17,95	1.168.285	17,46
Kentten kırsala	692.828	19,33	490.653	12,84	680.527	12,60	1.342.518	20,06
Kırsaldan kırsala	528.709	14,75	322.709	8,45	392.935	7,27	313.481	4,68

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 1.11.2019.

Ekonomik ve toplumsal dönüşümün etkisiyle 1950'den sonra artarak günümüze kadar devam eden iç göç sürecini belirten önemli göstergelerden biri, yerleşim yerlerine göre göç eden nüfusun oranlarındaki hızlı değişimdir (İçduygu vd., 2014).

Tablo 5'e yerleşim yerlerine göre göç eden nüfusa bakıldığında Türkiye'de iç göçlerin niteliğinde değişiklik olduğu görülmektedir. Artık göç edenler kırsal alandan kentsel alana değil, bulunduğu kentten başka bir kente ya da kent içinde göç gibi farklı bir toplumsal hareketlilik ortaya çıkmıştır. Bütün dönem boyunca (1975-2000) yerleşim yerine göç eden nüfus içinde kentten kente göç en fazla oranı oluşturmaktadır. Ancak 1990'dan sonra kentsel alandan kırsal alana gerçekleşen göç oranında bir artış yaşanmıştır. Bunun nedeni ise 1984'de başlayan terör olayları nedeniyle köylerinden ayrılmak zorunda kalan kişilerin, terörden arındırılan memleketlerine geri dönmeleri (Altunok, 2021, s.49), uygulamaya konulan bölgesel kalkınma politikaları ve kentsel dönüşüm projeleri olarak gösterilebilir (Akan ve Arslan, 2008, s.20).

1980'den sonra iç göçlerin kent ağırlıklı bir yapıya dönüşmesinin sebepleri arasında; eğitim imkanlarının kentte yoğunlaşması, kamu kesiminin ekonomi politikaları ve yatırımı özendirici politikaları nedeniyle kır ve kent arasında ara engellerin oluşması ve aşamalı göçün başlaması, kır ve kent arasında görülen sosyo-

ekonomik farklılıkların belirginleşmesi, kırsal alanda arazi dağılımındaki eşitsizlik, tarımın makineleşmesi, kentlerin sosyo-ekonomik çekiciliği gibi etkenler sayılabilir (Özdemir, 2012, s.7-8, Koramaz, vd., 2017, s.97).

1.4.3. İç Göçe Sebep Olan Temel Faktörler

1950'li yıllarda başlayan ve hız kazanan iç göçler, genel olarak ülkede kırsal alanlardaki dönüşümün ivme kazanması yani kırın iticiliği ile açıklanabilirken, daha sonra 60'lı yılların sonları, 70'li yıllar ve 80'lerin başına kadar daha çok kentsel alanlardaki dönüşümün belirleyiciliği, bir anlamda kentin çekiciliği ile açıklanabilir. 1980'li ve 1990'lı yıllar içinde ise iç göç olgusu ve süreçleri, modernleşme temelindeki toplumsal dönüşümün yeni iletişim teknolojileri ile daha da hızlanması sonucu ve toplumsal hareketliliğin her anlamda "iletici" etkilerinin daha da artması ile yeni bir döneme girmiştir (Şen, 2014, s. 238). İtici güçler göçe neden olurken bölgenin göç almasını da engellemektedir. Çekici güçler ise başka yerlerden göç çekerken o bölgede yaşayanların göç etmesini engellemektedir. Düşük gelir, yüksek işsizlik, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat eksikliği ve doğal afetler itici güçler arasında sayılırken, yüksek reel ücretler, işgücü talebi, ekonomik fırsatlar ve özgürlükler çekici güçler arasında sayılmaktadır. Ulaşım ve haberleşme alanında yaşanan gelişmeler ise iletici güçler arasında yer almaktadır (Koyuncu, 2015, s. 51).

Kişilerin bir yerden başka bir yere göç etme nedenleri farklılık göstererek birçok nedenden ortaya çıkabilmektedir. Genel olarak kentin çekici faktörlerine, kırın ise itici faktörlerine bağlanan iç göç hareketlerinin çeşitli nedenleri bulunmakla birlikte aşağıda ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal nedenler olmak üzere 3 temel başlık altında ele alınmaktadır.

Ekonomik Nedenler

İç göçlerin en temel nedeni şüphesiz ekonomiktir. Ekonomik belirleyicileri ise gelir ve istihdamdır. Yetersiz gelir ve göç çoğu zaman birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Mevcut gelir ve beklenen gelir arasındaki fark ne kadar büyükse göç eğilimi de o kadar fazla olmaktadır. Hem yerel hem de kişisel boyuttaki gelir farklılıkları iç göç olgusunun önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır (Lundius, vd., 2017). Bu kapsamda Türkiye'de kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki görülen gelir

farklılıklarından dolayı bireyler genellikle yüksek gelirli gelişmiş batı bölgelere doğru göç etmektedir.

İç göçlerin ekonomik nedenleri arasında işsizlik ve buna bağlı olarak gelişen yoksulluk durumu gösterilebilir. Kırsal alanlarda görülen işsizlik ve gittikçe kötüleşen sosyo-ekonomik koşullar, kırsal alanlardan kentlere yönelik göçü hızlandırmıştır. Kırsal alanlarda gençlerin çoğunluğu istihdam edilmemekte ya da eksik istihdam içinde yer almaktadır. Yeterli gelire sahip olmayan kırsal kesimdeki bireyler sosyo-ekonomik açıdan da yeterli gelişme imkânına sahip değildir. Bu nedenle bireyler istihdam olanaklarının fazla olduğu büyük kentlere göç etmektedir (Akan ve Arslan, 2008, s.39).

İşsizlik ve buna bağlı yoksullukla birlikte göçü etkileyen başka bir faktör ise hızlı nüfus artışıdır. Doğurganlık oranının artması ve ölüm oranının düşmesi nüfus artış hızını belirlemektedir. Nüfus artış hızı genel olarak gelişmemiş olan bölgelerde ve kırsal alanlarda yüksektir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde doğurganlık oranı yüksek olduğu için önceden sahip oldukları topraklarla geçinebilen aileler, nüfus artışıyla beraber genişlemiş ve yeni ailelerin oluşmasıyla topraklar yetmemeye başlamıştır. Artan hızlı nüfusla beraber tarımda sağlanan gelirin yetersiz kalması, işsiz ve geçim sorunu ile uğraşan bireyleri kentsel alanlara göç etmeye zorlamıştır (Şen, 2014, s. 243; Gerşil ve Temel, 2015, s.418).

Siyasi Nedenler

Göçün siyasi nedenleri arasında ülkelerin kendi içinde ve uluslararası alanda karşılaştıkları huzursuzluk ve anlaşmazlıklar yer almaktadır. Savaş, mübadele, terör, devrim gibi nedenlerle gerçekleştirilen göçler bu kategoride değerlendirilmektedir. Siyasi nedenlerle gerçekleşen göçler politik çıkarlar çerçevesinde şekillenmekte ve belirli bir bölgenin demografik yapısı değiştirilerek gerçekleşmektedir (Özyakışır, 2013, s.19).

Türkiye'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri yoğun olarak göç veren bölgeler arasındayken, 1980'den sonra yaşanan terör olayları nedeniyle göç hareketleri artarak devam etmiştir. Yaşanan bu göçler daha önce ekonomik nitelikteyken terör olaylarının görülmesiyle beraber nitelik değiştirmiş ve zorunlu göç olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu göçlere, büyük ölçüde söz konusu dönemde yaşanan gelişmeler yön

vermiştir. Bölgede yaşanan göçlere yön veren gelişmelerin başında; can ve mal güvenliği endişeleri, kırsal alanda güvenlik gerekçesiyle meracılık, yaylacılık ve hayvancılığın engellenmesi, terör örgütüne lojistik desteğin kırılması ve askeri operasyonlar için kırsal alanların güvenlik bölgesi haline getirilmesi gibi uygulamalar gelmektedir. Ekonomik anlamda da bir takım güçlükleri beraberinde getiren bu zorunlu güvenlik tedbirleri ile köy yaşamı önemli ölçüde etkilenmiştir (Başel, 2007, s. 538).

Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van, Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin ve Muş söz konusu gelişmelerden etkilenen başlıca iller olmuştur. Bu illerden 1986-2005 döneminde güvenlik nedeniyle 1.201.200 kişi göç etmiştir. Göç edenlerin bir bölümü Diyarbakır, Van, Hakkâri, Elazığ gibi bölgedeki yerleşim merkezlerine, bir bölümü de İstanbul, İzmir, Mersin, Antalya, Adana gibi batıdaki kentlere gitmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006, s.106). 2015-2016 yıllarında ise yaşanan çatışmalı ortan nedeniyle 355.000 kişi göç etmiştir. Söz konusu çatışmalı ortam Diyarbakır, Hakkâri, Muş, Şırnak, Batman ve Mardin illerinde yaşanmıştır (Benek, 2020, s.66).

Sosyo-Kültürel Nedenler

Daha iyi bir yaşam sürmek amacıyla gerçekleşen yer değişikliğinin bir diğer nedeni de sosyo-kültürel faktörlerdir (Lundius vd., 2017). Eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişim hizmetleri göçmenlerin refah düzeyini arttırıcı bir etkiye sahip olduğu için göçmenlerin göç kararları üzerinde etkili olmaktadır. Birçok kırsal alan, yeterli eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksun olduğu için bireyler göç etmektedir (Lundius vd., 2017). Haberleşme alanında yaşanan gelişmelerin etkisiyle, kırsal alanda yaşayanlar kentteki yaşam hakkında daha kolay haber almalarına imkân tanımış ve teknolojinin yaygınlaşmasıyla kent yaşamı hakkında daha fazla bilgi edinilmesini kolaylaştırmıştır. Göç eden bireylerin memleketleri ile ilişkileri hem haberleşme hem de ulaşım imkânlarının artması, göç kararını vermeyi kolaylaştırmıştır (Adıgüzel, 2018, s. 48).

Göçün sosyo-ekonomik boyutunda değerlendirilebilecek başka bir neden tarım alanında görülen değişim ve dönüşümlerdir. Geleneksel tarım yöntemlerinin yerine modern tarım yöntemlerinin kullanılması sonucu daralan ekonomik kaynaklar ortaya tarım kesiminde işsiz bir nüfus çıkartmıştır. Ayrıca toprak miras vb. nedenlerle

parçalandığında elde kalan topraklar ailelerin gelirlerini karşılamada yetersiz kalmış ya da tarıma uygun olmayan arazilerde tarım yapılması sonucu oluşan erozyon nedeniyle tarımsal verim düşük kalmıştır. Bu durum ise halkın geçimini sağlayacak kaynağın azalmasına neden olmuş ve göçü tetiklemiştir (Koyuncu, 2015, s. 62).

Sosyo-kültürel nedenlerin başka bir boyutu da sosyal yapı ile ilgilidir. Buna göre insanlar arasında çıkan anlaşmazlıklar ve huzursuzluklar bir göç sebebi olarak görülebilmektedir. Örneğin kırsal alanlarda daha fazla görülebilen kan davası, kız kaçırma vb. toplumsal olaylar insanlar arasında anlaşmazlıklara sebep olarak göçe kaynaklık edebilmektedir.

1.4.4. İç Göçün Sonuçları

Türkiye'de 1950'den sonra sanayileşmenin etkisiyle birlikte artan iç göçler, kentlerin plansız bir şekilde büyümesine ve çözümü güç olan sorunlara neden olmuştur. Türkiye'de göç alan ve göç veren yerler açısından iç göçün birçok etki ve sonucu bulunmaktadır. Göç veren yerler var olan kaynaklarını göçle kaybederken, göç alan yerler ise bu kaynaklara sahip olmaktadır.

Türkiye'deki kentler iç göç hareketlerinden büyük oranda etkilenmiştir. II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru artan kentleşme olgusu, sanayileşmeyle orantılı olarak gelişmediği ve sanayileşmenin etkisiyle ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap veremediği için kentler sağlıksız ve düzensiz bir gelişme göstermiştir. Bu düzensiz ve sağlıksız yapılaşmanın temel sebeplerinden birisi gecekondulaşma sürecidir. Gecekondulaşma genel olarak kırsal alanlardan göç eden kişilerin kent merkezlerinde bulunan konutların pahalı olmasından dolayı bu kişilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak için kent merkezi dışında kalan alanlarda izin almadan gerçekleştirdikleri yapılaşmadır (Özdemir, 2012, s. 11). Gittikçe artan gecekondular çarpık kentleşmeye neden olmuştur. Çarpık kentleşmeyle kentler plansız bir şekilde büyümekte ve bunun sonucunda toplumsal huzursuzluk, hizmetlerde aksama, hava kirliliği, gürültü kirliliği ve çevre kirliliği ortaya çıkmaktadır. Çarpık kentleşme özellikle nüfus yoğunluğunun fazla olduğu Ankara, İstanbul ve İzmir gibi yerlerde görülmektedir (Öztürk ve Altuntepe, 2008, s. 1601).

Türkiye'de nüfus artış hızının yüksek olması ve 1950'den sonra kırsal alanlardan kentlere doğru hızlanan göç hareketlerinin oluşturduğu emek piyasası, kayıtdışı ekonominin gelişmesinde etkili olmuştur. Kentlerde artan vasıfsız işgücünün, herhangi bir sosyal güvence olmaksızın daha az ücretle çalışmaya razı olması ve işgücü arzının giderek artması işveren bakımından da kayıtdışı istihdamı cazip hale getirmiştir. Söz konusu gelişmeler kırsal alanlardan kentlere göç eden bireylerin kayıtdışı sektörlerde istihdam edilmelerine neden olmuştur. Kayıtdışı istihdamın varlığı da göçün devamlılığını sağlayan bir etken olmuştur (Çatalbaş ve Yara, 2015, s. 103; Şen, 2014, s.248).

Hızlı kentleşmenin etkisiyle ortaya çıkan olumsuz durumlardan biri, bölgelerarası yatırımlarda, kentleşme oranında ve nüfus yoğunluğunda görülen dengesizliklerdir. Türkiye'nin metropol kentlerinde nüfus, kentleşme sürecinin etkisiyle artarken, göç edilen bölgelerinde ise nüfus azalmaktadır. Nüfusu kalabalıklaşan kentlere daha fazla yatırım yapılması söz konusu olduğu için Türkiye'nin kentleşme oranı ve nüfus alma oranı fazla olan batıdaki kentlere ağırlıklı olarak yatırım yapılmaktadır Bu durum nüfus dağılımında, kentleşme oranında ve bölgelerarası yatırımlarda dengesizlik oluşturmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012, s.179-180).

İç göçün doğurduğu sonuçlardan bir diğeri ise bireyin yaşadığı sosyal çevrenin değişmesi ve yeni sosyal ilişkiler içinde bulunmasıdır. Bu değişimin en çok aile kurumlarını etkilediği görülmektedir. Göçle beraber geleneksel köy toplumunun yapı taşı olarak görülen geniş aile yapısının çekirdek aileye, sosyal dayanışma kalıplarının ise kentsel organizasyonlara dönüşmüştür. Buna göre sosyal dayanışmaya dayalı akrabalık ve aile yardımlaşmasının yerini kurumsal bir kimliğe sahip sivil toplum kuruluşları ve hemşehri dernekleri almıştır (Şen, 2014, s. 251).

İç göçün doğurduğu toplumsal erozyonun bir diğer sonucu, iç göç olgusuyla beraber artan kentleşme sonucunda, kentlerde hem nüfus, hem de alan olarak büyümesinin neden olduğu ulaşım ve trafik sorunlarıdır. Ayrıca kentlere yönelen yoğun nüfus akımı nedeniyle kentlerde kanalizasyon, içme suyu, elektrik, çevre ve gürültü kirliliği, suç oranının yükselmesi, güvenlik sorunları gibi birçok sorunun artmasına neden olmuştur (Özdemir, 2012, s. 12).

Özet olarak göç sonucu, eğitim ve sağlık imkânlarına erişme, kırsal nüfusun sanayileşmeye bağlı olarak kentlerde iş bulma imkânının artması ve bölgelerarası ücret farklılıklarının iyileşmesi gibi olumlu etkilerinin yanında bölgeler arası sosyo-ekonomik dengesizliklerin artması, tek merkezli kentleşmenin, gecekondulaşmanın, suç oranlarının ve çevresel sorunların artması gibi pek çok olumsuz etkileri bulunmaktadır (Altunok, 2021, s. 30).

1.5. İÇ GÖÇE YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI

Sosyoloji, coğrafya, ekonomi ve tarih gibi birçok disiplinde iç göçe ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Konuya ilişkin literatür oldukça geniş olduğundan araştırmaya kaynaklık edebileceği düşünülen çalışmalar üzerinde durulmuştur.

L.A. Sjaastad tarafından 1962 yılında yapılan çalışmada göçlerin beşeri sermayeye yapılan bir yatırım olduğunu belirtmiştir. Rasyonel davranan kişilerin göçün maliyetini ve getirisini kıyaslayarak hareket ettikleri ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı gerçekleşen göçlerinin genel olarak düşük kazançlı yerleşim yerinden yüksek kazançlı yerleşim yerine doğru olduğu tespit edilmiştir.

1967 yılında A. Rogers tarafından yapılan çalışmada karşılaştırmalı ekonomik fırsatlar ile Kaliforniya'daki bölgeler arası göç akışlarındaki mekânsal değişimler incelenmiştir. Karşılaştırmalı ekonomik fırsatın bölgeler arası göç modellerinde önemli olduğu vurgulanarak, istihdam imkânları ve elde edilen gelirin göç kararında en önemli unsur olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de iç göçe yönelik incelemelerde bulunan ilk araştırmalardan biri J.M. Munro'dur. J.M. Munro (1974), 1960-1965 yılları arasında Türkiye'nin iç göç verilerini ele alarak hangi faktörlerin göç kararı üzerinde etkili olduğunu incelemiştir. Bu kapsamda itici güçler çerçevesinde bir model oluşturmuş ve bu modelin beşeri sermaye yaklaşımına dayanan modellerden farklı olduğunu ileri sürmüştür. Çalışma sonucunda göçün kademeli olarak gerçekleştiği, başka bir ifadeyle bireylerin önce yakın yerlere daha sonra ise diğer çekim merkezlerine doğru göç ettiği ortaya çıkmıştır.

A.R. Newman tarafından 1981 yılında yapılan çalışmada ise iç göçün, gelişmekte olan bir ülkedeki bölgesel gelir eşitsizliğinden nasıl etkilenebileceğine dair açıklamalarda bulunulmuştur. Bunun sonucunda net göçün, işgücü yapısı ve

kentleşmedeki değişikliklerin yanı sıra işgücüne katılım oranlarındaki değişikliklerin temsil ettiği geniş iş fırsatlarıyla olumlu, yüksek doğurganlık oranları ve tarımsal faaliyetler ile olumsuz bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1984 yılında R. Doh tarafından yapılan çalışmada Türkiye'nin 1970-1975 döneminde iller arası göçü etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, kentsel ücret düzeyinin göç kararı üzerindeki etkisinin çok az olduğu, menşe (kırsal) bölgedeki itici faktörlerin ise göç kararı üzerinde önemli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

C.A. Pissarides ve J. Wadsworth tarafından 1989 yılında yapılan çalışmada işsizlik ve bölgelerarası işgücü göçü arasındaki ilişki incelenmiştir. Diğer bir deyişle işgücü göçünde işsizliğin etkileri ortaya konulmuştur. Bu kapsamda işsizliğin hareketliliği üç düzeyde etkileyebileceği sonucuna varılmıştır. Birincisi, bir işçinin statüsü hareketliliği etkiler; işsiz bir işçinin, çalışan bir işçiye göre taşınması daha olasıdır. İkincisi, bölgeler arasında görülen işsizlik farklılıkları hareketliliğe zemin hazırlar; herhangi bir işçinin, işsizliğin yüksek olduğu bir bölgede yaşıyorsa göç etme ihtimali daha fazladır. Üçüncüsü, bölgenin işsizlik farkı ne kadar büyükse göç olasılığı o kadar yüksektir.

1997 yılında A. Gedik tarafından yapılan çalışmada, 1965- 1985 yılları arasındaki beşer yıllık dönemlerde, Türkiye nüfus sayımı il verileri ele alınarak kırsal alanların itici faktörlerinden, kentsel alanların ise çekici faktörlerinden dolayı göçlerin gelişmekte olan ülkelerde daha baskın olduğu belirtilmiştir

1999 yılında R. Yamak ve N. Yamak tarafından yapılan çalışmada Türkiye'deki 67 ilin 1980-1990 dönemi net göç oranları ile kişi başına düşen gelir rakamları arasındaki ilişki ele alınmıştır. İncelenen dönemler itibariyle bölgesel gelir eşitsizliğinin iç göç üzerindeki etkisinin önemli olduğu ve iç göçün net göç veren illerin gelir seviyesinin düşük olmasından ziyade net göç alan illerin gelir seviyesinin yüksek olmasından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

2002 yılında Ş. Üçdoğruk tarafından yapılan çalışmada Türkiye'nin en büyük kentlerinden biri olan İzmir'in almış olduğu göçün özellikleri araştırılmış ve buna yönelik hipotezler test edilmiştir. Bunun sonucunda kişilerin göç kararına kaynaklık eden en önemli faktörlerin yaş ve eğitim olduğu ortaya çıkmıştır.

2003 yılında A. Akış ve A. Akkuş, tarafından yapılan çalışmada Güneydoğu Anadolu Projesinin Şanlıurfa'daki göçe etkisi incelenmiş, yapılan incelemede göçün en temel nedeninin istihdam sorunu olmakla beraber daha iyi hayat sürme isteği, toprak mülkiyetinin olmaması ya da istenilenden az olması, eğitim sistemindeki noksanlıklar ve kan davası gibi başka nedenlerden de göç edildiği sonucuna varılmıştır.

2006 yılında T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın koordinatörlüğünde, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan "Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması" adlı çalışmada Türkiye'de son 20 yıl içinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden göç etmiş bireylerin sayısal büyüklükleri, göç etmiş bireylerin göç etmeden önceki ve sonraki sosyo-ekonomik özellikleri, göç süreci ve sonrasında yaşanan sorunlar ve göç nedenleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda göç sürecine dahil olmuş hane halkı nüfusunun büyük çoğunluğunun ailevi, ekonomik ve güvenlik sorunları nedeniyle göç ettiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca göç edilen yerleşim yerinin seçiminde ise boşaltılan yere yakınlık mesafesi, akraba ve tanıdıklarının bulunması gibi faktörler ön plana çıkmıştır.

2007 yılında F. Çelik tarafından yapılan çalışmada 1980-2000 yılları arasında göç verileri kullanılarak Türkiye'de gerçekleşen iç göçlerin yönü araştırılmıştır. Bölgelerarasında görülen sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarından dolayı göçün yönünün genel olarak gelişmiş batı bölgelerine doğru olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca göç veren bölgeleri sosyo- ekonomik yönden göç alan bölgelerin konumuna yakınlaştırmak için politika önerilerinde bulunmuştur.

2008 yılında K. Tuncer tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de 1965-2000 döneminde genel nüfus sayım dönemleri arasında göç eylemini gerçekleştirenlerin sayısal büyüklükleri, sosyo-ekonomik durumları, göç etme nedenleri ve yerleşim yerleri bakımından dağılımları, özetle göçlerin profili ele alınmıştır. Çalışma sonucunda bireylerin az gelişmiş bölgelerden göreceli olarak sosyo-ekonomik açıdan daha gelişmiş batı bölgelerine ve metropollere göç ettiği ortaya çıkmıştır. Göç eden bireylerin ise genellikle eğitim seviyesi yüksek, bekâr, çalışma çağındaki erkek nüfus olduğu ve bunların çoğunluğunun iş bulma amacıyla göç ettiği ve hizmetler sektöründe istihdam edildiği tespit edilmiştir.

M. Çiftçi tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada sosyal ağların göç üzerindeki etkisi hemşehrilik ekseni çerçevesinde ele alınmıştır. Yapılan çalışma sonucunda tayin, evlilik ve güvenlik nedeniyle gerçekleşen göçlerin hemşehriliğe duyarlı olmadığı, iş arama ve eğitim nedeniyle gerçekleşen göçlerin ise hemşehriliğe duyarlı olduğu tespit edilmiştir.

M. Ercilasun ve arkadaşları tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada Türkiye'de iç göçleri belirleyen faktörler modellenmiş ve bunun sonucunda bireylerin göç kararları üzerinde daha önce göç etmiş kişilerin çekici güç olduğu sonucuna varılmıştır.

Z. Gimba ve M.G. Kumshe tarafından 2011 yılında yapılan başka bir çalışmada ise kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşen göçün nedenleri ve sonuçları incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda kırsal alandan kentsel alana gerçekleşen göçlerin nedenleri; daha iyi bir eğitim, daha yüksek gelir düzeyi ve geniş istihdam olanakları olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kırsal alanlarda görülen işsizlik, yoksulluk ve sosyal olanakların yetersizliği gibi nedenlerin bu bölgelerde itici güç olduğu sonucuna varılmıştır.

2013 yılında D. Özyakışır tarafından yapılan çalışmada TRA2 Bölgesinden İstanbul'a gerçekleşen göçün kuramsal ve ekonometrik analizi yapılmıştır. Yapılan saha araştırmasıyla TRA2 Bölgesinden İstanbul'a yönelen göç hareketlerinin temelinde yoksulluk, işsizlik, düşük gelir düzeyi, eğitim, sağlık ve sosyal imkânsızlıklar gibi sosyo-ekonomik faktörlerin yattığı tespit edilmiştir.

E. Dücan tarafından 2016 yılında yapılan çalışmada Türkiye'de gerçekleşen iç göç hareketlerinin belirleyici faktörleri olarak eğitim seviyesi, istihdam, üretim ve terör olayları ele alınmıştır. Analizler TÜİK alt bölge sınıflandırmasına göre yapılmış ve 21 alt bölgeye ait verilerden oluşan panel veri seti kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda, gerçekleşen göçün önemli sebeplerinden birinin terör olayları olduğu tespit edilmiştir. Özellikle işsizlik sorunu ve terör olayları bölgelerin sosyo-ekonomik koşullarını yakından ilgilendirdiği için bölge dışına gerçekleşen göçü arttırdığı belirlenmiştir.

2017 yılında H. Bostan tarafından yapılan çalışmada Türkiye'deki iç göçler, iç göçlerin toplumsal yapıda meydana getirdiği değişimler, iç göç hareketlerinin sebep olduğu problemler ve çözüm önerileri incelenmiştir.

2018 yılında R. Çelik ve I. Arslan tarafından yapılan çalışmada 2014-2016 döneminde yıllık veriler üzerinden analizler yapılarak göç ve işsizlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda göç ve işsizlik arasında istatistiksel olarak pozitif ve güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda itme ve çekme teorisine bağlı olarak istihdam olanaklarının yüksek olduğu bölgelere doğru göç eyleminin gerçekleştiği belirlenmiştir.

Özetle belirtmek gerekirse iç göç hareketlerine ilişkin literatür iç göçe ilişkin itme ve çekme teorisi kapsamında sosyo-ekonomik faktörlerin iç göç hareketleri üzerinde önemli bir etken olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞANLIURFA İLİ VE GÖÇ

Türkiye'de iç göç hareketlerinden en çok etkilenen bölge Marmara, en çok etkilenen il ise İstanbul olmuştur. İstanbul'a göç veren tüm iller arasında Şanlıurfa ayrı bir öneme sahiptir. Bu kapsamda Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göçleri analiz edebilmek için öncelikle Şanlıurfa'nın tarihi, coğrafi konumu, demografik ve sosyo-ekonomik yapısı incelenmekte sonrasında ise göçün genel durumu ve İstanbul ile göç ilişkisi analiz edilmektedir.

Cumhuriyet tarihinde ilk nüfus sayımı 1927 yılında gerçekleşmiştir. İkinci nüfus sayımı 1935 yılında yapıldıktan sonra beş yıllık aralarla nüfus sayımı yapılmaya başlanmıştır. 1990 yılından itibaren 10 yıllık aralarla sayım yapılması kararlaştırılmıştır. 2007 yılında ise sayım sistemi değişerek, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) geçilmiş ve her yıl sayım yapılmaya başlanmıştır. Çalışmada tablolarda yer alan veriler bu kapsamda derlenmiştir.

2.1. ŞANLIURFA İLİNİN DEMOGRAFİK YAPISI VE GELİŞİMİ

Sosyo-ekonomik ve demografik göstergeler iç göç üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu kapsamda çalışmanın bu kısmında Şanlıurfa'nın mevcut ekonomik ve demografik yapısı farklı göstergeler üzerinden değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

2.1.1. Şanlıurfa'nın Tarihçesi

Şanlıurfa, Mezopotamya'nın en eski yerleşim alanlarından biridir. Coğrafi konum itibariyle su kaynaklarının geçtiği yere yakın olması ve ticaret yollarının güzergâhında bulunması nedeniyle tarih boyunca stratejik bakımından önemli bir il olmuştur. Şanlıurfa 11 bin yıllık tarihi geçmişiyle, arkeolojik, dini, folklorik değerleri ile köklü bir kültür tarihine sahiptir. Merkeze bağlı Örencik köyünün sınırlarında bulunan Göbeklitepe'de yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen bulgular bu tarihi geçmişi kanıtlamaktadır. 11 bin yıllık tarihi süreç içerisinde Şanlıurfa birçok devletin hâkimiyetine girmiş ve birçok medeniyete başkentlik etmiştir (Şahinalp, 2006, s.106).

Şanlıurfa'nın bilinen en eski isimlerinden biri Aramiler tarafından verilen Urhay idi. Daha sonra Şanlıurfa Makedonların eline geçince Makedonlar 'Suları Bol' anlamına gelen Edessa ismini vermişlerdir. Urfa'nın çok farklı isimleri bulunmakla berabe bunların hiçbiri kesinlik kazanmamıştır. Bunlardan biri, Urfa adının Süryanice

‘Urhai’’den geldiği, Urhai’nin ise Arapça’da ‘Suyu Bol’ anlamına gelen Er-Ruha’dan geldiği ileri sürülmektedir. Urhai, Urhay ve Edessa gibi farklı kullanışlar sonunda Urfa adı ortaya çıkmıştır. Süryani Vakayinamesi’ne göre bu adın Hewya’nın oğlu Urhai’den geldiği bilinmektedir (http://www.sanliurfa.gov.tr/tarihce Erişim Tarihi: 06.04.2020).

1919 yılından önce kenti işgal etmek isteyen düşmana karşı gösterdikleri direnişle Urfa’ın kurtuluşu 11 Nisan 1920’de ilan edilmiş ve T.B.M.M. tarafından 1984’te çıkartılan bir yasa ile Ulusal Kurtuluş Savaşında gösterdiği kahramanlık nedeniyle ‘Şanlı’ unvanını almıştır.

2.1.2. Şanlıurfa’nın Coğrafi Durumu

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Orta Fırat Bölümü’nde bulunan Şanlıurfa ili, konum itibarıyla Arap Platformu'nun kuzey bölümleri ile Güneydoğu Torosların orta kısmının güney etekleri üzerinde yer almaktadır. İlin kuzeyinde bulunan dağların yükseklikleri düşüktür ve dağlar arasında geniş ovalar yer almaktadır. İlin en önemli akarsuyunu Fırat Irmağı oluşturmaktadır. Ayrıca Şanlıurfa, dünyanın ve Türkiye’nin en önemli bölgesel kalkınma projesi olan GAP’ın (Güneydoğu Anadolu Projesi) merkezi durumundadır. GAP Projesi ile yapay olarak oluşturulan Atatürk Baraj Gölü Türkiye'nin en büyük gölü olup, il sınırları içinde bulunmaktadır. Şanlıurfa ili, genel olarak plato görünümünde olup başlıca ovaları; Harran, Suruç, Viranşehir, Hilvan, Ceylanpınar, Bozova ve Siverek ovalarıdır. İlde Karasal İklim hüküm sürmektedir. Şanlıurfa’da yıllık ortalama yağış 462 mm’dir. Yıllık ortalama sıcaklık 18.6 C’dir (https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik /19/2/fiziki-yapi, Erişim Tarihi: 25.04.2020).

Şanlıurfa, coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca birçok devlet ve beyliğin hüküm sürdüğü, değişik kültürlerin geçiş ve kaynaşma alanı olmuştur. Eski uygarlık merkezlerinden Mezopotamya ile Batı arasındaki önemli ticaret yollarının Şanlıurfa’dan geçmesi de bölgenin önemini artırmıştır.

2.1.3. Şanlıurfa’nın Demografik Yapısı

Şanlıurfa’nın demografik özellikleri, iç göçü etkileri bakımından son derece önemlidir. Demografik açıdan nüfusun yapısında meydana gelen değişmeler bölgenin doğum, ölüm ve göçü hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Çalışmada kullanılan demografik göstergeler; toplam nüfus, yaş bağımlılık oranları, doğurganlık hızı, nüfus

artış hızı ve nüfus yoğunluğu toplam Türkiye ortalamasıyla karşılaştırılarak incelenmektedir.

Tablo 6: Şanlıurfa Nüfusu

Yıllar	Belde ve Köy	İl ve İlçe Merkezleri	Toplam Şanlıurfa Nüfusu	Toplam Türkiye Nüfusu	Türkiye Nüfusuna Oranı (%)
1980*	320.327	282.419	602.736	44.736.957	1,34
1985*	393.584	401.450	795.034	50.664.458	1,56
1990*	450.331	551.124	1.001.455	56.473.035	1,77
2000*	601.293	842.129	1.443.422	67.803.927	2,12
2007**	603.267	919.832	1.523.099	70.586.256	2,16
2008**	688.295	885.929	1.574.224	71.517.100	2,20
2009**	713.963	899.774	1.613.737	72.561.312	2,22
2010**	740.832	922.539	1.663.371	73.722.988	2,26
2011**	764.329	951.925	1.716.254	74.724.269	2,30
2012**	786.620	975.455	1.762.075	75.627.384	2,33
2013**	0	1.801.980	1.801.980	76.667.864	2,35
2014**	0	1.845.667	1.845.667	77.695.904	2,38
2015**	0	1.892.320	1.892.320	78.741.053	2,40
2016**	0	1.940.627	1.940.627	79.814.871	2,43
2017**	0	1.985.753	1.985.753	80.810.525	2,46
2018**	0	2.035.809	2.035.809	82.003.882	2,48
2019**	0	2.073.614	2.073.614	83.154.997	2.49
2020**	0	2.115.256	2.115.256	83.624.362	2.52

Kaynak: *DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Şanlıurfa, DİE Yayın No: 2723, 2002, s. 43.
****https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr, Erişim Tarihi: 12.02.2020.

Nüfus eğilimleri toplumu yüksek derecede etkileyen faktörlerdir. Nüfus hareketleri sadece kentsel popülasyonun artışına neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda ekonomi, politika, kentsel altyapı, sosyal doku, yaşam tarzı gibi pek çok konuda ve bunların etkileşimlerinde de değişime yol açtığı için Tablo 6'da Şanlıurfa nüfusuna yer verilmiştir.

Tablo 6'da nüfusun gelişimine bakıldığında, Şanlıurfa'nın 1980 yılındaki nüfusu 602.736 kişi iken 2020 yılında 2.115.256 kişi olmuştur. Türkiye nüfusu ise 1980 yılındaki nüfusu 44.736.957 kişi iken 2020'de 83.614.362 kişi olmuştur. Şanlıurfa nüfusunun yıllar itibariyle toplam nüfus içindeki payına bakıldığında

Şanlıurfa nüfusunun Türkiye nüfusundaki payının düzenli şekilde arttığı görülmektedir. 2020'de Şanlıurfa Türkiye nüfusunun % 2.52'sini oluşturmaktadır.

Ayrıca Tablo 6'da şehir ve köy nüfus oranlarına bakıldığında ise 1980 yılında belde ve köy nüfusu, il ve ilçe merkez nüfusundan fazla iken 1985 ve sonrası yıllarda ise il ve ilçe merkez nüfusu, belde ve köy nüfusunu geçmiş ve aradaki fark yıllar itibariyle artmıştır. Ayrıca 2012 yılında 6360 sayılı Torba Kanunu ile büyükşehir olma statüsü kazanan Şanlıurfa, yeni yasaya bağlı olarak kamu tüzel kişiliklerini yitiren köyler, mahalle olarak ilçelere bağlı kayıtları yapıldığı için 2012'den sonra belde ve köy nüfusları il ve ilçe nüfuslarına eklenmiş ve köy nüfusları sıfır olarak kaydedilmiştir.

Tablo 7: Yıllık Nüfus Artış Hızı (‰)

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1975-1980*	20,7	0,18
1980-1985*	24,9	5,54
1985-1990*	21,7	4,62
1995-2000*	18,3	3,66
2007-2008**	13,1	33,0
2008-2009**	14,5	24,8
2009-2010**	15,9	30,3
2010-2011**	13,5	31,3
2011-2012**	12,0	26,3
2012-2013**	13,7	22,4
2013-2014**	13,3	24,0
2014-2015**	13,4	25,0
2015-2016**	13,5	25,2
2016-2017**	12,4	23,0
2017-2018**	14,7	24,9
2018-2019**	13,9	18,4
2019-2020**	5.5	19,9

Kaynak: *DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Şanlıurfa, DİE Yayın No: 2723, 2002, s. 43.
**https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr, Erişim Tarihi: 12.02.2020.

Nüfus artış hızı, iki sayım tarihi arasındaki dönemde her 1000 nüfus için yıllık artan nüfustur. Nüfus artış hızı ülkelerin ve bölgelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Tablo 7'de nüfus artış hızı oranlarına bakıldığında Türkiye genelinde olduğu gibi Şanlıurfa ilinde de nüfus artış hızı bazı dönemlerde artarken, bazı dönemlerde ise azalmıştır. 1975-1980 döneminde nüfus artış hızı doğum kontrolünün yaygınlaşması ve ülke dışına gerçekleşen göçlerin etkisiyle ‰ 20'ye düşmüştür. 1980-1990 dönemine bakıldığında ise yurt dışına giden işçi dönüşleri (Taşdelen, 1991, s. 64), toprak reformu ile toprak dağılımının yapılmasıyla çocuk sayısının artması sonucu nüfus artış hızında yükselme olduğu görülmektedir. 1990 yılından günümüze kadar olan süreçte genel olarak nüfus artış hızının azaldığı görülmektedir. Bu dönemde nüfus artış hızında meydana gelen azalışta, kentsel nüfus oranının artması, eğitim seviyesinin yükselmesi, çalışma hayatında kadınların daha fazla yer alması, evlenme yaşının artması, aile planlaması ve doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaşması gibi faktörler etkili olmuştur. Şanlıurfa'nın nüfus artış hızında yıllar itibariyle dalgalanmalar görünmekle birlikte 2007 yılından itibaren Türkiye nüfus artış hızından oldukça yüksek oranda seyretmektedir. 2019-2020'deki Şanlıurfa'nın nüfus artış hızı ‰ 19.9 iken Türkiye genelinde ‰ 5.5'tir. Şanlıurfa'nın hem doğurganlık oranının yüksek olması hem de Suriyeli göçmenlerin fazla olması bu oranda etkilidir.

Tablo 8: Nüfus Yoğunluğu (kişi/km^2)

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1980*	58	32
1985*	65	43
1990*	73	54
2000*	88	77
2007**	92	81
2008**	93	84
2009**	94	86
2010**	96	89
2011**	97	91
2012**	98	94
2013**	100	96
2014**	101	98
2015**	102	101
2016**	104	103
2017**	105	106
2018**	107	108
2019**	108	110
2020**	109	113

Kaynak: *DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Şanlıurfa, DİE Yayın No: 2723, 2002, s. 43.
**https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=trErişim Tarihi: 12.02.2020.

Nüfus yoğunluğu, herhangi bir yerdeki, insan sayısının o yerin yüz ölçümüne (km^2 olarak) bölünmesiyle elde edilen sayıdır, yani bir kilometrekareye düşen nüfusu ifade etmektedir. Nüfus ile kaynak arasındaki ilişkinin diğer bir ifade ile nüfusun kaynaklar üzerindeki baskısının ölçülmesinde kullanılmaktadır. Nüfus yoğunluğunun artmasında veya azalmasında, göçler etkili olmaktadır. Göçler ile meydana gelen nüfus yoğunluğu doğal kaynaklar üzerinde bozucu etki yaratabilmektedir.

Genel olarak nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu iller İstanbul, Kocaeli, İzmir gibi sosyo-ekonomik açıdan gelişen illerdir. Yüzölçümü 18.765 km^2 olan Şanlıurfa ili Türkiye yüzölçümü büyüklük sıralamasında 7. sırada yer almaktadır (Aksu, 2011: s.235).

Tablo 8'den nüfus yoğunluk oranlarına bakıldığında 1980-2016 yılları arasında Türkiye'nin nüfus yoğunluğu Şanlıurfa'nın nüfus yoğunluğundan yüksek iken 2017 ve sonrasında ise Şanlıurfa nüfusunun giderek artması ve Suriyeli göçmenlerin etkisiyle tersi durum görülmüştür. 2020 yılında Şanlıurfa'da kilometre kareye 113 kişi düşerken, Türkiye genelinde ise 109 kişi düşmektedir.

Tablo 9: Yaş Bağımlılık Oranları (%)

Yıllar	Yaşlı Bağımlılık Oranı		Çocuk Bağımlılık Oranı		Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	
	Türkiye	Şanlıurfa	Türkiye	Şanlıurfa	Türkiye	Şanlıurfa
1980*	8,45	7,18	69,67	106,34	78,12	113,52
1985*	7,22	5,42	64,59	101,15	71,81	106,57
1990*	7,06	4,60	57,62	96,44	64,48	101,04
2000*	8,83	4,61	46,27	83,16	55,10	87,77
2007**	10,65	6,68	39,71	78,71	50,36	85,4
2008**	10,23	5,81	39,28	77,45	49,51	83,26
2009**	10,46	5,92	38,79	78,12	49,25	84,04
2010**	10,76	6,1	38,13	77,32	48,89	83,43
2011**	10,91	6,19	37,51	76,34	48,42	82,53
2012**	11,12	6,28	36,91	75,38	48,03	81,66
2013**	11,35	6,35	36,3	74,12	47,65	80,77
2014**	11,76	6,49	35,83	73,32	47,6	79,81
2015**	12,17	6,62	35,39	72,29	47,57	78,91
2016**	12,26	6,58	34,89	71,39	47,16	77,96
2017**	12,56	6,71	34,68	71,11	47,25	77,82
2018**	12,92	6,8	34,48	70,69	47,40	77,48
2019**	13,39	6,94	34,07	69,77	47.46	76,71
2020**	14,1	7,0	33,07	68,4	47,07	75,5

Kaynak: *DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759, 2003, s.49-85.
**https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr, Erişim Tarihi: 12.02.2020.

Toplam yaş bağımlılık oranı 15-64 yaş grubundaki her 100 kişinin "0-14" ve "65 ve daha yukarı " yaş grubundan bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısını ifade etmektedir. Tablo 9'da toplam yaş bağımlılık oranına bakıldığında Şanlıurfa'nın toplam yaş bağımlılık oranının yıllar itibariyle Türkiye ortalamasına oranla yüksek seyrettiği görülmektedir. Şanlıurfa'da doğurganlık oranının yüksek olmasından dolayı

özellikle 0-14 yaş arasındaki nüfusun toplam bağımlılar arasındaki oranı yüksektir. Yaşlı bağımlılık oranı ise Türkiye ortalamasından oldukça düşük seyretmektedir.

Tablo 10: Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı)

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1980*	4,56	4,16
1985*	3,74	3,62
1990*	3,12	4,36
2000*	2,53	4,83
2009**	2,1	4,57
2010**	2,08	4,58
2011**	2,05	4,46
2012**	2,11	4,47
2013**	2,11	4,41
2014**	2,19	4,57
2015**	2,15	4,41
2016**	2,11	4,34
2017**	2,07	4,32
2018**	1,99	4,13
2019**	1,88	3,89
2020**	1,76	3,71

Kaynak:*DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759, 2003, s.95.
**https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr, Erişim Tarihi: 12.02.2020.

Toplam doğurganlık hızı nüfus başına bir kadının yaşamı boyunca dünyaya getirdiği ortalama çocuk sayısıdır (https://tuikweb.tuik.gov.tr/). Doğurganlık hızı illere ve bölgelere göre değişmektedir. Genel olarak Türkiye'de doğurganlık oranının yüksek olduğu iller sosyo-ekonomik bakımdan az gelişmiş Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yer alırken, doğurganlık oranın düşük olduğu iller ise sosyal ve ekonomik bakımdan gelişmiş, sanayileşmenin ve eğitim düzeyinin yüksek olduğu Marmara ve Ege bölgelerinde yer almaktadır.

Tablo 10'daki verilere bakıldığında Şanlıurfa'nın doğurganlık hızı Türkiye ortalamasından oldukça yüksek oranda seyretmektedir. Şanlıurfa toplam doğurganlık hızında Türkiye'de birinci sıradadır. 1980 yılında Türkiye geneli toplam doğurganlık hızı 4,56 çocuk iken 2020 yılında 1,76 çocuk olmuştur. Şanlıurfa'nın doğurganlık hızı

ise 1980 yılında 4,16 çocuk iken 2020 yılında çok büyük farklılık göstermeyerek 3,71 çocuk olduğu görülmektedir. Doğurganlık hızının yüksek olması; nüfus artış hızının, çocuk bağımlılık oranının ve nüfus yoğunluğunun artmasına neden olmaktadır. Ayrıca aşırı doğurganlık, kadın ve çocuk sağlığını olumsuz etkileyen önemli ögelerden biridir. Ailedeki çocuk sayısı arttıkça ve doğum aralığı azaldıkça çocuk ve kadın ölümleri artmakta ve çocukların hastalanma oranları da artmaktadır.

Türkiye'deki iç göç hareketleri kentsel alanlardaki doğurganlığı etkileyen önemli bir unsurdur. Kentleşmenin doğurganlık üzerindeki etkisi iç göçlerden dolayı olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Türkiye'de kentlerde kadınların artık daha fazla eğitim alması ve işgücüne katılımından dolayı Türkiye geneli doğurganlık oranı azalmaktadır (Başkaya ve Özkılıç, 2017: s.405).

2.1.4. Şanlıurfa'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı

İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini belirleyen temel faktörler; illerin sahip oldukları nüfus büyüklüğü, yüz ölçümü veya kentleşme oranı gibi büyüklükler değildir. İllerdeki istihdam olanakları, eğitim ve sağlık hizmetleri, yaşam kalitesi ve en önemlisi gelir düzeyinin il nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayabilme düzeyi, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini belirleyen temel faktörlerdir.

Türkiye'de 2017 yılında yapılan, SEGE (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması) çalışması ile sosyal ve ekonomik gelişmişliğin farklı boyutlarını temsil eden değişkenler kullanılarak illerin göreceli sıralamaları ve kademeleri belirlenmiştir. Bölgesel kapasite ve potansiyel ile bireysel refah arasında denge kurularak seçilen değişkenler üzerinden Türkiye'de illerin gelişmişlik seviyeleri altı kademe olarak belirlenmiştir (Acar vd,, 2017, s.27). Buna göre Tablo 11'de görüldüğü gibi Şanlıurfa son kademe olan altıncı kademe gelişmiş iller kategorisinde ve 73. sırada yer almaktadır. Bu sıralama Şanlıurfa'nın ekonomik yapısının son derece yetersiz olduğunu göstermektedir.

Tablo 11: Şanlıurfa'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Birinci Kademe Gelişmiş İller	İkinci Kademe Gelişmiş İller	Üçüncü Kademe Gelişmiş İller	Dördüncü Kademe Gelişmiş İller	Beşinci Kademe Gelişmiş İller	Altıncı Kademe Gelişmiş İller
1. İstanbul	10. Denizli	25. Mersin	38. Amasya	52. Sinop	66. Adıyaman
2. Ankara	11. Sakarya	26. Trabzon	39. Hatay	53. Giresun	67. Ardahan
3. İzmir	12. Yalova	27. Adana	40. Nevşehir	54. Osmaniye	68. Diyarbakır
4. Kocaeli	13. Bolu	28. Zonguldak	41. Afyon	55. Çankırı	69. Kars
5. Antalya	14. Konya	29. Uşak	42. Elazığ	56. Tokat	70. Iğdır
6. Bursa	15. Aydın	30. Gaziantep	43. Kırşehir	57. Niğde	71. Bingöl
7. Eskişehir	16. Isparta	31. Samsun	44. Malatya	58. Kahramanmaraş	72. Batman
8. Muğla	17. Kayseri	32. Burdur	45. Sivas	59. Tunceli	**73. Şanlıurfa**
9. Tekirdağ	18. Kırklareli	33. Kırıkkale	46. Bartın	60. Ordu	74. Mardin
	19. Bilecik	34. Düzce	47. Erzincan	61. Erzurum	75. Siirt
	20. Çanakkale	35. Karaman	48. Kastamonu	62. Kilis	76. Bitlis
	21. Edirne	36. Rize	49. Artvin	63. Yozgat	77. Van
	22. Karabük	37. Kütahya	50. Çorum	64. Gümüşhane	78. Hakkâri
	23. Manisa		51. Aksaray	65. Bayburt	79. Muş
	24. Balıkesir				80. Ağrı
					81. Şırnak

Kaynak: Salih Acar vd*, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması,* Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını, Sayı: 3, Ankara, Aralık 2019, s.35.

Şanlıurfa'nın sosyo-ekonomik yapısı aşağıda detaylı olarak ele alınmaktadır. Eğitim, sağlık gibi sosyal faktörlerin yanında milli gelir, istihdam gibi farklı ekonomik göstergeler Türkiye ortalamasıyla karşılaştırılarak analiz edilmektedir.

2.1.4.1. Eğitim Durumu

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın öncelikli bileşeni olan eğitim göstergeleri sosyo-ekonomik bakımından geri kalmış olan bölgelerde özellikle ele alınması ve iyileştirilmesi gereken bir hizmet alanı olarak görülmektedir. Şanlıurfa ili eğitim durumu incelenirken; okuma yazma bilenlerin oranı ve okullaşma oranları ele alınmıştır.

Tablo 12: Okuma Yazma Bilenlerin Oranı (%)

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1980*	67,31	37,98
1985*	77,29	47,85
1990*	80,46	56,19
2000*	87,32	67,67
2008**	91,78	81,64
2009**	92,47	83,46
2010**	93,96	87,36
2011**	95,13	88,97
2012**	95,78	89,64
2013**	96,04	90,24
2014**	96,13	89,79
2015**	96,22	90,05
2016**	96,5	90,7
2017**	96,74	91,37
2018**	96,97	92,01
2019**	97,24	87,57
2020**	95,50	93,42

Kaynak:*DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759, 2003, s.88.
**https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr, Erişim Tarihi: 12.02.2020.

Tablo 12'de okuma yazma bilenlerin oranına bakıldığında Şanlıurfa ilinde okuma yazma bilenlerinin oranı bütün yıllar boyunca Türkiye ortalamasına göre düşük oranda seyretmektedir. Ancak hem Türkiye genelinde hem de Şanlıurfa ilinde okuma yazma bilenlerin oranının yıllar itibariyle arttığı ve en önemli artışın 2000 yılından sonra yaşandığı görülmektedir. Ülke genelinde düzenlenen okuma yazma programları, belediye kurslarının açılması, ilköğretimin zorunlu olması ve kırsal kesimde kızların okula gönderilmesi çalışmaları sayesinde yıldan yıla artma olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu 2020 yılı ulusal eğitim istatistikleri verilerine göre Şanlıurfa ili % 93,42 ile sondan ikinci olmuştur. Beşeri sermaye düzeyi düşük olan Şanlıurfa ili için eğitim düzeyinin arttırılması ve eğitimdeki hizmet kalitesinin iyileştirilmesi önem taşımaktadır.

Tablo 13: Okullaşma Oranları (%)

Yıllar	İlköğretim (İlkokul+Ortaokul) Okullaşma Oranı		Ortaöğretim Okullaşma Oranı	
	Türkiye	Şanlıurfa	Türkiye	Şanlıurfa
1995*	74	42,01	38,5	13
2000*	95,3	82,3	43,9	17,8
2007**	97,4	91	58,6	24,42
2008**	96,5	93	58,5	25,71
2009**	98,2	95	65,0	32,1
2010**	98,4	97	66,1	34,05
2011**	98,7	97,8	67,4	37,77
2012**	98,8	98,8	70,06	42,67
2013**	99,31	99,19	76,65	53,06
2014**	97,1	97,97	79,37	58,52
2015**	96,44	98,12	79,79	59,04
2016**	96,51	98,54	82,54	60,07
2017**	96,12	97,99	83,58	60,92
2018**	96,05	97,73	84,2	61,7
2019**	95,90	91,79	85,01	62,44

Kaynak: *DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 2000, Ankara: DİE Yayın No: 2466, 2001, s.152.
**https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do, Erişim Tarihi: 12.02.2020.

Okullaşma oranı eğitim hizmetlerinin yeterliliğine ilişkin en önemli eğitim göstergelerinden biridir ve basitçe ilgili eğitim düzeyine (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim) kayıtlı tüm öğrencilerin, ait olduğu eğitim düzeyindeki nüfusa bölümü olarak tanımlanabilir (Günay ve Günay, 2016: s.14). Bu açıdan tablo 13'te Şanlıurfa'nın okullaşma oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 13'te okullaşma oranlarına bakıldığında 1997 yılında ilköğretimin zorunlu olmasına bağlı olarak (kesintisiz 8 yıllık temel eğitim) 2000 yılında ilköğretimde okullaşma oranında ciddi artış olduğu görülmektedir. 1995 yılında Türkiye geneli ilköğretim okullaşma oranı % 74 iken 2000 yılında % 95,3 olmuştur. Şanlıurfa ilinde ise 1995 yılında % 42,01 iken 2000 yılında % 82, 3 olmuştur. Ayrıca 2012'de lise öğreniminin de zorunlu eğitim kapsamına girmesiyle ortaöğretim okullaşma oranında da artış olduğu görülmektedir. 2012 yılında Türkiye geneli ortaöğretim okullaşma oranı % 70,06 iken 2013 de % 76,65 olmuştur. Şanlıurfa ilinde ise 2012 yılında % 42,67 iken 2013 yılında % 53,06 olmuştur. Şanlıurfa ilinde

okullaşma oranları yıllar itibariyle artmasına rağmen Türkiye ortalamasına kıyasla çok düşük oranda seyretmektedir. Ayrıca Şanlıurfa ilinde ilköğretim ve orta öğretim okullaşma oranı arasındaki fark daha yüksek oranda seyretmektedir. Bu durum lise eğitiminde okullaşma oranının daha düşük olduğunu göstermektedir.

2.1.4.2. Sağlık Durumu

Göç hareketleri bireyleri sosyal, kültürel ve fiziksel olarak etkilediği için sağlık ve sağlık değişkenleri üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle Şanlıurfa ilinin sağlık durumu incelenirken temel sağlık göstergeleri olan Tablo 14'te hekim başına düşen kişi sayısı ve Tablo 15'te bebek ölüm hızı ele alınmaktadır.

Tablo 14: Hekim Başına Düşen Toplam Kişi Sayısı

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1980*	1.631	7.629
1985*	1.381	4.441
1990*	1.088	3.452
2000**	754	2.062
2007**	651	1.347
2008**	632	1.190
2009**	612	1.138
2010**	597	995
2011**	593	967
2012**	583	875
2013**	573	828
2014**	573	856
2015**	557	753
2016**	551	933
2017**	539	869
2018**	536	902
2019**	517	823

Kaynak:*DİE, GAP İl İstatistikleri 1950-1996,Ankara: DİE Yayın No: 1730, 1995, s.194.
**https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095, Erişim Tarihi: 24.02.2021.

Sağlık hizmetleri emek yoğun çalışan bir sektör olduğu için etkili ve verimli bir sağlık hizmeti sunabilmenin temel koşulu yeterli sayıda ve nitelikte hekime sahip olmaktır. Tablo 14'te hekim başına düşen kişi sayısına bakıldığında bütün yıllar boyunca hem Türkiye genelinde hem de Şanlıurfa ilinde hekim başına düşen kişi

sayısında azalma görülmesine karşın Şanlıurfa ilinde hekim başına düşen kişi sayısı Türkiye geneline oranla çok yüksek oranda seyretmektedir. Şanlıurfa'nın artan nüfusuna karşılık hekim sayısının aynı oranda artmaması hekim başına düşen kişi sayısını arttırmaktadır. Bu durumda hekimlerin hastalara ayıracağı zaman azalmakta ve nitelikli bir tedavi sürecini olumsuz etkilemektedir. 2019 yılı itibariyle Türkiye geneli bir hekime 517 kişi düşerken, Şanlıurfa ilinde 823 kişi düşmektedir.

Tablo 15: Bebek Ölüm Hızı (‰)

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1980*	126	103
1985*	109	96
1990*	67	51
2000*	43	30
2009**	13,9	16,6
2010**	12	17
2011**	11,6	16,8
2012**	11,6	15,7
2013**	10,8	15,5
2014**	11,1	17,9
2015**	10,2	18,4
2016**	9,8	17,6
2017**	9,4	16,3
2018**	9,3	13,5
2019**	9,1	15,3

Kaynak: *DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759, 2003, s.50.
**https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr, Erişim Tarihi: 07.03.2020.

Bebek ölüm hızı da bölgelerin sağlık sisteminin niteliği bakımından bir diğer önemli değişkendir. Bebek ölüm hızı bir yıl içinde meydana gelen bir yaş altındaki bebek ölümlerinin o yıl içinde meydana gelen canlı doğumlara oranının binde olarak ifadesidir. Tablo 15'te bebek ölüm hızına bakıldığında 2009 yılından sonra Şanlıurfa'nın bebek ölüm hızı Türkiye geneline göre çok yüksek oranda seyretmektedir. Şanlıurfa'nın doğum oranının yüksek olması, mevcut sağlık altyapısının yetersiz kalması ve annenin sağlık ve eğitim düzeyinin yetersizliği gibi birçok etkenin bu süreçte belirleyici olduğu söylenebilir. Türkiye genelinde olduğu gibi Şanlıurfa ilinde de bebek ölüm hız oranları yıllar itibariyle düşmektedir.

Şanlıurfa'nın bebek ölüm hızı ile ilgili gelişmelerin Türkiye genelindeki gelişmelere paralel seyretmesi, bu bölgenin sağlıkla ilgili gelişmeler açısından Türkiye genelinden kopuk olmadığı şeklinde yorumlanabilir. 2019 yılı itibariyle Türkiye geneli bebek ölüm hızı ‰ 9,1 iken Şanlıurfa ilinde ‰ 15,3'dür.

2.1.4.3. İstihdam Durumu

Türkiye genelinde olduğu gibi Şanlıurfa ilinin en önemli sosyo-ekonomik sorunlarının başında istihdam sorunu gelmektedir. İstihdam sorunu ekonomi dışında toplumsal alanda da birçok sorun yaratmakta ve göçe doğrudan etki etmektedir. Bu başlık altında Şanlıurfa'nın işsizlik ve işgücüne katılma oranları ile istihdam edilenlerin sektörel dağılımı Türkiye ortalamasıyla karşılaştırılarak ele alınmaktadır.

Tablo 16: Şanlıurfa'nın İşsizlik Oranı (%)

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1980*	3,6	4,0
1985*	4,7	5,9
1990*	5,4	7,7
2000*	8,9	14,5
2008**	11	12,8
2009**	14	17
2010**	11,9	12,4
2011**	9,8	8
2012**	9,2	6,2
2013**	9,7	16,3
2014**	9,9	17,4***
2015**	10,3	17,5***
2016**	10,9	17,2***
2017**	10,9	13,8***
2018**	11	18,6***
2019**	13,7	23,4***
2020**	13,2	20,1***

Kaynak: *DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759, 2003, s.53.
**https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, Erişim Tarihi: 07.03.2020.
***https://www.karacadag.gov.tr/dokuman-merkezi/raporlar/1/arastirma-raporlari/, Erişim Tarihi: 10.03.2020.
Not: 1980-2000 yılları arasında 12 yaş ve üzeri, 2008 ve sonraki yıllarda ise 15 yaş ve üzeri nüfus baz alınmıştır.

Yapılan birçok çalışmada bölgelerarası görülen işsizlik oranı farklarından bireylerin olumlu veya olumsuz bir şekilde etkilendiği belirlenmiştir. İşsizlik oranlarının düşük olduğu bölgelerde bireylerin iş bulma ihtimalleri yüksek olduğu için bireyler genel olarak iş imkânlarının yüksek olduğu yerlere göç etmektedir (Newman, 1981; Pissarides ve Wadsworth, 1989).

Doğurganlık oranının yüksek olduğu Şanlıurfa'da genç nüfus oranı sürekli artarken, bununla birlikte işsizlik oranları da giderek artmaktadır. Türkiye genelinde işsizlik yapısal bir problem olarak varlığını sürdürürken, istihdam olanaklarının son derece kısıtlı olduğu Şanlıurfa da söz konusu sorun çok daha derinden hissedilmektedir.

Tablo 16'da Türkiye geneli işsizlik oranlarına bakıldığında 1980 yılında % 3,6 olan işsizliğin, 2000 yılında % 8,9'a yükseldiği görülmektedir. 2009 yılında ise işsizlik oranı bir önceki yıla göre ciddi oranda artış göstererek Türkiye geneli % 14, Şanlıurfa ilinde ise % 17 olmuştur. Bunun nedeni ise 2008 yılında ABD'de para piyasalarında başlayarak reel ekonomiye kayan ve dünya piyasalarını etkisi altına alan küresel krizin ortaya çıkarmış olduğu sektörel daralmalardır (Birtane, 2012, s.12). Ayrıca Şanlıurfa ilinde de işsizlik oranlarının 2012 yılından sonra ciddi bir şekilde arttığı görülmektedir. Burada 2011 yılında Suriye'de ortaya çıkan ve hâlâ devam eden savaşın etkisiyle ortaya çıkan göçün belirleyici olduğu söylenebilir. Çünkü bu kişiler ucuz işgücü olarak istihdam edilmekte ve yerleşik işgücünün istihdam edilmemelerine ya da düşük ücretle istihdam edilmelerine sebebiyet vermektedir. İşsizliğin Türkiye ortalamasına oranla yüksek seviyede olduğu Şanlıurfa ilinde göçmenlerin ilk geldiği yıl olan 2011'de işsizlik oranı % 8 iken 2020'de % 20,1 olmuştur.

Tablo 17: İşgücüne Katılma Oranı (%)

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1980*	62,9	63,8
1985*	61,1	65,0
1990*	60,6	62,8
2000*	55,2	54,7
2008**	46,9	36,1
2009**	47,9	36,2
2010**	48,8	35,5
2011**	49,9	32,1
2012**	50	28,5
2013**	50,8	33,4
2014**	50,5	42,3
2015**	51,3	43,7
2016**	52	45,2
2017**	52,8	48,1
2018**	53,2	47,8
2019**	53	46,5
2020**	49,3	38,4

**Kaynak: ***DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759, 2003, s.53-54.
****https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007.

İşgücüne katılma oranı, aktif nüfusun kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa oranı olarak tanımlanmaktadır. Bu oranın yüksek olması, çalışma yaşında olan kadın ve erkeklerin çalışma hayatına dâhil olma noktasında istekli olduklarını ve o bölgede insan kaynağının etkin kullanılıp kullanılmadığını göstermektedir.

Tablo 17'de işgücüne katılma oranlarına bakıldığında, Şanlıurfa ilinde işgücüne katılma oranında 1980- 2012 yılları arasında düşüş yaşandığı 2013 yılından itibaren ise bir artışın söz konusu olduğu görülmektedir. Şanlıurfa ilinde işgücüne katılma oranının düşük olmasının temel nedenlerinden biri kadınların işgücü piyasasında olması gereken yerde olmamalarıdır. Dolayısıyla kadının işgücüne katılımının yetersizliği Şanlıurfa ilinde genel işgücüne katılım oranını düşürmektedir. TÜİK verilerine göre 2020 yılı itibariyle Şanlıurfa ili işgücü oranı sıralamasında son sırada yer almaktadır.

Tablo 18: 15 Yaş ve Üzeri İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler (%)

Yıllar	Türkiye			Şanlıurfa		
	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
1980*	60	11,6	28,4	70,7	3,6	25,7
1985*	59	11,4	29,6	73,3	3,2	23,5
1990*	53,7	12,8	33,5	71,2	3,7	25,1
2000*	48,4	13,3	38,3	72,8	3,5	23,7
2008**	23,5	26,7	49,8	24,9	17,0	58,0
2009**	23,7	26,8	49,5	33,4	16,9	49,6
2010**	24,6	25,3	50,1	29,0	16,2	54,9
2011**	25,2	26,2	48,6	28,0	17,2	54,7
2012**	25,5	26,5	48,1	28,2	18,5	53,3
2013**	24,6	26,0	49,4	30,0	23,8	46,2
2014**	23,6	26,4	50,0	23,9	31,9	44,2
2015**	21,1	27,9	51,0	39,0	19,9	41,1
2016**	20,6	27,2	52,2	36,0	19,9	44,1
2017**	19,5	26,8	53,7	35,4	18,8	45,8
2018**	19,4	26,5	54,1	37,4	17,2	45,5
2019**	18,4	26,7	54,9	36,1	17,4	46,5
2020**	18,2	25,3	56,5	37,5	15,5	47,0

Kaynak: *DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759, 2003, s.53.
****https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, Erişim Tarihi: 13.01.2021.

İç göç, hizmet ve sanayi sektörlerinde üretimi meydana getiren insan gücünü sağlamaktadır. Ekonominin gelişmesiyle beraber işgücünün sektörel dağılımı tarım dışı sektörlerin lehine dönmektedir. Nüfusun tarımdan tarım dışı sektörlere kayması, göçle gerçekleşmektedir.

Bir bölgede istihdam edilenlerin sektörel dağılımı, o bölgenin ekonomik yapısını ve gelişmişlik düzeyini gösteren önemli ölçütlerden biridir. Tablo 18'de iktisadi faaliyet kollarına göre istihdam edilenlere bakıldığında Türkiye genelinde olduğu gibi Şanlıurfa ilinde hizmet sektörünün diğer sektörlere nazaran daha fazla istihdam sağladığı görülmektedir. Ayrıca hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranı yıllar itibariyle artmaktadır. 1980 yılında Türkiye geneli hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranı % 28,4 iken Şanlıurfa ilinde % 25,7'dir. 2020 yılına gelindiğinde ise

hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranı yaklaşık iki katına çıkarak Türkiye geneli % 56,5 olurken Şanlıurfa ilinde % 47 olmuştur.

Türkiye genelinde tarım sektöründe istihdam edilenlerin payı azalmasına karşın Şanlıurfa ilinde tarımda istihdam edilenlerin payı yıllar itibariyle dalgalanmalar gösterse de kısmen de olsa önemini korumaktadır. Tablo 18'de iktisadi faaliyet kollarına göre istihdam edilenlere bakıldığında Şanlıurfa ilinde tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı bütün yıllar boyunca Türkiye geneli tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranından daha fazladır. Bunun en önemli nedeni Şanlıurfa ekonomisinin tarım ve hayvancılıkta ilk sırada yer almasıdır. 2020 yılı itibariyle Türkiye genelinde tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı % 18,2 iken Şanlıurfa ilinde bu oranın % 37,5 olduğu görülmektedir.

Tablo 18'de sanayi sektöründe istihdam edilenlere bakıldığında ise yıllar itibariyle durağan bir seyir izlenmektedir. Ciddi bir kentleşme olgusu yaşayan ülkemizde, bütün çaba ve teşvik sistemlerine karşın, sanayi sektörünün oransal olarak gelişim göstermemesi, şehirlerde işgücünün niteliksiz hizmetler sektöründe (inşaat sektörü gibi) istihdam edilmesine sebebiyet vermektedir.

2.1.4.4. Ekonomik Durum

Şanlıurfa'nın sosyo-ekonomik yapısı incelenirken eğitim ve sağlık gibi sosyal göstergelerin yanında göçlerin en önemli nedenleri arasında yer alan kişi başına GSYH, dış ticaret, tarımsal üretim değerleri gibi ekonomik göstergeler de incelenmiştir.

Tablo 19: Kişi Başına GSYH ($)

Yıllar	Türkiye	Şanlıurfa
1990*	2.655	1.010
2000*	2.941	1.301
2007**	9.735	3.591
2008**	11. 018	4.007
2009**	9. 044	3.306
2010**	10. 629	4.302
2011**	11. 289	4.337
2012**	11. 675	4.421
2013**	12. 582	4.643
2014**	12. 178	4.469
2015**	11. 085	4.148
2016**	10. 964	4.022
2017**	10. 696	3.867
2018**	9. 792	3.431
2019**	9. 213	3.075

Kaynak: *https://turkstatweb.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=532, Erişim Tarihi: 08.03.2021.
**https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1108,Erişim Tarihi: 20.04.2020.

GSYH; bir ülkenin sınırları içerisinde belirli bir dönemde üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam değeridir (Pınar ve Erdal, 2013). GSYH bölgelerin ekonomik durumu hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Tablo 19'dan da görüleceği üzere Şanlıurfa ilinde kişi başına düşen GSYH bütün yıllar itibariyle Türkiye ortalamasının gerisinde kalmıştır. 2009 yılında Türkiye genelinde 2008'deki küresel finansal kriz nedeniyle bir düşüş görülmektedir. 2009 yılında görülen gerileme haricinde istikrarlı olarak artış gösteren kişi başına ortalama gelir 2013 yılında 12.582 $ ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2013 yılından sonra ise hızla değer kaybeden TL nedeniyle Türk ekonomisinin gelişmesinde bir yavaşlama olduğu ve GSYH küresel mali kriz öncesi seviyesine dönmüş olduğu görülmektedir. Türkiye geneli 1990 yılında kişi başına düşen GSYH 2.655 $ iken, Şanlıurfa ilinde 1.010 $'dır. 2019 yılına gelindiğinde ise kişi başına düşen GSYH Türkiye geneli 9.213 $ olurken Şanlıurfa ilinde 3.075 $ olmuştur.

Tablo 20: Toplam İhracat ve İthalat (Bin $)

Yıllar	İhracat		İthalat	
	Türkiye	Şanlıurfa	Türkiye	Şanlıurfa
1990*	11.689.918	4.005	16.603.072	8.011
2000*	26.307.923	5.773	44.208.160	25.981
2007**	107.271.750	86.388	170.062.715	194.932
2008**	132.027.196	147.445	201.963.574	225.761
2009**	102.142.613	128.893	140.928.421	195.541
2010**	113.883.219	173.079	185.544.332	247.504
2011**	134.906.869	148.312	240.841.676	288.954
2012**	152.461.737	109.818	236.545.141	202.967
2013**	151.802.637	215.028	251.661.250	218.626
2014**	157.610.158	251.490	242.177.117	250.172
2015**	143.838.871	272.258	207.234.359	167.880
2016**	142.529.584	190.804	198.618.235	164.832
2017**	156.992.940	153.530	233.799.651	157.433
2018**	167.920.613	160.577	223.047.094	153.141
2019**	171.464.945	166.709	202.704.512	192.868
2020**	160.514.811	160.689	209.409.742	233.573

Kaynak:*DİE, İl Göstergeleri 1980-203, Yayın No: 2902, 2004, s.78-80.
**https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr, Erişim Tarihi: 20.04.2020.

Dış ticaret potansiyeli, bölgelerin gelişmişlik düzeyi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Ayrıca hem nitelikli işgücü hem de ticari ağların oluşumuna verdiği katkı nedeniyle önem taşımaktadır.

Tablo 20'de Şanlıurfa'nın dış ticaret hacmine bakıldığında genel olarak Türkiye ekonomisine paralel bir artış eğilimi sergilediği görülmektedir. İhracatın arttığı yıllarda ithalat değerlerinin de arttığı görülmektedir. 2008 yılında ABD'de para piyasalarında başlayan ve reel ekonomiye etkisi ile dünya piyasalarını etkisi altına alan küresel kriz nedeniyle 2009 yılında Türkiye geneli hem ihracat hem de ithalat miktarında düşüş görülmektedir. 2011 yılında ise Şanlıurfa ihracatında 2009 yılına oranla sert bir düşüş görülmektedir. Bunun nedeni ise 2011 yılında Suriye'de başlayan ve hâlâ devam eden iç savaşın etkisidir.

Genel olarak Şanlıurfa ilinin ihracatın ithalatı karşılama oranı düşüktür. 2020 yılı itibariyle Türkiye geneli ihracat miktarı 160 milyar 514 milyon 811 bin $ iken ithalat miktarı 209 milyar 409 milyon 742 bin $'dır. Şanlıurfa ilinde ise ihracat miktarı 160 milyon 689 bin $ iken ithalat miktarı 233 milyon 573 bin $'dır.

Tablo 21: Tarımsal Üretim Değeri (Bin TL)

Yıllar	Hayvansal Ürünler Değeri		Bitkisel Ürünler Değeri	
	Türkiye	Şanlıurfa	Türkiye	Şanlıurfa
1995*	384.641	4.329	1.084.215	29.151
2000*	5.152.206	52.893	14.920.080	424.958
2007**	22.921.524	195.365	56.787.424	1.942.574
2008**	23.816.982	177.972	66.010.114	2.136.883
2009**	26.610.721	343.142	68.267.486	2.421.657
2010**	38.128.120	533.615	80.038.126	3.189.759
2011**	42.571.782	229.804	88.979.273	4.062.158
2012**	49.321.861	254.589	87.946.988	3.679.138
2013**	40.459.321	345.270	92.452.530	3.832.909
2014**	44.332.506	403.591	98.123.089	3.838.376
2015**	55.670.771	430.457	120.152.079	4.626.032
2016**	62.166.678	453.325	119.237.661	4.557.958
2017**	69.926.449	540.460	135.885.136	5.582.692
2018**	79.150.212	627.061	159.142.178	7.964.193
2019**	93.917.545	774.628	197.455.884	6.811.726
2020**	108.598.173	1.015.842	245.220.624	13.300.085

Kaynak:* DİE, 1980-2003 İl Göstergeleri, Yayın No: 2902, 2004, s.49.
**https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr, Erişim Tarihi: 20.04.2021.

Şanlıurfa mevcut tarım potansiyeli bakımından zengin ve elverişli bir yapıya sahip olduğu için bölge ekonomisine sağladığı tarımsal ürünler ve bu ürünlerin ekonomik değeri diğer sektörlere hammadde ve girdi sağlamaktadır. Sağladığı tarımsal ürünlerin yanı sıra ayrıca istihdam ve beslenme açısından Şanlıurfa ve Türkiye ekonomisi için stratejik bir öneme sahiptir

Tablo 21'de tarımın iki temel alanı olan bitkisel ve hayvansal üretim değerine bakıldığında verilen yıllar arasında dalgalanmalar görülmekle birlikte verilen teşvik ve desteklerle genel olarak bir artış trendi içinde olduğu ve bütün yıllar boyunca bitkisel üretim değerinin hayvansal üretimden fazla olduğu görülmektedir. Türkiye'de

hayvansal üretim değeri 1995 yılında 384 milyon 641 bin TL iken, bu değer 2020 yılında 108 milyar 598 milyon 173 bin TL'ye ulaşmıştır. Şanlıurfa ilinde hayvansal üretim değeri ise 1995 yılında 4 milyon 329 bin TL iken bu değer 2020 yılında 1 milyar 15 milyon 842 bin TL'ye ulaşmıştır.

Tablo 21'de bitkisel üretim değerlerine bakıldığında Türkiye geneli 1995 yılında 1 milyar 84 milyon 215 bin TL iken bu değer 2020 yılında 245 milyar 220 milyon 624 bin TL seviyesine ulaşmıştır. Şanlıurfa ilinde ise 1995 yılında 29 milyar 151 bin TL iken bu değer 2020 yılında 13 milyar 300 milyon 85 bin TL'ye ulaşmıştır.

2.2. ŞANLIURFA'DA GÖÇÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan ve günümüze kadar artarak devam eden göç olayı, yerleşim yerlerinin demografik yapısındaki değişimi etkileyen önemli bir unsurdur. Göç hareketleri; göçün nedenleri, göç hareketleri içinde yer alan kişilerin profilleri ve daha birçok etken bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini anlamak için önemli gösterge niteliğindedir.

Bu başlık altında öncelikle Şanlıurfa ilinin aldığı göç, verdiği göç ve net göç hızı incelenecektir. Daha sonra nüfus kaydına göre Şanlıurfa'da ikamet edenlerin oranı, Şanlıurfa'nın göç akım yönü ve Şanlıurfa'dan göç edenlerin nitelikleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

2.2.1. Şanlıurfa İlinin Aldığı ve Verdiği Göç ve Göç Hızı

Bir bölgede gerçekleşen göç hareketleri, demografik ve sosyo-ekonomik açıdan önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda bölgenin göç profili hakkında değerlendirme yapabilmek için bölgede gerçekleşen göç hareketlerine ilişkin göstergeler detaylı bir şekilde incelenmelidir.

Tablo 22: Şanlıurfa İlinin Aldığı ve Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı

Yıllar	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (‰)
1980*	16.184	51.437	-35.253	-60,1
1985*	27.559	42.068	-14.509	-20,9
1990*	30.660	57.460	-26.800	-30,0
2000*	38.320	87.632	-49.312	-38,9
2008**	25.510	37.282	-11.772	-7,5
2009**	27.190	35.154	-7.964	-4,9
2010**	32.555	37.555	-5.000	-3,0
2011**	35.888	41.570	-5.682	-3,3
2012**	31.890	44.878	-12.988	-7,3
2013**	33.383	47.429	-14.046	-7,8
2014**	35.670	49.030	-13.360	-7,2
2015**	40.135	50.580	-10.445	-5,5
2016**	38.662	49.789	-11.127	-5,7
2017**	40.058	52.648	-12.590	-6,3
2018**	44.448	56.748	-12.300	-6,0
2019**	41.841	60.885	-19.044	-9,1
2020**	37.720	47.194	- 9.474	-4,5

Kaynak: * TÜİK, Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, DİE Yayın No: 2976, 2005, s.22-26.
**https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr, Erişim Tarihi: 01.03.2020.

Tablo 22'de Şanlıurfa ilinde gerçekleşen göç hareketlerine ilişkin göstergelere bakıldığında çift yönlü göç hareketleri yaşandığı görülmektedir. Bölge göç almakla beraber, daha çok göç veren bir yapıya sahiptir. Bütün yıllar boyunca (1980-2020) bölgenin verdiği göç miktarı, aldığı göç miktarından daha yüksektir. Bu durum Şanlıurfa ilinde yüksek net göç miktarlarını ortaya çıkarmaktadır. Net göç olarak negatif değerlerde seyretmektedir. 1980 yılında verdiği 51.437 kişilik göç ile net göç hızı ‰ -60,1 olduğu görülmektedir. Bu oran sonraki yıllarda düşmüş olmasına karşın 2011 yılından sonra tekrar artmıştır. 2020 yılına gelindiğinde ise bir önceki döneme göre net göç hızının ciddi bir şekilde düştüğü görülmektedir. Bunun sebebi ise 2019 yılında başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covıd-19 salgınıdır. Salgınla beraber yaşanan sektörel daralmalar sonucu iş yerlerin kapanması, işten çıkarılma ve süreli/süresiz izin verme süreci başladığı için göç etme sürecinde de durgunluk yaşanmıştır.

2.2.2. Şanlıurfa'da İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller

İkamet edilen il dışında kayıtlı olan nüfusun göçle geldiği kabulünden hareketle, nüfus kaydına göre bir ilde ikamet edenlerin oranı, o ilin nüfus yapısının tespit edebilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle Tablo 23'te Şanlıurfa ilinde ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı oldukları iller ele alınmaktadır.

Tablo 23: Şanlıurfa İlinde İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller

En Fazla Nüfus Kaydı Olan İller					
Yıllar	**Şanlıurfa**	**Mardin**	**Gaziantep**	**Diyarbakır**	**Adıyaman**
1980*	571.911	9.186	1.869	1.392	1.554
1985*	742.055	13.757	2.261	2.056	2.889
1990*	939.681	15.789	3.563	3.338	3.919
2000*	1.362.423	19.077	4.500	5.127	6.200
2007**	1.437.679	23.509	4.594	7.907	7.597
2008**	1.489.754	23.949	4.734	8.394	7.715
2009*	1.525.982	24.679	4.801	9.118	8.324
2010**	1.572.502	25.053	4.991	9.445	8.898
2011**	1.614.859	25.896	5.389	10.041	9.463
2012**	1.656.400	26.390	5.666	10.646	10.017
2013**	1.691.795	26.671	5.758	11.233	10.503
2014**	1.731.379	27.115	6.080	12.082	11.117
2015**	1.772.365	27.363	6.356	13.156	11.835
2016**	1.815.645	27.884	6.611	13.639	12.499
2017**	1.853.385	27.896	6.888	14.156	13.010
2018**	1.899.865	27.656	7.318	14.448	13.540
2019**	1.932.315	27.762	7.429	14.883	14.328
2020**	1.975.116	27.668	7.438	15.176	14.749

Kaynak: *TÜİK, Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, DİE Yayın No: 2976, 2005, s.104-145.
** https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr,Erişim Tarihi: 12.02.2020.

İç göçün söz konusu olmadığı durumlarda ikamet edilen yerde nüfusun kayıtlı olması gerekmektedir. Fakat ikamet edilen yerin dışında kayıtlı nüfusun bulunması durumu kayıtlı olunan yerden ikamet edilen yere yapılan göçü göstermektedir. İkamet edilen yerin dışında kayıtlı nüfusun yoğunlaştığı alanlar ülke içindeki göçlerin çekim merkezi olan yerleri kapsamaktadır. İkamet edilen yerin dışında kayıtlı nüfusun az

veya çok bulunuyor olması alınan göçün miktarını, nerelere kayıtlı olduğu ise göçün kaynak sahaları hakkında bilgi vermektedir (Yakar, 2015, s.27).

İllerin toplam nüfus miktarından ikamet edilen il dışında kayıtlı olan nüfus çıkarıldığında, ikamet ettiği ilde kayıtlı olan bir bakıma göç etmeyen nüfus elde edilir. Bu bağlamda Tablo 23'te Şanlıurfa ilinde ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı oldukları illere bakıldığında Şanlıurfa ilinde ikamet edenlerin büyük çoğunluğu Şanlıurfa nüfusuna kayıtlı olan yerli nüfustur. Şanlıurfa nüfusuna kayıtlı olanlardan sonra çevre iller olan Mardin, Adıyaman, Gaziantep ve Diyarbakır illeri en fazla nüfus kaydına sahip olan illerdir.

2.2.3. Şanlıurfa'nın Göç Akım Yönü

İtici ve çekici faktörlerin etkisiyle iller arasında gerçekleşen göçün yönü farklılık göstermektedir. Şanlıurfa ilinin diğer illere verdiği göçü tespit edebilmek amacıyla Tablo 24'te Şanlıurfa ilinden çıkan göçmenlerin göç akım yönü ve miktarı yıllar itibariyle gösterilmektedir.

Tablo 24: Şanlıurfa'nın Diğer İllere En Fazla Göç Verdiği İller

Yıllar	Gaziantep	İstanbul	Adana	Mersin
1990*	8.406	5.968	8.950	5.425
2000**	11.691	8.688	6.014	5.251
2008***	6.721	4.417	2.623	2.552
2009***	6.269	4.335	2.483	2.620
2010***	6.207	5.162	2.740	2.708
2011***	7.057	5.271	2.695	2.883
2012***	7.438	5.704	3.190	3.051
2013***	7.041	5.929	3.265	3.277
2014***	7.134	6.282	3.189	2.741
2015***	6.960	6.694	2.667	2.653
2016***	6.740	6.428	2.717	2.304
2017***	7.177	6.951	2.332	2.375
2018***	6.367	7.322	2.622	2.448
2019***	9.391	8.267	2.405	2.830
2020***	5.918	5.798	2.188	2.588

Kaynak:* DİE Genel Nüfus Sayımı, 1990: Daimi İkametgâha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE Yayın No:2069, 1997, s12-48.
**Genel Nüfus Sayımı, 2000: Göç İstatistikleri, DİE Yayın No: 2976, 2005, s.67-96.
***https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr, Erişim Tarihi: 12.02.2021.

Türkiye'nin doğu batı bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkları yoğun olarak görülmektedir. Şanlıurfa ilinden ülkenin gelişmiş batı bölgeleri ve metropol kentlerine doğru büyük göç dalgaları yaşanmaktadır. Tablo 24'te göç akışı incelendiğinde Şanlıurfa en çok göçü Gaziantep, İstanbul, Adana ve Mersin illerine vermektedir. Öncelikle bölgenin geri kalmışlığı karşısında büyük bir şehir olan İstanbul'un barındırdığı; eğitim, sağlık, kültür, istihdam, yüksek gelir gibi sosyo-ekonomik faktörler, insanları buraya doğru göç etmeye teşvik etmektedir. Türkiye'nin başta gelen sanayi, ticaret ve hizmet merkezlerinden olan Gaziantep'in hızla gelişen bir kent olması ve Şanlıurfa iline yakın olması bu ilin yoğun olarak Şanlıurfa ilinden göç almasına neden olmaktadır. Adana ve Mersin illeri de verimli topraklarının işlenmesi gereksinimi başta olmak üzere, sanayi merkezleri olmaları sosyal ekonomik yapının daha gelişmiş olması gibi nedenlerle özellikle mevsimlik işçi şeklinde Şanlıurfa'dan yoğun göç almaktadırlar.

2.2.4. Göç Edenlerin Nitelikleri

Gerçekleşen göç hareketleri demografik açıdan nüfusun gelişimi üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Göç, nüfusun yaş, cinsiyet gibi değişkenler üzerinden kompozisyonunu değiştirerek kent yapısına da etki etmektedir. Göç eden bireylerin yaş, cinsiyet ve eğitim yapılarının neler olduğunun bilinmesi oluşturulacak politika ve alınacak kararlar bakımından son derece önemlidir.

Tablo 25: Göç Edenlerin Cinsiyeti

Yıllar	Kadın	Erkek
1990*	25.018	32.442
2000**	30.082	42.313
2008***	18.190	19.092
2009***	16.890	18.264
2010***	18.559	18.996
2011***	20.820	20.750
2012***	22.162	22.716
2013***	23.973	23.456
2014***	25.217	23.813
2015***	25.890	24.690
2016***	25.633	24.156
2017***	26.851	25.797
2018***	29.167	27.581
2019***	30.385	30.500
2020***	23.642	23.552

Kaynak: *DİE Genel Nüfus Sayımı, 1990: Daimi İkametgâha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE Yayın No:2069, 1997, s.58.
** TÜİK, Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, DİE Yayın No: 2976, 2005, s.199
*** https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

Tablo 25'te Şanlıurfa'dan göç eden kişilerin cinsiyet sayılarına bakıldığında göçlere öncelikle erkekler katılmaktadır. 1990-2012 döneminde göç edenler arasında erkeklerin sayıları kadınlara oranla daha fazladır. 2013 ve sonraki döneme bakıldığında ise zaman içinde ailelerin birleşmesi, kadınların daha önce göç eden akrabalarının yanına gitmek istemeleri, şehirleşme, sanayileşme ve sosyal değerlerde ortaya çıkan değişimle birlikte kadınların giderek iş gücüne katılımının artmasından dolayı göç eden kadın sayısı erkek sayısını geçmiştir.

Tablo 26: Göç Eden Nüfusun Eğitim Durumu

Yıllar	Eğitim Durumu Bilinmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	Okuma Yazma Bilmeyen	İlkokul	Ortaokul	İlköğretim	Lise	Yüksek Okul/ Üniversite	Yüksek Lisans	Doktora
1990*	15	7.931	16.330	19.376	3.898	-	5.155	2.997	-	-
2000**	24	5.115	3.474	9.126	2.791	508	9.712	6.822	-	-
2009***	2.339	9.708	2.637	4.112	540	3.098	5.740	2.493	138	41
2010***	2.143	9.578	2.014	3.595	581	4.456	6.169	3.521	259	77
2011***	1.826	9.894	1.885	3.653	516	5.280	7.459	5.049	274	88
2012***	1.816	10.855	2.018	3.696	504	6.556	7.600	5.207	256	87
2013***	1.446	11.171	1.729	3.282	442	6.530	8.422	7.287	575	121
2014***	658	8.047	1.811	3.424	1.449	5.993	9.560	7.961	499	90
2015***	298	7.496	1.855	3.637	1.923	5.789	10.729	9.244	538	87
2016***	171	6.596	1.559	3.327	2.358	5.432	11.105	9.328	497	92
2017***	194	6.383	1.402	3.576	2.475	5.563	12.712	9.788	949	69
2018***	353	6.361	1.432	2.924	4.510	5.688	12.604	11.487	1.139	100
2019***	635	2.486	1.328	3.178	9.299	2.905	14.743	8.581	912	53
2020***	261	1.740	991	2.360	7.930	1.997	6.423	10.348	1.005	55

Kaynak: https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr, Erişim Tarihi: 12.02.2021.
*DİE Genel Nüfus Sayımı, 1990: Daimi İkametgâha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE Yayın No:2069, 1997, s.94.
*** TÜİK, Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, DİE Yayın No: 2976, 2005, s.188.

Tablo 26'da Şanlıurfa'da verilen göçün eğitim kompozisyonu verilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi 2013 yılına kadar Şanlıurfa'dan göç edenlerin büyük çoğunluğunu okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen yani eğitim düzeyi düşük olan kişiler oluşturmaktadır. 2014 yılı ve sonrasında ise eğitim düzeyi düşük olan bireylerin göç hareketlerinde bir azalma görülürken, eğitim düzeyi yüksek olan nüfusun ise (lise, yüksekokul ve fakülte) göç hareketlerinin arttığı görülmektedir. Çünkü eğitim düzeyi yüksek olan kişiler çalışmak, kendilerini geliştirmek ve araştırma yapmak için kalifiye ve yetenekli iş gücünün yetiştiği bölgelere göç etmektedir.

Tablo 27: Göç Edenlerin Yaş Yapısı

Yıllar	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
1990*	8.375	7.559	4.768	4.031	8.331	4.957	3.960	2.463	1.518	1.162	817	626	703
2000*	10.878	11.311	14.629	17.297	10.235	7.086	5.747	3.450	2.405	1.750	1.053	734	1.029
2008**	4.920	3.746	3.878	4.677	5.294	4.154	2.536	1.561	995	632	455	280	348
2009**	4.188	3.470	3.849	5.428	4.629	3.537	2.378	1.406	1.072	635	442	274	394
2010**	4.230	3.413	3.800	5.490	5.393	4.294	2.505	1.288	1.045	587	435	277	465
2011**	4.295	3.393	4.245	7.107	6.437	4.713	2.579	1.397	992	549	397	331	516
2012**	4.750	3.613	5.125	6.892	6.850	5.036	2.721	1.600	1.117	745	435	308	636
2013**	4.743	3.653	5.576	7.948	7.378	5.236	2.842	1.754	1.086	702	459	368	526
2014**	4.799	3.604	6.133	8.680	7.593	5.247	2.757	1.716	1.089	807	462	316	581
2015**	4.431	3.081	6.699	9.390	8.321	5.233	2.834	1.675	959	845	465	327	551
2016**	4.385	3.181	7.061	9.684	7.685	4.729	2.018	1.694	1.040	804	465	311	595
2017**	4.556	3.142	7.725	10.266	8.359	5.013	3.009	1.766	1.209	865	497	344	620
2018**	4.928	3.522	7.969	10.405	9.734	5.462	3.248	1.940	1.349	920	639	387	697
2019**	5.965	4.535	8.844	10.490	8.533	5.518	3.506	2.386	1.772	1.097	797	462	715
2020**	4.924	3.634	3.669	7.308	7.857	5.206	3.123	2.110	1.374	821	649	363	630

Kaynak: *DİE Genel Nüfus Sayımı, 1990: Daimi İkametgâha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE Yayın No:2069, 1997, s.94.
*** http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067,Erişim Tarihi: 12.02.2020.

Göçlerin kendisine özgü bir yaş yapısı ve bileşimi mevcuttur. Bu yapı göçün karakteristik özelliğini gösterdiği için önem taşımaktadır. Tablo 27'de göç edenlerin yaş yapısına bakıldığında bütün dönemlerde çalışma çağındaki genç nüfusun (20-24 ve 25-29 yaş grubu) fazla olduğu görülmektedir. Özellikle 60 yaş üstü nüfusun yaşadıkları yer ile daha çok bağ kurduğu için göç etme eğilimleri daha azdır. Yaş ilerledikçe göç eden kişilerin sayısında ise azalma olduğu görülmektedir.

2.3. ŞANLIURFA'NIN GÖÇ VERME NEDENLERİ

Şanlıurfa ili sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından Türkiye'nin genel durumuyla karşılaştırıldığında sürekli ve yüksek oranda göç verme nedeni daha iyi anlaşılmaktadır. Özellikle demografik göstergelerde ilin sahip olduğu değerler Türkiye ortalamasından farklılık göstermektedir. Şanlıurfa ilinin demografik (hızlı nüfus artışı, yüksek doğurganlık hızı, yüksek bağımlılık oranı) ve ekonomik göstergeleri (yüksek işsizlik ve ekonomik ve mali göstergeler) ilin net göç hızının sürekli negatif olmasında belirleyici olmuştur. Şanlıurfa'nın sosyo-ekonomik yapısı başlığında bahsedildiği ve

Tablo 11'de görüldüğü üzere Türkiye'de yapılan, SEGE-2017 çalışmasında Şanlıurfa sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 73. sırada yer almıştır. Bu sosyo-ekonomik dengesizlikler ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliğini doğurmakta, sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını ortaya çıkarmakta ve iller arası göç olayını hızlandırmaktadır. Çünkü bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları bireylerin yaşam kalitesini etkileyerek gelişmiş bölgelerin göç almasına, az gelişmiş bölgelerin ise göç vermesine yol açmaktadır (Yakar ve Saracli, 2010, s.46).

Şanlıurfa'nın denografik yapısı başlığında bahsedildiği ve Tablo 9'da yaş bağımlılık oranlarından da anlaşılacağı üzere Şanlıurfa'da işgücüne katılabilen ve üretime elverişli olan her 100 kişiden yaklaşık 75.5'i üretimde bulunamayacak durumdadır. Demografik yapıda, iş gücüne katılımı olmayan ve hane halkına giren gelirden yararlanan bağımlı nüfusun artışı, faal nüfus üzerinde ekonomik baskıların artmasına neden olabilmektedir. Bunun sonucunda ise elde edilen gelir ile geçinemeyen bireyler göç etmek zorunda kalabilmektedir.

Kişi başına düşen GSYH göç üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Yüksek gelir düzeyine sahip olan iller daha fazla göç alırken kişi başına GSYH düşük olan iller daha fazla göç vermektedir. Yani bir bölgede kişi başına düşen gelirin yüksek olması o bölgeyi göç alma noktasında çekim merkezi yapmaktadır. En düşük kişi başı GSYH'ye sahip ikinci il olan Şanlıurfa bu nedenden dolayı göçe neden olabilmektedir

Özellikle 1950'lerden sonra artan kırdan kente göç olgusu ve kentleşme hareketiyle birlikte giderek artan işsizlik sorunu Türkiye genelinde olduğu gibi Şanlıurfa ilinin de en önemli sorunlarından biri olmuştur. Şanlıurfa ili artan genç nüfusuna karşılık istihdam olanaklarının arttırılmasına imkan verecek üretim artışının ve bunu destekleyecek yatırımların yeterince yapılmamasından dolayı (istihdam olanaklarının yetersizliği nedeniyle) göç vermektedir. Ayrıca 2013 yılında Suriye'de başlayan iç savaştan en fazla etkilenen kentlerin başında da Şanlıurfa gelmektedir. Ülkelerini terk eden ve ülkemize gelen Suriyeli vatandaşlar Şanlıurfa ilinin demografik yapısında değişim meydana getirmekle birlikte işsizlik oranlarının artışına ve ücret gelirlerinin azalmasına neden olmuştur. Çünkü bu kişiler ucuz işgücü olarak istihdam edilmekte ve yerleşik nüfusun istihdam olanaklarının azalmasına ya da düşük ücretle istihdam edilmelerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda da birçok aile ve

işçi için iş imkânlarının fazla olduğu (İstanbul, Ankara, İzmir vb.) büyük şehirlere göç bir zorunluluk haline gelmiştir.

Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göçün başka bir nedeni ise tarım alanında yaşanan değişim ve dönüşümlerdir. Geleneksel tarım yöntemlerinin yerine modern tarım yöntemlerinin kullanılması sonucu daralan ekonomik kaynaklar ortaya tarım kesiminde işsiz bir nüfus çıkartmıştır. Ayrıca tarımsal arazilerin miras vb. nedenlerle bölünmesi elde kalan arazilerin ailelerin geçimini sağlayamamasına ve kişilerin gelir kaynaklarının azalmasına neden olmuştur. Bilinçsiz sulama ve ilaçlama gibi sorunlar da tarımda verimliliği önemli ölçüde düşürerek gelir kayıplarına neden olmuştur. Bunun sonucunda ise kırsal alanda yaşayan nüfus büyük şehirlere göç etmiştir.

Eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişim hizmetleri göçmenlerin refah düzeyini arttırıcı bir etkiye sahip olduğu için göçmenlerin göç kararları üzerinde etkili olmaktadır. Şanlıurfa'nın eğitim ve sağlık alanında Türkiye sıralamasında son sıralarda yer alması birçok bakımdan bireyler üzerinde baskı yaratmaktadır. Sosyal ve ekonomik anlamda önemli kısıtlar altında olunması bireysel becerilerin ortaya çıkarılıp geliştirilmesi sürecini de olumsuz etkilemektedir. Bu yüzden bireyler kendilerini geliştirebileceklerini düşündükleri İstanbul gibi yerlere göçü bir fırsat olarak görmektedirler.

Şanlıurfa ilinin ekonomik ve sosyal göstergelerinden anlaşılacağı üzere ülkenin az gelişmiş bölgeleri arasında yer almaktadır. Bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik açıdan gelişmişlik farkları işgücü piyasasında da etkisini göstermektedir. Çünkü mevcut sosyo-ekonomik yapı işgücü arz ve talebini, işgücünün niteliğini, istihdam imkânlarını ve sorunlarını belirleyici niteliktedir. Dolayısıyla gelişmiş iller ile Şanlıurfa ili arasında gelişmişlik farkının fazla olması göçü önemli oranda tetiklemiştir. Gerek bu olumsuz göstergeler sonucunda oluşan itici faktörler, gerekse Türkiye'nin özellikle batısında bulunan ve sanayileşmiş illerin sunmuş olduğu olanaklar sayesinde oluşan çekici faktörler sonucunda Şanlıurfa ilinin verdiği net göç sürekli artmaktadır.

2.4. ŞANLIURFA İLİNİN İSTANBUL İLİ İLE GÖÇ İLİŞKİSİ

İnsanın doğduğu ve kayıtlı olduğu yer ile ikamet ettiği yerin farklı olması, nüfus hareketlerinin miktarı ve yönü hakkında bilgi vermenin yanında belli merkezlerde oluşan kümelenmenin kaynak sahaları ve boyutlarıyla da ilgili bilgi vermektedir. Bu bağlamda Şanlıurfa ilinin İstanbul'a verdiği göçün toplam pay içindeki oranı, doğum yerine ve nüfus kaydına göre Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göçün sayısal verileri ve bunların toplam nüfus içindeki payı bu kısımda ele alınmaktadır.

2.4.1. Şanlıurfa İlinin İstanbul İline Verdiği Göç

Türkiye'de bölgeler arasında görülen sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları nüfus hareketleri açısından önemlidir. Çünkü bu nüfus hareketleri, iç göçlere yön vererek nüfusun mekânda yeniden dağılımını sağlamaktadır. Türkiye'de gerçekleşen göç olgusu; ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan kalkınmış batı bölgelerine doğru olmaktadır. Özellikle sanayinin gelişmiş, istihdam olanaklarının fazla olduğu İstanbul'a yoğun göç hareketleri yaşanmaktadır.

Şanlıurfa ili daha önce de belirtildiği gibi artan nüfusuna karşılık başka illere verilen göçten dolayı nüfus kaybı yaşamaktadır. Bölge göç almakla beraber, daha çok göç veren bir yapıya sahiptir. Şanlıurfa ilinin diğer illere verdiği göçte Gaziantep'ten sonra İstanbul ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 28: Şanlıurfa'nın İstanbul İline Verdiği Göç

Yıllar	Verdiği Göç	Şanlıurfa'nın Toplam Verdiği Göç İçinde İstanbul'un Oranı (%)	İstanbul'un Toplam Aldığı Göç İçinde Şanlıurfa'nın Oranı (%)
1980-1985*	4.032	9,5	0,7
1985-1990**	5.968	10,3	0,6
1995-2000***	8.689	9,9	0,9
2007-2008****	4.417	11,8	1,1
2008-2009****	4.335	12,3	1,1
2009-2010****	5.162	13,7	1,1
2010-2011****	5.271	12,6	1,1
2011-2012****	5.704	12,7	1,4
2012-2013****	5.929	12,5	1,3
2013-2014****	6.282	12,8	1,4
2014-2015****	6.694	13,2	1,4
2015-2016****	6.428	12,9	1,7
2016-2017****	6.951	13,2	1,6
2017-2018****	7.322	12,9	1,8
2018-2019****	8.267	13,5	1,6

Kaynak: *Sedat Murat-Halis Yunus Ersöz (ve diğerleri); Nüfus ve Demografi-I 1927-1990, (Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunun 75. Yılına armağan) İstanbul, İ.B.B., Kültür İşleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 56, 1997, s359.
**DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı Daimi İkametgâha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No. 2069, 1997, s. 12-49.
*** TÜİK, Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, DİE Yayın No: 2976, 2005, s. 67-95.
**** https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr, Erişim Tarihi: 01.05.2020.

Tablo 28'de Şanlıurfa'nın İstanbul'a verdiği göç miktarına bakıldığında Şanlıurfa'nın İstanbul'a verdiği toplam göç içindeki miktarı genel olarak artmaktadır. Yıllar itibariyle değerlendirildiğinde Şanlıurfa ilinin toplam vermiş olduğu göç içinde İstanbul ilinin ağırlığının ortalama % 12 olduğu görülmektedir. İstanbul'un almış olduğu göçün içinde Şanlıurfa'dan olan göç oranı % 1,1 civarındadır.

TÜİK'in iller arası göç yaşanmaması durumunda nüfus yoğunluğunun değişkenlik gösterdiği rapora göre Şanlıurfa'nın Türkiye'nin en kalabalık ili olacağı belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle söz konusu rapora göre hiçbir ilden göç olayı olmaması durumunda Şanlıurfa'nın en kalabalık iller arasında ilk sırada yer alacağı ve şu anda en kalabalık il olan İstanbul'un ise göç almaması durumunda nüfus yoğunluğu

bakımından 3. sırada yer alacağı belirlenmiştir (https://www.tuik.gov.tr/, Erişim Tarihi: 30.01.2021).

2.4.2.İstanbul İlindeki Şanlıurfa Kökenli Nüfusun Durumu

Doğum yerine ve nüfus kaydına göre İstanbul ilinin nüfusu illere ve yıllara göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni ise iç göçlerin etkili olmasından kaynaklanmaktadır. İstanbul'un sosyo-ekonomik yapısında meydana gelen gelişmeler sonucunda beliren veya değişiklik gösteren iç göç olgusu, İstanbul nüfusunun mekânsal kökeni/kaynağı üzerinde de değişikliğe neden olmaktadır. Bu değişim sürecinde Şanlıurfa ilinin ne kadar etkili olduğunu belirlemek amacıyla aşağıda doğum yerine ve nüfus kaydına göre İstanbul ilindeki Şanlıurfa kökenli nüfusun yapısı ele alınmıştır.

2.4.2.1. Doğum Yerine Göre

Türkiye'de ikamet edilen yer ile doğum yerinin farklı olduğu kişilerin sayısı, yıllar içinde sürekli bir artış eğilimi sergilemiştir. Bu durum artan nüfus hareketliliğine bağlı olarak gerçekleşirken, insanların nüfus kaydının olduğu yerlere (çoğu kez doğum yerine) daha az bağımlı olmaya başladıkları söylenebilir.

İç göç hareketlerinin gerçekleşmediği yerleşim alanlarında, nüfusun ikamet ettiği yerde kayıtlı olması beklenmektedir. Fakat ikamet ettiği yer dışında kayıtlı nüfusun bulunması, kayıt yerinden ikamet yerine yapılan göçü göstermektedir. Bu kapsamda Şanlıurfa doğumlu olup İstanbul'da ikamet edenlerin oranları yıllar itibariyle Tablo 29'da ele alınmıştır.

Tablo 29: Şanlıurfa Doğumlu Olup İstanbul'da İkamet Edenlerin Oranı

Yıllar	İstanbul Nüfusu Genel Toplam	Şanlıurfa Doğumlu Olup İstanbul'da İkamet Eden	Şanlıurfa Doğumlu Olanların Toplam İstanbul Nüfusu İçindeki Oranı
1980*	4.741.890	21.904	0,46
1985*	5.842.985	24.463	0,42
1990*	7.309.190	30.112	0,41
2000**	10.018.735	47.279	0,47
2014***	14.377.018	78.132	0,54
2015***	14.657.434	80.984	0,55
2016***	14.804.116	82.232	0,55
2017***	15.029.231	84.557	0,56
2018***	15.067.724	86.362	0,57
2019***	15.519.267	90.196	0,58
2020***	15.462.452	91.067	0,58

Kaynak:* Sedat Murat, Doğum Yerlerine Göre İstanbul Nüfusu Yapısı ve İç Göçler, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 2007, s.89.
**TÜİK, Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, DİE Yayın No: 2976, 2005, s. 119.
***https://Biruni.Tuik.Gov.Tr/Medas/?Kn=95&Locale=Tr, Erişim Tarihi: 01.05.2020.

Doğum yerine göre nüfus, göçün yorumlanmasında kullanılan bir diğer önemli göstergelerden biridir. Göç alan illerde doğduğu ilde ikamet edenlerin payı azalırken, göç almayan illerde ise doğduğu ilde ikamet edenlerin payında zaman içinde önemli bir değişim göstermemektedir. İstanbul ili Türkiye'nin her bölgesinden göç almaktadır. Bu yüzden İstanbul doğumlu olup İstanbul'da ikamet edenlerin oranı toplam nüfus içinde azalmaktadır.

Tablo 29'da Şanlıurfa doğumlu olup İstanbul'da ikamet edenlerin oranına bakıldığında aradaki artış oranı çok az olmasına karşın yıllar itibariyle hem miktar hem de oran olarak bir artış eğiliminin olduğu görülmektedir. 2020 yılı itibariyle toplam Şanlıurfa doğumlu olup İstanbul'da ikamet edenlerin sayısı 91.067 ve bunun toplam İstanbul nüfusu içindeki oranı % 0,58'dir.

Daha önce de belirtildiği gibi TÜİK tarafından yayınlanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemine göre, Türkiye'de yaşayanların doğdukları ilde kalmış olmaları durumunda; Şanlıurfa ülkenin en kalabalık kenti, İstanbul ise en kalabalık üçüncü kenti olacaktı. Fakat Şanlıurfa artan nüfusuna karşılık sürekli göç verdiği için bu durum gerçekleşmemektedir. İstanbul ise bütün illerden göç alan ve ülke içinde göçlerin

çekim merkezi konumunda olan bir il statüsüne sahip olduğu için İstanbul doğumlu olup İstanbul'da yaşayanların toplam nüfus içindeki payını azaltmaktadır.

2.4.2.2. Nüfus Kaydına Göre (Kütük)

Nüfus kayıt yeri ile en son ikamet edilen yer arasındaki nüfus dağılımı iç göçler bakımından önemli bilgiler vermektedir. Nüfus kaydı, ailenin bağlı olduğu kütük yerine göre tutulduğu göz önüne alındığında, nüfusa kayıtlı olunan yer ile şu an ikamet edilen yerleşim yeri arasındaki fark, göçü vermektedir. Nüfus kaydı ile en son ikamet yer asındaki farklılıklara dayalı verilere göre yapılan göç araştırmalarının en önemli tarafı, geçmişten günümüze nüfus kaydının olduğu yer dışında yaşayan nüfusu belirleme imkânı vermesidir. Söz konusu göç araştırmasının verinin nüfus kayıt yeri ile en son ikamet yeri arasındaki diğer göçleri kapsamaması, kadınların evlilik yoluyla nüfus kütüklerini eşinin nüfus kütüğünün olduğu yere taşıması, nüfus kayıtlarının göç edilen yere kişinin isteğine bağlı olarak taşınmış olması, göçe katılmayan sonraki kuşaklarının ailenin son ikamet ettiği yerde doğmasına rağmen aile nüfus kütüğünün olduğu yerde kayıt ediliyor olması, göçün ne zaman olduğunun bilinmemesi gibi dezavantajları da bulunmaktadır (Yakar, 2015, s.18).

Ailenin bağlı olduğu kütük yerine göre tutulan nüfus kayıtları, evlilik yoluyla gerçekleşmekte olup kadının nüfus bilgileri eşinin kayıtlı olduğu nüfus kütüğüne taşınmaktadır. Bu bakımdan nüfus kütükleri evlilik yoluyla yapılan göçlerin izlenebildiği en iyi veri kaynağı konumundadır. Bu amaçla Şanlıurfa'dan İstanbul'a evlilik yoluyla gerçekleşen göçleri belirlemek amacıyla Tablo 30'da Şanlıurfa kütüğüne kayıtlı olup İstanbul'da ikamet edenlerin oranları yıllar itibariyle ele alınmıştır.

Tablo 30: Şanlıurfa Kütüğüne Kayıtlı Olup İstanbul'da İkamet Edenler

Yıllar	İstanbul Nüfusu Genel Toplam	Şanlıurfa Kütüğüne Kayıtlı Olup İstanbul'da İkamet Eden Kişi Sayısı	Şanlıurfa Kütüğüne Kayıtlı Olanların Toplam İstanbul Nüfusu İçindeki Oranı
2008	12.653.648	90.478	0,71
2009	12.867.332	93.581	0,72
2010	13.202.784	97.942	0,74
2011	13.552.531	103.198	0,76
2012	13769.380	108.133	0,78
2013	14.025.449	112.849	0,80
2014	14.221.482	117.629	0,82
2015	14.458.174	122.951	0,85
2016	14.556.739	126.408	0,86
2017	14.701.360	131.138	0,89
2018	14.635.481	135.306	0,92
2019	14.921.827	142.255	0,95
2020	15.011.868	145.623	0,95

Kaynak: https://data.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.03.2020.

Tablo 30'da Şanlıurfa kütüğüne kayıtlı olup İstanbul'da ikamet edenlerin kişi sayısına ve bunların toplam nüfus içindeki oranına bakıldığında yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. 2020 yılında Şanlıurfa kütüğüne kayıtlı olup İstanbul'da ikamet eden toplam kişi sayısı 145.623 ve bunların toplam nüfus içindeki oranı % 0,95'dir.

2.5. ŞANLIURFA İLİNE ETKİLERİ BAKIMINDAN GAP

Güneydoğu Anadolu Projesi; Şanlıurfa, Mardin, Adıyaman, Diyarbakır, Batman, Gaziantep, Kilis, Siirt ve Şırnak illerini kapsayan ve tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarını içine alan bölgesel bir kalkınma projesini ifade etmektedir. GAP, Bölge'nin doğal kaynaklarının akılcı kullanımı ve yönetimi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve ulusal kaynakların rasyonel tahsisi ile bölgede sürdürülebilir insani gelişmeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Proje, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Türkiye'nin daha gelişmiş bölgeleri arasındaki farkı ortadan kaldırarak daha eşitlikçi bir gelişmeye katkıda bulunmayı öngörmektedir.

GAP'ın en temel amacı sulanabilir tarım alanlarını suya kavuşturarak tarımsal üretimde verimliliği ve çeşitliliği arttırmak, bölgenin mevcut kaynaklarını geliştirmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Tarımsal üretimin gelişmesiyle beraber, tarıma dayalı sanayi gelişecek bölge ekonomisi canlanacaktır. Bunun sonucunda bölgeden dışarıya gerçekleşen göçler önlenecek, bölge halkının gelir ve yaşam kalitesi artacak ve bölgeler arası gelişmişlik farkı minimum seviyeye inecektir (http://www.gap.gov.tr, Erişim Tarihi: 29.05.2020).

Güneydoğu Anadolu projesinden önce Türkiye'nin gelişmişlik ortalamasına nazaran Şanlıurfa ili, çağdaş yaşam koşulları ve gelir ortalaması bakımından düşük bir yapıya sahipti. Ekonomik yapısı dışa kapalı ve geleneksel tarıma dayalı bir toplum yapısı sergilemekteydi. Bu nedenle de gelişme sürecinde ihtiyaç duyulan iç dinamizmden yoksundu. Üretilen ürünler işlenmek üzere, il dışında pazarlanmaktaydı. İlde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapı az gelişmiş, eğitim ve sağlık imkânları ise ülke standartlarına oranla çok düşük seviyedeydi. Bu çerçeve kapsamında, 1989 yılında hazırlanan GAP Master Planda Şanlıurfa ilinin, bölgenin tarım ve tarıma dayalı ihracat üssü olacağı ve bölgenin toprak ve su kaynaklarını verimli şekilde değerlendirileceği öngörülmüştür (Benek, 2005, s.126).

GAP Master Planı'nın yapımından sonra Bölge'de ve Türkiye'de plan kapsamındaki varsayımlara uymayan önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren derinleşen kamu kesiminin finansal sorunları nedeniyle plan hedeflerinden önemli ölçüde sapmış ve GAP'ın 2005 yılında tamamlanmasının mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. Diğer yandan, dünyada çevre konularına duyarlılık artmış, katılımcılık, kalkınmanın sürdürülebilirliği, cinsiyet dengeli kalkınma gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Tüm bu nedenlerle, bölge kalkınmasına farklı bir yaklaşım getirecek yeni bir plan hazırlanması ihtiyacı doğmuştur. Bu çerçevede GAP İdaresi, GAP Bölge Kalkınma Planı'nı hazırlamıştır. 2008 yılında GAP Bölgesi'ndeki gelişmeler ve GAP kapsamındaki yatırımlar gözden geçirilerek GAP Eylem Planı (2008-2012) hazırlanarak ve uygulamaya konulmuştur. GAP Eylem Planı uygulamaları aracılığıyla bölgede kamu yatırımları kısmen tamamlanmış, ekonomik ve sosyal alanda önemli gelişmeler kat edilmiştir. Eylem Planı kapsamında devam eden yatırımları tamamlamak, GAP'ı sürdürülebilir kılmak ve bölgenin rekabet gücünü artıracak projeleri uygulamaya koymak üzere 2014-2018

dönemini kapsayan yeni GAP Eylem Planı da hazırlanarak hayata geçirilmiştir (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Son Durum, 2019, s.34).

GAP Eylem Planı 2018 yılsonunda süresinin bitmesiyle 2019 yılında GAP Bölge Kalkınma Programı'nın hazırlığına başlanmış ve 19/02/2021 tarihinde GAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023) uygulanmaya başlanmıştır. Bu program ile kaynakların etkin ve verimli kullanılması amacıyla tek yıllık ve münferit projelerin uygulanmasından ziyade belirlenen bir sektörde istikrarlı ve sürekli projelerin uygulanması hedeflenmiştir (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Son Durum, 2020, s.8).

Tablo 31: GAP Bölgesi Tarım Alanları (ha)

Tarım Alanları (ha)	Şanlıurfa	GAP	Şanlıurfa/GAP (%)
Toplam Tarım Alanı	1.054.002	2.905.205	36,3
Tahıl ve Diğer Bitkisel Ürünler	790.838	2.127.647	37,2
Nadas	85.607	120.659	70,9
Sebze Bahçeleri	20.198	68.207	29,6
Meyve, İçecek ve Baharatlı Bitkiler	157.357	588.690	26,7

Kaynak: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Şanlıurfa İl Profili, 2019, s. 5.

Tarım alanları bakımından önemli bir konuma sahip olan Şanlıurfa ilinin GAP'ın içindeki payını belirlemek amacıyla Tablo 31'de GAP bölgesinin tarım alanlarına yer verilmiştir. Tablo 31'de GAP bölgesinin tarım alanlarına bakıldığında, Şanlıurfa ilinde toplam 1.054.002 ha tarım alanı bulunmaktadır. Bu alanın önemli bir kısmını 790.838 ha tahıl ve diğer bitkisel ürünler, 157.357 ha ile meyve, içecek ve baharatlı bitkiler, 85.607 ha nadas alanını ve son olarak da 20.198 ha ile sebze bahçeleri oluşturmaktadır. Ayrıca Şanlıurfa GAP bölgesi içinde % 36,3 oranı ile toplam tarım alanına sahiptir.

GAP Bölgesi'nin toplam tarım alanı 2.905.205 hektardır. Bu alanın 2.127.647 alanında tahıl ve diğer bitkisel ürünler, 588.690 alanında meyve, içecek ve baharatlı bitkiler ve 68.207 alanında sebze ekilmektedir. Nadas alanı ise 120.659'dur.

Tablo 32: GAP Bölgesi'nde Sulamaya Açılan Alanlar (ha)

Hedeflenen			Gerçekleşen		
GAP	**Şanlıurfa**	**GAP/ Şanlıurfa (%)**	**GAP**	**Şanlıurfa**	**GAP/ Şanlıurfa (%)**
1.800.000	545.561	30,3	580.666	188.666	33

Kaynak: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Son Durum, 2020, s.34.

Türkiye'nin en önemli kalkınma projesi olan GAP'ın sulamaya açtığı alanların Şanlıurfa iline sağladığı imkânlar hakkında değerlendirme yapabilmek için hedeflenenin ne oranda gerçekleştiğini belirlemek amacıyla Tablo 32'de GAP ile sulamaya açılan alanların oranı verilmiştir.

Tablo 32'de GAP ile sulamaya açılan alanların dağılımı incelendiğinde toplam 1.800.000 Ha sulamaya açılacağı hedeflenmiştir. Fakat 2020 sonu yılı itibariyle planın sadece 580.666 Ha gerçekleşmiştir. GAP su kaynakları geliştirme programı kapsamında sulamaların en çok gerçekleştiği Şanlıurfa ilinde bile sulamaya açılan alan (188.666 Ha), ilde hedeflenen alanın (545.561 Ha) sadece % 34'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 33: GAP Bölgesi Yatırım Teşvik Belgesi

Şanlıurfa				GAP			
Yıl	**Teşvik Belgesi (Adet)**	**Yatırım Tutarı (Milyon TL)**	**İstihdam**	**Yıl**	**Teşvik Belgesi (Adet)**	**Yatırım Tutarı (Milyon TL)**	**İstihdam**
2001	17	22	725	**2001**	133	451	6.333
2007	15	46	780	**2007**	142	515	4.928
2012	82	427	5.581	**2012**	475	5.138	23.573
2020	197	2.148	8.542	**2020**	1.360	23.717	73.976

Kaynak: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Son Durum, 2020, s.34.

Bölgelerarası farklılıkları ortadan kaldırmak, istihdam olanaklarını arttırmak ve bölgenin rekabet gücünü arttırmak amacıyla teşvik politikası uygulanmıştır. Tablo 33'te GAP bölgesinin yatırım teşvik belgesi sayısına bakıldığında, Şanlıurfa'da 2001 yılında 17 adet teşvik belgesiyle 725 kişi, 2007 yılında 15 adet teşvik belgesiyle 780 kişi, 2012 yılında 82 adet teşvik belgesiyle 5.581 kişi ve 2020 yılında ise 197 adet teşvik belgesiyle 8.542 kişi istihdam edilmiştir.

GAP genelinde ise 2001 yılında 133 adet teşvik belgesiyle 6.333 kişi, 2007 yılında 142 adet teşvik belgesiyle 4.928 kişi, 2012 yılında 475 adet teşvik belgesiyle 23.573 kişi ve 2020 yılında ise 1.360 adet teşvik belgesiyle 73.976 kişi istihdam edilmiştir.

Tablo 34: GAP Bölgesinde Tamamlanan Organize Sanayi Bölgeleri

Şanlıurfa				**GAP**			
Proje Adı	**Bölge Büyüklüğü (Ha)**	**Üretimdeki Firma Sayısı**	**OSB'de Çalışan Sayısı**	**Proje Adı**	**Bölge Büyüklüğü (Ha)**	**Üretimdeki Firma Sayısı**	**OSB'de Çalışan Sayısı**
Şanlıurfa	1.713	320	15.353	Toplam 18 adet OSB	7.797	2.082	174.170
Viranşehir	183	38	510				
BESİ	-	-	-				

Kaynak: GAP Bölge Kalkınma idaresi Başkanlığı, GAP son durum, 2020, s.45.

Şehirlerin planlı gelişmesine katkıda bulunmak, sanayinin az gelişmiş bölgelere yaygınlaştırılmasını sağlamak, tarım alanlarının sanayide kullanılmasını disipline etmek, sanayiler arası ilişkinin kolayca gelişmesine yardımcı olmak, sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurmak amacıyla GAP Bölgesi'nde 2020 yılı itibariyle 18 adet organize sanayi bölgesi (OSB) tamamlanmıştır. Tablo 34'te görüldüğü gibi tamamlanan OSB'lerde 2.082 firma üretime geçmiş bulunmaktadır. Üretime geçen organize sanayi bölgeleri Şanlıurfa'da 15.863 kişiye istihdam olanağı sağlanmıştır.

Tablo 35: GAP Bölgesinde Tamamlanan Küçük Sanayi Siteleri

Şanlıurfa		**GAP**	
Proje Adı	**İşyeri Âdeti**	**Proje Adı**	**İşyeri Âdeti**
Merkez 1. Bölüm (Evren)	500	Toplam 38 KSS	9.721
Merkez 2. Bölüm (Evren)	500		
Siverek	100		
Suruç	105		
Birecik Fırat	202		

Kaynak: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Son Durum, 2020, s.45.

Ekonomik çeşitliliği ve verimliliği artırmak, teknolojik gelişmelerden faydalanmak, orta ölçekli sanayiye geçişi kolaylaştırmak ve dışarıya verilen göçü önlemek amacıyla 2020 yılı sonu itibari ile GAP Bölgesi'nde 38 adet küçük sanayi sitesi (KSS) tamamlanmıştır. Tablo 35'te görüldüğü gibi tamamlanan KSS'lerde 9.693 adet iş yeri bulunmaktadır. Şanlıurfa ilinde ise Merkez 1, Merkez 2, Siverek, Suruç ve Birecik Fırat olmak üzere 5 adet KSS bulunmaktadır. Bu beş küçük sanayi sitesinde 907 adet iş yeri bulunmaktadır.

Tablo 36: GAP İmalat Sanayisinde Sektörlere göre Firma Sayısı ve İstihdam

Sektörler	**Şanlıurfa**		**GAP**	
	Firma Sayısı	**İstihdam**	**Firma Sayısı**	**İstihdam**
Tekstil, Giyim ve Deri	292	9.737	1.227	117.416
Gıda, İçki ve Tütün	285	2.831	1.198	40.649
Kimya, Petrol ve Plastik ürünler	77	1.214	579	29.998
Taş ve Toprağa Dayalı	106	1.950	471	14.889
Metal Eşya ve Makine Teçhizatı	104	1.751	560	17.056
Orman Ürünleri ve Mobilya İmalatı	45	669	248	6.057
TOPLAM	**909**	**18.152**	**4.283**	**226.065**

Kaynak: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Şanlıurfa İl Profili, 2019, s. 5.

Şanlıurfa Türkiye'nin önemli tarım şehirlerinden biridir. GAP projesiyle birlikte tarımsal üretimde gelişme kaydetmiştir. Tarıma dayalı sanayi kuruluşları başta olmak üzere birçok sanayi kuruluşu gün geçtikçe artmıştır. Tablo 36'da görüldüğü gibi Şanlıurfa imalat sanayisi genel olarak tarıma dayalı sanayi karakterini taşımaktadır. Tekstil, deri ve giyim sektörü ve gıda, içki ve tütün sektöründe firma sayısının fazla olması bunu açıkça göstermektedir. Şanlıurfa ilinde imalat sanayisinde toplam 909 firma bulunmakta ve bu firmalarda 18.152 kişi istihdam edilmektedir. GAP bölgesinde ise 4.283 firma bulunmakta ve bu firmalarda 226.065 kişi istihdam edilmektedir.

GAP'ın Şanlıurfa'ya etkisi bakımından genel bir değerlendirme yapıldığında tarım bölge kalkınma girişimleri için en önemli sektörü oluşturmaktadır. Bu kapsamda devreye konulan sulama projeleriyle bölge bir tarım üssü haline getirilmek istenmektedir. GAP bölgesinde ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmayı sağlayacak ana sektör tarım olduğu için sulamanın ilk etkileri tarımda, dolaylı etkileri ise öncelikle

tarıma dayalı sanayi, sonrasında da diğer sanayi sektörleri ve hizmet sektörlerinde görülecektir. Ancak sulamaya açılan alanların az olmasına bağlı olarak tarım sektöründe beklenen gelişme düzeyi istenilen düzeyin çok altında kalmaktadır (Benek, 2020, s.188).

Şanlıurfa ili tarım ihracatı bakımından önemli bir konumda olmasına rağmen bölgede ihracata dayalı sektörlerin yoğunlaşmaması yatırım ve üretkenliği sağlayamamıştır. Bu yüzden ihracat merkezleri, bölgenin genel ekonomik performansı ve başarısı bakımından bölgenin dış ticaret alanında rekabet edebilirliği ile doğrudan ilişkili olmuştur (Deviren ve Yıldız, 2014, s.7). Ancak gelinen noktada Şanlıurfa dış ticaret alanında rekabet edebilecek ekonomik bir konumda değildir.

Göçün en önemli itici nedenlerinden birini işsizlik oluşturduğu için verilen teşvik politikaları, tamamlanan sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleriyle istihdamın arttırılması ve bölge dışına verilen göçün önlenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda bölgedeki sanayi kuruluşlarının sayısal olarak artışı istenilen düzeyde olmasa da gelişme seyri içindedir. Ancak Tablo 22'de Şanlıurfa ilinin göç profiline bakıldığında dönemler arasında net göç oranlarında dalgalanmalar görülse de bölgeden dışarıya gerçekleşen göçleri önleme noktasında istenilen hedefe ulaşmadığını göstermektedir.

Bölgede istenilen başarıyı elde etmek için tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin bir bütün olarak kalkınmasına ivme kazandıracak ancak halen tamamlanamayan veya gündemde olan projelerin bir an önce tamamlanması veya projelere başlanılması büyük bir önem taşımaktadır (Benek, 2020, s.208).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞANLIURFA'DAN İSTANBUL'A GÖÇ EDENLERE YÖNELİK SAHA ARAŞTIRMASI

Çalışmanın uygulama kısmı olan bu bölümde öncelikle araştırmanın tasarımı ve yöntemi ele alınmakta sonrasında araştırmada elde edilen bulgular değerlendirilmektedir.

3.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI VE YÖNTEMİ

3.1.1. Araştırmanın Konusu

1980-2019 yılları arasında Şanlıurfa'dan İstanbul'a, bireysel veya ailesiyle birlikte göç etmiş bireylerin göç etme süreci araştırmanın konusu oluşturmaktadır. Bu kapsamda Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göçün belirleyici faktörleri, göç teorilerindeki karşılıkları ve elde edilen bulgulardan hareketle sosyal ve ekonomik temelde bir analiz yapılmaktadır. Ayrıca Şanlıurfa ilinden İstanbul iline göç etmiş bireylerin, ekonomik durumları, sosyal pozisyonları ve göçe ilişkin kanaatleri de ele alınarak iç göç olgusuna yönelik çözümler ve politikalar geliştirilmektedir.

3.1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Tarih boyunca farklı nedenlerden dolayı gerçekleşen göçler, ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları üzerinde büyük değişikliklere yol açan nüfus hareketleridir. Bu yönü ile incelendiğinde Türkiye'de iç göç hareketlerinden en çok etkilenen bölge Marmara, en çok etkilenen il ise İstanbul'dur. İstanbul 'a göç veren iller arasında Şanlıurfa önemli yer tutmaktadır. Dolayısıyla çalışmada Türkiye'deki iç göç hareketlerinin nedenleri, sonuçları, süreçleri ve etkileri Şanlıurfa'dan İstanbul'a göç özelinde ele alınmaktadır.

İç göçlerin nedenleri, göç eden bireyler üzerindeki etkileri ve neden olduğu problemler saptanarak, yol açtığı sorunlara yönelik gerekli önlemlerin tespit edilmesi ve iç göçlerin sosyo-ekonomik analizi yapılarak, Şanlıurfa'ya yönelik politika önerilerinde bulunulması ve gerekli önlemlerin alınabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca Şanlıurfa'dan İstanbul'a göç edenlerin hangi saik ve beklentilerle göç ettikleri ve bu beklentilerinin ne ölçüde karşılandığının akademik bir formasyon

ve disiplin içinde analizi, göçe yol açan dinamiklerin bilimsel bir temelde tartışılabilmesi bakımından da önemlidir.

Tezin genel amacı Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin sosyo-ekonomik nedenlerini ve boyutlarını ele alarak, göç etmiş bireyler üzerinde yapılan anket çalışması ile göç etme nedenlerini ve geriye göç olasılığını tespit etmektir. Ayrıca anket verilerinden, göç edenlerin soso-ekonomik ve kültürel profili, işgücü yapısı ve göç ettikleri mekânlarda ortaya çıkan sosyal ve kentsel problemlere yönelik bilgiler de elde edilmektedir. Elde edilen bu bulgular üzerinden bölgesel farklılıkları azaltmaya yönelik kamu politikalarının etkinliği değerlendirilmekte ve politika yapıcılara alternatif politika önerilerinde bulunulmaya çalışılmaktadır.

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Toplumsal ve ekonomik değişim sürecinin hem bir sonucu hem de bir nedeni olarak değerlendirebilen göç kendine özgün olan bir süreçtir. Bu sürecin en önemli unsurları göçün kaynaklandığı yer, göç eden kişiler, göçün ulaştığı yer ve bu unsurların tümünü içine alan göç olgusudur. Göç araştırmalarında göç sürecinin bu çeşitli unsurları arasında bağ kurmak ve ilişkilendirmeyi sağlamak, son derece önemlidir. Bu kapsamda göç unsurları arasında ilişki kurabilmek için araştırmada anket tekniği kullanılmıştır.

Günümüzde yaşanan gelişmeler, her bir göçü kendine özgü kılmaktadır. Bu anlamda göç eden bireye ilişkin derinlemesine bilgi edinebilmek, olayları ve ilişkileri anlamaya ve bir takım ilişki örüntüleri bulmaya çalışmak ve bireylerin göçe bakış açılarını kavramak amacıyla 33 sorudan oluşan bir anket formu oluşturulmuştur. Anket soru formunda öncelikle demografik faktörler göz önüne alınarak göç eylemini gerçekleştirenlere cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, aylık gelir ve ailedeki birey sayısı sorulmuştur. Bu sorulardaki temel amaç, göçün ve geriye göçün kişisel niteliklere göre değişip değişmediği hakkında bilgi edinmektir. Diğer sorularda ise Şanlıurfa'dan İstanbul'a göç etmiş bireylerin göç etme nedenleri ile göçe ilişkin beklentilerinin ne ölçüde gerçekleştiği konusunda algı ve eğilimlerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Sorular konunun teorik arka planı dikkate alınarak ve şimdiye kadar yapılan çalışmalarla karşılaştırma yapmaya olanak sağlayacak şekilde hazırlanmıştır

Anket soruları hazırlandıktan sonra örneklem belirlenerek ilgili kişilere anket yapılmıştır. Anketler uygulandıktan sonra sorulara verilen cevaplar arasında çelişki ve boş soru olup olmadığı kontrol edilmiştir. Yapılan kontrol sonucu uygulanan 480 anketten 30'unda önemli düzeyde eksik cevapların olması nedeniyle değerlendirilmeye alınmamıştır.

Anket uygulamasında ve verilerin elde edilmesinde ortaya çıkabilecek birtakım sorunları ortadan kaldırmak için anketler yüz yüze tekniği ile 15/11/2019 ve 31/03/2020 tarihleri arasında bizzat tarafımızca uygulanmıştır. Anket her haneden fiilen göç etmiş hane bireyine yönelik yapılmıştır.

Maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsü olan Cronbach Alpha katsayısı belirlenmiş ve yapılan güvenirlik analizi sonucunda anketin güvenli bir şekilde uygulanabileceğini gösteren Cronbach Alpha katsayısı 0,759 olarak tespit edilmiştir.

Toplanan verilerin geçerliğini sağlayabilmek için veri toplama aracının faktör analizine ilişkin sonuçlar şöyledir: Örneklem yeterliğini gösteren KMO değeri 0,7 ve üzeri olduğunda iyi, 0,5 ile 0,7 arasında olduğunda yeterli, 0,5'in altında olduğunda ise örneklem ihtiyacı olduğu söylenebilir. Burada KMO değeri 0,774 olduğundan örneklemin faktör analizi yapabilmek için iyi derecede yeterli olduğu söylenebilir. Bartlett's Testi sonucunun 0.05'in altında olması da maddeler arasında ilişkiler olan gerçek korelasyon matrisi ile ilişkilerin olmadığı birim matris arasında istatistiksel olarak fark olduğunu gösterir ve bu istenen bir durumdur. Verilerden elde edilen Bartlett testi değeri $p<0.05$ olarak bulunmuştur. Faktör analizi sonucunda açıklanan toplam varyans değeri 66,051 olarak belirlenmiş ve sekiz faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Binişik madde olarak yer bulan 32.5 ve 32.7 numaralı maddeler analiz dışı bırakılmıştır. Faktörleri oluşturan maddeler incelendiğinde yük değerlerinin oldukça kuvvetli olduğu belirlenmiştir. En küçük yük değeri 0.534 olarak tespit edilmiştir.

Verilerin analizinde ise ilk aşamada SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 19.0 programı kullanılarak frekans analizleri yapılmıştır. Daha sonra ise değişkenler arasında ilişki kurularak bunların anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla çapraz tablo, pearson korelasyonu ve mann whitney u testleri uygulanmıştır.

3.1.4. Araştırmanın Alanı ve Örnek Kitlesi

Türkiye'de tarihsel süreçte iç göçlere en fazla ev sahipliği yapmış ve kontrolsüz iç göçlerin beraberinde getirdiği tüm sorunları bünyesinde barındıran İstanbul ilinde saha çalışması yapılmıştır.

Araştırma alanı, İstanbul; Bağcılar, Güngören, Bahçelievler, Fatih, Esenyurt, Bakırköy ve Sultangazi ilçelerini kapsamaktadır. Bu ilçelerin seçilmesinin temel nedeni Şanlıurfa'dan göç eden bireylerin yoğun olarak ikamet ettikleri yerler olmasıdır (https://www.tuik.gov.tr/, Erişim Tarihi: 03.05.2019).

Örneklem seçiminde ise Şanlıurfa doğumlu olup 1980-2019 döneminde bireysel ya da hane halkıyla beraber göç eden ve ikameti İstanbul'da bulunan bireyler belirleyici olmuştur. Bu çerçevede Şanlıurfa doğumlu olup İstanbul ilinde ikamet edenlerin sayıları TÜİK verilerinden yararlanarak derlenmiştir.

Araştırma hipotezlerinin test edilebilmesi için katılımcıların yetişkin olması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmada hedef kitle birimi on sekiz yaş üstü olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede araştırmaya dair örnekleme kolay ulaşmak amacıyla İstanbul'daki hemşehri derneklerinden faydalanılmış daha sonra ise akrabalık ağı vasıtasıyla katılımcı olabilecek bir çeşitlilik yelpazesine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda evreni en iyi şekilde temsil etmek amacıyla örneklem seçilirken, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, ekonomik seviyeleri, işgücü durumları, kişisel özellikleri ve algılamaları gibi değişkenler arasında belirgin farklılıkların olmamasına özen gösterilmiştir.

Yıllar	Şanlıurfa Doğumlu olup İstanbul'da İkamet Edenlerin Sayısı	%5 Hata Payı ile Gerekli Örneklem Sayısı	Ulaşılan Örneklem Sayısı
2019	142.255	384	450

Kaynak: https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr, Erişim Tarihi: 21.12.2020.

Örneklem büyüklüğü şu şekilde belirlenmiştir (Ergül, 2019, s.17-18).

N: Evrendeki birim sayısı

n: Örneklemdeki birim sayısı

t ya da Zα: Belirli serbestlik derecesi ve saptanan yanılma düzeyinde t istatistiği

p: İncelenen olayın görülme olasılığı q: p'nin tümleyeni (1-q)

d: Olayın görülme olasılığına ya da ortalamasına göre ± sapma ya da örneklem hatası

σ: Evren standart sapması

$$n = \frac{t^2.p.q}{d^2} = \frac{1{,}96^2.0{,}5.0{,}5}{0{,}05^2} = \frac{0{,}9604}{0{,}0025} = 384$$

1980-2019 döneminde Şanlıurfa doğumlu olup İstanbul'da ikamet eden toplam kişi sayısı 142.255'tir. Belirtilen evreni temsil edecek düzeyde basit tesadüfi örneklem yolu ve % 5 hata payı ile 450 kişiye ulaşılmıştır. Basit tesadüfi örneklemede evreni oluşturan her elemanın örneğe girme şansı eşittir. Dolayısıyla hesaplamalarda da her elemana verilecek ağırlık aynıdır.

3.1.5. Araştırmanın Hipotezleri

Bilimsel bir araştırmanın çözümü istenen sorunun araştırma sorunu niteliğini kazanması için tasarlanmış gözlemlerle sınanabilen ve istatistiksel hipotezlerle bağdaştırılabilen araştırma hipotezlerine yer verilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla araştırma hipotezleri bir taraftan araştırma sorununun belirlenmesini, diğer taraftan da belirlenen sorunun araştırılabilir ve çözülebilir olmasını sağlamaktadır (Uzgören, 2012, s.10).

Araştırmada gerekli incelemeler doğrultusunda; İstanbul'a hangi tarihte gelindiği, neden İstanbul'un tercih edildiği ve göçe kaynaklık eden temel nedenler gibi göç ve göç sürecine ilişkin değişkenlerin yanı sıra medeni durum, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, aylık gelir gibi sosyo- demografik değişkenlerle katılımcıların İstanbul'a gerçekleştirdikleri göçe ilişkin algılarına dönük hipotezler geliştirilmiştir.

Bu doğrultuda bilimsel araştırmada olaylar arasında ilişki kurmak ve olayları bir nedene bağlamak üzere tasarlanan başlıca hipotezler şunlardır:

H1: Cinsiyet ile göç kararı arasındaki ilişki cinsiyet rolleri ile doğru orantılıdır.

H2: Kentte kalış süresi arttıkça kente uyum süreci artmakta ve buna bağlı olarak geriye göç olasılığı azalmaktadır.

H3: Eğitim durumuna göre İstanbul'a gerçekleşen göç nedeni farklılık göstermektedir.

H4: Konut mülkiyeti ile geriye göç olasılığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H5: Gelir durumu ile göç edildiği için duyulan mutluluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H6: Gelir düzeyi azaldıkça geriye göç eğilimi artmaktadır.

H7: Cinsiyete göre İstanbul'a ilk gelindiğinde karşılaşılan sorunlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H8: Çalışma durumu ile geriye göç isteği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H9: Yaş arttıkça geriye göç eğilimi artmaktadır.

H10: Medeni durum hane halkı göçü üzerinde etkilidir.

H11: Ekonomik nedenler göçü tetikleyen başlıca sebeplerdir.

3.1.6. Araştırmada Beklenen Yararlar

Çalışmada; Şanlıurfa'dan en çok göçün verildiği illerden biri olan İstanbul iline göç eylemini gerçekleştiren kişilerle anket çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda Şanlıurfa ilinden İstanbul'a gerçekleşen göçlerin nedenleri, sonuçları ve tersine göçün belirleyici faktörleri bilimsel bir temelde ve doğrudan sürecin tarafları ile yapılmıştır.

Göç eden kişilerin geriye göç hakkındaki fikir ve istekleri göz önüne alınarak Şanlıurfa iline doğru tersine göç hareketlerinin teşvik edilmesinin sağlanabileceği düşünülmektedir.

Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin hem analizi yapılmış hem de hangi göç teorisine karşılık geldiği belirlenmiştir. Böylece gerçekleşen göç olgusunun hangi göç kuramıyla açıklanabildiği ortaya konulmuştur.

İller arasında Şanlıurfa ilinin gelişmişlik sıralaması veriler dahilinde ortaya konulmuş ve gelişmişlik farkı Türkiye ortalamasıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular dahilinde bölgenin gelişmesi, net göç hızının düşürülmesi ve bölgesel farklılıkların azaltılmasına yönelik kamu politikaların etkinliği değerlendirilerek politika yapıcılara alternatif politika önerilerinde bulunulmaya çalışılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde öncelikle örneklemi oluşturan katılımcıların demografik özellikleri ve göç ile ilgili görüşlerine ilişkin bilgiler frekans tablolarıyla verilmiştir. Ardından ise değişkenler arasında yapılmış olan analizler ve değerlendirmeler ele alınmıştır.

3.2.1. Demografik Değişkenler

Bireysel özelliklere bağlı olarak göçe ilişkin algı ve tutumlar değiştiği için demografik yapının unsurları olan; cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, aylık gelir, ailedeki birey sayısı ve çalışılan sektör ile ilgili sorular önem taşımaktadır. Demografik değişkenlere ilişkin bilgiler aşağıda frekans tablolarıyla gösterilmektedir.

Tablo 37: Cinsiyet Dağılımı

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Kadın	151	33,6
Erkek	299	66,4
Toplam	**450**	**100,0**

Göç nedenleri, göç sürecine ilişkin algı ve tutumlar ve bu süreç esnasında yaşam tecrübeleri bakımından kadın ve erkekler arasında farklılıklar görülebilmektedir. Bu farklılıkların arka planında ise aile içi iş bölümü ve buna bağlı olarak gelenek ve görenekler tarafından tanımlanan toplumsal kadın ve erkek rolleri yer almaktadır (Koyuncu, 2015, s.114).

Göç kararının alınmasında erkeklerin daha çok etkili olduğu ve göç sürecini erkeklerin başlatması nedeniyle kadınların çoğunlukla hane halkına bağlı göç ettikleri söylenebilir. Buradan hareketle hem göç kararının alınmasında hem de kente tutunma konusunda erkeklerin başat konumda olmasından dolayı erkek katılımcıların oranı

daha fazladır. Tablo 37'de görüldüğü gibi katılımcıların % 66,4'ünü erkekler, % 33,6'sını ise kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo 38: Yaş Dağılımı

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
18-30 yaş arası	116	25,8
31-40 yaş arası	103	22,9
41-50 yaş arası	100	22,2
51-60 yaş arası	70	15,6
61 yaş ve üstü	61	13,6
Toplam	**450**	**100,0**

Tablo 38'de ankete katılan bireylerin yaş ile ilgili frekans ve yüzde dağılımlarına bakıldığında göç hareketine katılan bireylerin büyük çoğunluğunun çalışma çağındaki nüfus olan 18-30, 31-40 ve 41-50 yaş grubundan oluştuğu görülmektedir. Göçe neden olan en önemli nedenlerden biri işsizliktir. Bundan dolayı çalışma çağındaki bireyler göç kararı alırken istihdam olanaklarının fazla olduğu bölgelere göç ederler. Tablo 38'de görüldüğü gibi örneklemin % 70'ini çalışma çağındaki nüfus oluşturmaktadır.

Tablo 39: Medeni Durum

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Evli	311	69,1
Bekar	123	27,3
Dul	14	3,1
Boşanmış	2	0,4
Toplam	**450**	**100,0**

Medeni durum göç kararının alınmasında önemli bir değişkendir. Çünkü evli olan bireylerin göç kararı alırken kendilerinden daha çok ailedeki bireyleri, özellikle çocuklarını düşünerek göç ettiği gözlemlenmektedir. Bu çerçevede Tablo 39'a bakıldığında katılımcıların kompozisyonu % 69,1'i evli, % 23,3 bekâr ve % 3,5 ise dul ve boşanmışlardan oluşmaktadır.

Tablo 40: Eğitim Durumu

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Okuryazar değil	21	4,7
Okuryazar	30	6,7
İlköğretim	138	30,7
Lise	107	23,8
Üniversite	154	34,2
Toplam	**450**	**100,0**

Tablo 40'ta göç eylemini fiilen gerçekleştiren bireylerin genel olarak eğitim seviyesine bakıldığında % 4,7'sinin okuryazar olmadığı, % 6,7'sinin okuryazar, % 30,7'sinin ilköğretim, % 23,8'inin lise ve % 34,2'sinin ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 41: Ailedeki Birey Sayısı

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Tek	8	1,8
İki kişi	49	10,9
Üç kişi	64	14,2
Dört kişi	123	27,3
Beş kişi ve üstü	206	45,8
Toplam	**450**	**100,0**

Tablo 41'de örneklemi oluşturan bireylerin hane halkı büyüklüğüne bakıldığında, büyük çoğunluğunu (% 45,8) beş ve üzeri olan bireylerin oluşturduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla dört kişilik ve üç kişilik aileler izlemektedir. Bu durum genellikle bireylerin aileleri ile göç ettiğini ve ailelerin müteşekkil çekirdek aile yapısında olduğunu göstermektedir.

Tablo 42: Aylık Gelir Durumu

	Sayı (N)	Yüzde (%)
0-1000 TL	55	12,2
1001-2000 TL	26	5,8
2001-3000 TL	133	29,6
3001-4000 TL	117	26,0
4001 TL ve Üstü	119	26,4
Toplam	**450**	**100,0**

Gelir düzeyi düşük olan bireyler gelir düzeylerini yükseltmek ve yaşam kalitelerini iyileştirmek için bulunduğu bölgeden daha iyi imkânlara sahip olan başka bölgelere göç ederler. Gelir düzeyi, göç kararının verilmesinde önemli bir demografik değişkendir. Tablo 42'de görüldüğü üzere göç eylemini gerçekleştiren bireylerin gelir durumlarına bakıldığında % 12,2'si 0-1000 TL, % 5,8'i 1001-2000 TL, % 29,6'sı 2001-3000 TL, % 26'sı 3001-4000 TL ve % 26,4'ü ise 4001 TL ve üstü gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu oranlar incelendiğinde örneklem sosyo-ekonomik açıdan orta gelir düzeyine (2001-4000) sahiptir. 0-1000 TL grubundaki bireylerin büyük çoğunluğunu ev hanımları ve öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 43: Çalıştığınız Sektör

		Sayı (N)	Yüzde (%)
Tarım		2	0,4
Hizmet		209	46,4
Kamu		83	18,4
Sanayi		33	7,3
Diğer	Ev hanımı	31	6,9
	Emekli	47	10,4
	Öğrenci	33	7,3
	İşsiz	12	2,7
Toplam		**450**	**100,0**

Tarım sektöründe genellikle ücret düzeyleri düşükken hizmet ve sanayi sektörlerinde ücret düzeyleri yüksektir. Tarımsal istihdamın artışı daha düşük ücret seviyesinde gerçekleştiğinden dolayı göçü negatif yönde etkilerken, hizmet ve sanayi sektörlerinde ücret düzeylerinin iyi olması göçü pozitif yönde etkilemektedir.

Tablo 43'e baktığımızda bireylerin göç ettikleri yerlerde hizmet ve sanayi sektörlerinin gelişmiş olması göçü pozitif yönde etkilemiştir. Tablo 43'te kamu sektöründe çalışanların büyük bölümünü atama ve tayin nedeniyle göç eden bireyler oluşturmaktadır. İktisaden faal olmayanların büyük çoğunluğunu ev hanımları, emekliler ve işsizler oluşturmaktadır. Ev hanımları genel olarak hane halkına bağlı göç ederken, öğrenciler ise eğitim amaçlı göç etmektedir.

Türkiye genelinde olduğu gibi İstanbul'un istihdamında en belirleyici sektörü hizmet sektörü oluşturmaktadır. Tablo 43'te çalışılan sektör durumuna bakıldığında örneklemi oluşturan bireylerin, % 46,4'ü hizmet, % 18,4'ü kamu, % 7,3'ü sanayi ve % 0,4'ü ise tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu sektörler dışında kalan katılımcıların ise öğrenci, ev hanımı, emekli ve işsiz olduğu görülmektedir.

3.2.2. Göç İle İlgili Değişkenler

Bu başlık altında, katılımcıların göç sebebi, geriye dönme konusundaki düşünceleri, İstanbul'un neden tercih edildiği ve göç sürecinde yaşanılan sorunlar gibi genel olarak göçe ilişkin sorular ele alınmıştır. Bu değişkenlere ilişkin bilgiler aşağıda frekans tablolarıyla gösterilmiştir.

Tablo 44: Göç Etmeden Önce Nerede Yaşıyordunuz

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Şanlıurfa/Merkez	165	36,7
Şanlıurfa/İlçe	197	43,8
Şanlıurfa/Köy	88	19,6
Toplam	**450**	**100,0**

Tablo 44'te katılımcıların göç eylemini başlatmadan önce nerede yaşadıklarını tespit etmek amacıyla sorulan soruların yanıtları yer almaktadır. Verilen cevaplarda katılımcıların % 36,7'sinin Şanlıurfa merkezde, % 43,8'inin Şanlıurfa'nın ilçelerinde ve % 19,6'sının ise Şanlıurfa'nın köylerinde yaşadıkları belirlenmiştir.

Tablo 45: Kaç Yıldır İstanbul'da İkamet Ettiği

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
1 yıldan az	23	5,1
1-5 yıl arası	90	20,0
6-10 yıl arası	60	13,3
11-15 yıl arası	73	16,2
16 yıl ve üstü	204	45,3
Toplam	**450**	**100,0**

Göçe ilişkin temel göstergelerden biri kente kalış süresidir. Zira kentte kalış süresi arttıkça kente uyum süreci artmakta ve buna bağlı olarak geriye göç olasılığı azalmaktadır.

Tablo 45'te örneklemi oluşturan bireylerin İstanbul'da kaç yıldır yaşadıklarına dair cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların % 5,1'i bir yıldan az, % 20'si 1-5 yıl arasında, % 13,3'ü 6-10 yıl arasında % 16,2'si 11-15 yıl arasında ve % 45,3'ü gibi büyük çoğunluğunun da 16 yıldan fazla bir süredir İstanbul'da yaşadıkları görülmektedir. Bu durum göç etmiş bireylerin geçici değil kalıcı olarak göç ettiklerini göstermektedir. Göç etmiş bireylerden yerleşmiş oldukları yerlerde 10 yıldan daha fazla kalanların oranı % 61,5'dir. Bu oran Tablo 65'te da teyit edildiği üzere göç eden bireylerin kente uyum gösterdiklerini, geriye göç eğilimlerinin az olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda iş, işyeri, sosyal yaşam ve göç eden çocukların eğitimi ve benzeri faktörler geriye göç etme eğilimlerini azalmıştır.

Tablo 46: İstanbul'a Taşınmadan Önceki Meslek

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Memur	68	15,1
Vasıflı işçi	73	16,2
Vasıfsız işçi	58	12,9
İşsiz	129	28,7
İşveren	28	6,2
Öğrenci	94	20,9
Toplam	**450**	**100,0**

Katılımcıların mesleki durumu iş dışındaki hayatı bakımından da önem taşımaktadır. Zira meslek, bireylerin aile yaşamını, sosyal sınıfını, statüsünü ve göç kararını doğrudan etkilemektedir. Buna göre Tablo 46'da bireylerin göç hareketini başlatmadan önceki mesleklerine bakıldığında; % 15,1'inin memur, % 16,2'sinin vasıflı işçi, % 12,9'unun vasıfsız işçi, % 28,7'sinin işsiz, % 6,2'sinin işveren ve % 20,9'unun öğrenci olduğu görülmektedir (İşsiz grubunu oluşturan 129 kişiden 28'i ev hanımından oluşmaktadır).

Ayrıca bireylerin göç öncesi ve sonrası meslek durumları incelendiğinde İstanbul'a göç etmeden önce işsiz olan bireylerin fazla olduğu görülmektedir. Yani bireyler göç ettikten sonra istihdam edilmiştir.

Tablo 47: İstanbul'u Tercih Etme Nedeniniz

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
İş olanaklarının çokluğu	228	50,7
Sosyal hayatın çekiciliği	48	10,7
Önceden akrabalar burada olduğu için	42	9,3
Burada iş bulduğum için	40	8,9
Zorunlu olarak	92	20,4
Toplam	**450**	**100,0**

Göçmenlerin daha gelişmiş bölgeleri tercih etmesinin temel nedenleri arasında, ekonomik faktörlerin ve insani kalkınma seviyesinin bu bölgelere yönelik göçte belirleyici rol oynadığı belirtilmektedir. Başta bireysel kapasitelerini geliştirmek üzere, göçmenlerin daha yüksek gelir, iş imkânları, eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmet alanlarında yüksek standartlar için bu bölgeleri tercih ettiği söylenebilir (11 Kalkınma Planı, 2018, s.5). İstanbul'un tercih edilme nedenleri arasında genelde bu faktörler rol almakta ve göç nedenlerinden olan çekici faktörleri oluşturmaktadır. Bölgelerarası gelişmişlik farkından dolayı en fazla göç alan kentlerin başında gelen İstanbul diğer illere kıyasla daha fazla çekici özelliklere sahiptir. İstanbul gelişen sanayi ve hizmet sektörü potansiyelinden dolayı daha fazla iş imkânı sağlamaktadır. Ayrıca refah düzeyinin, eğitim ve sağlık koşullarının gelişmiş olması bu ili önemli bir cazibe merkezi haline getirmektedir.

Tablo 47'de İstanbul'un tercih edilme nedenlerine bakıldığında katılımcıların % 50,7'si iş olanaklarının çokluğu, % 10,7'si sosyal hayatın çekiciliği, % 9,3'ü önceden akrabalar burada olduğu için, % 8,9'u burada iş bulduğu için ve % 20,4'ü zorunlu olarak tercih ettiklerini ifade etmiştir. İşsiz olan bireylerin göç etme eğilimi daha yüksek olduğu için istihdam fırsatı İstanbul'un tercih edilme nedeninin temel unsurunu oluşturmaktadır.

Tablo 48: İstanbul'a Bireysel mi Yoksa Ailece mi Göç Edildiği, Aile ile Göç Edildiyse Göç Kararında Kimin Etkili Olduğu

		Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Bireysel Göç		**129**	**28,7**
Aile ile Göç	Anne	12	2,7
	Baba	123	27,3
	Eş	62	13,8
	Kendisi	96	21,3
	Çocuklar	9	2,0
	Diğer	19	4,2
	Toplam	**321**	**71,3**
Genel Toplam		**450**	**100,0**

Tablo 48'e bakıldığında örneklemin büyük çoğunluğunun (% 71,3) aile ile birlikte göç ettiği görülmektedir. Göç sadece bireyi değil bireyin ait olduğu ailesini ve yakın çevresini de etkilemektedir. Bu nedenle göç eden bireyleri aile fertlerine daha iyi yaşam koşulları sunmak istediklerinden aile fertlerini de kendileriyle beraber göç ettiği bölgelere götürmektedir. Göç eden bireylerin % 28,7'sini ise bireysel olarak bireyin kendi özel çıkarları çerçevesinde, dışarıdaki herhangi bir etkiye maruz kalmadan göç edenler oluşturmaktadır.

Göç kararının verilmesinde ise sadece bireyler değil, aile ve hane halkının etkili olduğu görülmektedir. Tablo 48'de göç kararında % 2,7'si annenin, % 27,3'ü babanın, % 13,8'i eşin, % 21,3'ü kendisinin, % 2'si çocukların ve % 4,2'si diğer faktörlerin etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 49: Oturulan Evin Niteliği

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Müstakil	68	15,1
Gecekondu	11	2,4
Apartman	371	82,4
Toplam	**450**	**100,0**

Oturulan evin niteliğinin belirlenmesi, hane halkının gelir durumu ve ilişkilerinin şekillendiği ortam hakkında bilgi vermesi bakımından önem taşımaktadır. Tablo 49'a göre göç eylemini gerçekleştiren bireylerin % 15,1'i müstakil evlerde, % 2,4'ü gecekondularda, % 79,1'i apartman dairelerinde yaşadıklarını belirtmektedir.

İstanbul'a gerçekleşen göçün yanı sıra nüfus artışı ve yerel yönetimlerin hizmet götürme imkânları göz önüne alındığında genel olarak apartman tipi konutlar yaygınlık kazanmıştır.

Tablo 50: Evin Mülkiyet Durumu ve Kira Miktarı

Evin Mülkiyeti			Kiracı Olanların Kira Miktarı		
	Sayı (N)	**Yüzde (%)**		**Sayı (N)**	**Yüzde (%)**
Kiracı	216	48,0	600 TL'ye Kadar	28	6,2
Bana ait	131	29,1	601-800 TL Arası	38	6,7
Aile bireylerinden birine ait	95	21,1	801-1000 TL Arası	62	13,8
İş yerinde kalıyorum	3	0,7	1001-1200 TL Arası	44	9,8
Diğer	5	1,1	1201 TL ve Üstü	52	11,6
Toplam	**450**	**100,0**	**Toplam**	**216**	**48,0**

Mülkiyet durumu bireylerin göç konusundaki düşüncelerini belirlemede önemli bir etkendir. Tablo 67'de de teyit edildiği üzere ev sahibi olmanın sabit maliyetinin göçü azaltacağı beklenmektedir.

Tablo 50'ye göre İstanbul'a göç edip yerleşen bireylerin % 48'inin kiracı olduğu, % 29,1'inin evin kendisine ait olduğu, % 21,1'inin aile fertlerinden birine ait olduğu, % 0,7'sinin iş yerinde kaldığı ve % 1,1'inin ise diğer (akrabalarının yanı) şekilde olduğu görülmektedir. Yani göç etmiş bireylerin % 52'sinin kiracı olmadığı

anlaşılmaktadır. Bu durum bireylerin aldıkları menkul değerlerden göç ettikleri yeri (İstanbul'u) benimsediklerini ve geçici olarak yerleşmediklerini göstermektedir.

Ev sahibi olmayıp kirada oturan 216 bireyin kira miktarına bakıldığında, İstanbul'daki kiraların diğer illerin kiralarına göre çok da yüksek olmadığı görülmektedir. Buna göre kira miktarı; 600 TL'ye kadar olanlar toplam kiracıların % 6,2'sini, 601-800 TL arası olanlar % 6,7'sini, 801-1000 TL arası olanlar % 13,8'ini, 1001-1200 TL arası olanlar % 9,8'ini, 1201 TL ve üstü olanlar ise toplam kiracıların % 11,6'sını oluşturmaktadır.

Tablo 51: Evde Kimlerle İkamet Edildiği

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Eşim ve çocuklar	313	69,6
Anne, baba ve kardeşlerim	79	17,6
Akrabalar	5	1,1
İş arkadaşları	21	4,7
Yalnız	32	7,1
Toplam	**450**	**100,0**

Aile sosyal bir olgu olduğu için toplumsal alandaki değişimler aile yapısına da yansımaktadır. Sanayileşme süreciyle birlikte toplumsal alandaki değişmeler aile yapısını da etkilemiş, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçilmiştir.

Tablo 51'de göç hareketi sonucunda İstanbul'a yerleşen bireylerin aile yapısına yani evde kimlerle ikamet edildiğine bakıldığında, büyük çoğunluğunu % 69,6'sı çekirdek ailenin teşkil ettiği, buna anne, baba ve kardeşleri ile oturanlar da dahil edildiğinde, oranın % 87,2 seviyesine çıktığı görülmektedir. Geriye kalanlar ise % 1,1'i akrabalar, % 4,7 'si iş arkadaşları ve % 7,1'i yalnız ikamet ettiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda çekirdek aile yapısının her toplumda ve dönemde olmasına rağmen, modern dönemde endüstriyel gelişme ve kentleşmenin etkisi ile çekirdek aile sayısının arttığı görülmektedir.

Tablo 52: Evde Başka Gelir Getirenin Olup Olmadığı

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Hayır	191	42,4
Eş	100	22,2
Çocuk	75	16,7
Kardeş	30	6,7
Anne ve Baba	54	12,0
Toplam	**450**	**100,0**

Göç eden hane halkının toplam gelirini sadece aile reisinin geliri oluşturmamakta ailede istihdam edilen diğer bireylerin gelirleri de oluşturmaktadır. Bu nedenle ailede çalışma çağındaki bireyler arttıkça göç kararı daha kolay verilmektedir. İstanbul'daki istihdam fırsatları hanedeki bütün bireyleri etkilemekte, çalışabilecek durumda olan tüm fertlerin aile ekonomisine katkı sağladığı görülmektedir.

Tablo 52'de katılımcıların % 42,4'ü evde başka gelir getirenin olmadığını yani tek kişi tarafından ekonomik alanda hayatlarını idame ettirdiklerini, geriye kalan % 57,6'sı ise eş, çocuk, kardeş, anne ve baba tarafından aile ekonomisine katkı sağlandığı ifade etmektedir.

Tablo 53: Tasarruf Yapılıp Yapılmadığı

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Evet	192	42,7
Hayır	258	57,3
Toplam	**450**	**100,0**

Daha iyi bir gelir elde etmek amacıyla göç eden bireylerin göç sonrası ekonomik durumları hakkında bilgi elde edebilmek amacıyla katılımcılara tasarruf yapılıp yapılmadığı sorulmuştur. Buna göre Tablo 53'te İstanbul'a göç eden bireylerin tasarruf eğilimine bakıldığında % 57,3'ünün tasarruf yapamadığı, % 42,7'sinin ise tasarruf yapabildiği görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun tasarruf yapamamasının nedeni elde edilen gelirin çoğunluğunun tüketim harcamalarında kullanılıyor olmasıdır.

Tablo 54: İstanbul'a Gelmeden Önceki Kazanç Karşılaştırıldığında Mevcut Durumun Nasıl Değerlendirildiği

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Önceki Durum Daha İyi	59	13,1
Buradaki Durum Daha İyi	298	66,2
Fark Yok	93	20,7
Toplam	**450**	**100,0**

Tablo 54'te İstanbul'a gelmeden önceki kazanç durumları ile bugünkü kazanç karşılaştırıldığında, katılımcılardan göç ettikten sonraki kazanç durumlarının daha iyi olduğunu belirtenler % 66,2 ile en büyük payı oluşturmaktadır. Tablo 74'te göç eden bireylerin göç etme nedeni olarak genellikle geçim sıkıntısı gösterilmesi ve Tablo 46'da bireylerin göç hareketlerini başlatmadan önceki meslek durumunun işsiz ve vasıfsız işçilerden oluşması bu durumu desteklemektedir. Geriye kalan katılımcıların % 13,1'i önceki durumun yani Şanlıurfa'daki kazanç durumunun daha iyi olduğunu, % 20,7'si ise fark olmadığını belirtmiştir.

Tablo 55: Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği ve Nedenleri

	Nedenleri	**Sayı (N)**	**Yüzde (%)**
Hayır	İş olanaklarının fazlalığı	111	24,7
	İstanbul'da eğitim ve sağlık olanakları fazla	44	9,8
	İstanbul'da hayat standartları yüksek	106	23,6
	İşim gereği zorunlu olarak	49	10,9
	Diğer	20	4,4
Toplam		**330**	**73,3**
Evet	İstanbul'da hayat pahalı	45	10,0
	İstanbul'a uyum sağlamak zor	17	3,8
	Memleket özlemi	53	11,8
	İşsizlik	0	0,0
	Diğer	5	1,1
Toplam		**120**	**26,7**
Genel Toplam		**450**	**100**

Tablo 55'te göç eden bireylerin memleketlerine geri dönme istekleri sorulmuş ve buna bağlı geri dönme isteğinin hangi nedenlere dayandığına yer verilmiştir. Ankete katılan bireylerin büyük çoğunluğu % 73,3'ü Şanlıurfa'ya geri dönmek istemediklerini % 26,7'si ise geri dönmek istediklerini belirtmiştir.

Daha kaliteli bir yaşam sürme beklentisiyle bireyler yaşadıkları bölgelerden başka bölgelere göç edebilirler. Özellikle işsiz olan bireylerin işsizlik sürecinden çıkabilmek ve iş bulabilmek amacıyla göç ettikleri görülmektedir. Tablo 55'te Şanlıurfa'ya geri dönmek istememe nedenleri arasında en yüksek oran (% 24,7) olarak iş olanaklarının yetersizliği görülmesi bu savı destekler niteliktedir.

Geri dönmek istemeyenlerin % 23,6'sı hayat standartlarının yüksek olması, %9,8'i ise eğitim ve sağlık olanaklarının fazla olması nedeniyle geri dönme isteğinde bulunmamaktadırlar. Çünkü İstanbul, ülkemizin geçmişte olduğu gibi günümüzde de ekonomik, sosyal ve kültürel yönden merkez olma özelliğini devam ettirmektedir. İstanbul istihdam olanakları, ücret düzeyleri, eğitim, sağlık, sosyal imkânları ve turizm potansiyeli ile önemli bir merkezdir. Göç eden bireylerin % 10,9'unun işi gereği zorunlu olarak (örneğin; tayin ya da aile ile göçte özellikle kadınların eşlerine bağlı olmasından dolayı), % 4,4'ünün ise diğer nedenlerden dolayı geri dönmek istemedikleri görülmektedir.

Tablo 55'te göç eden bireylerin memleketlerine geri dönme isteğinin nedenlerine bakıldığında ise büyük çoğunluğu % 11,8'i memleket özlemi çektiği için geri dönmek istediklerini belirtmektedir. Memleket özleminin yanı sıra İstanbul'daki hayat pahalılığından dolayı dönmek isteyenlerin oranı % 10, İstanbul'a uyum sağlamanın zor olduğunu belirtenlerin payı % 3,8 ve diğer nedenlere bağlayanların oranının ise % 1,1 olduğu görülmektedir.

Tablo 56: Şuan Çalışıyor musunuz, Çalışılmıyorsa Geçimin Nasıl Sağlandığı

		Sayı (N)	Yüzde (%)
Evet		**303**	**67,3**
Hayır	Ailenin diğer bireyleri çalışıyor	75	16,7
	Tarla vb. gelirim var	4	0,9
	Kira geliri var	11	2,4
	Sosyal yardım kuruluşundan yardım alıyorum	5	1,1
	Emekli, yaşlılık vb. gelirim var	52	11,6
	Toplam	**147**	**32,7**
Genel Toplam		**450**	**100,0**

Gelir ve istihdam göçü etkileyen önemli iki unsurdur. Düzenli bir gelire sahip olan veya istihdam edilen bireyler ile hiçbir gelire sahip olmayan veya istihdam edilmeyen bireylerin göç eğilimi farklılık göstermektedir. Göç etmiş oldukları yerlerde düzenli bir gelire sahip olan ve çalışma hayatında istihdam edilen bireyler göç etmiş oldukları bölgeleri kalıcı mesken olarak görmekte ve geriye göç olasılığı düşük olmaktadır. Fakat göç etmiş oldukları bölgelerde çalışma imkânı bulamayan veya çalıştığı halde hayatını idame edemeyecek durumda olan bireylerin ise geriye göç olasılığı daha yüksektir.

Tablo 56'da katılımcılara şu an çalışıp çalışmadıklarını, çalışılmıyorsa geçimin hangi yolla sağlandığına dair soru sorulmuştur. Buna göre göç eylemini gerçekleştiren bireylerin % 67,3'ünün şuan çalıştığı, % 32,7'sinin ise çalışmadığı görülmektedir. Çalışmayan bireylerin çalışmama nedeni olarak ise (% 16,7) ailenin diğer bireylerinin çalıştığı gösterilmiştir. Tablo 52'de evde başka gelir getirenin olup olmadığı sorusu % verilen cevap; 57,6'sı aile ekonomisine katkı sağlayan başka kişilerin (eş, anne, baba ve çocuk) olduğu ve iktisaden faal olmayanların büyük çoğunluğunu ev hanımlarından ve emeklilerden oluştuğu şeklindeydi. Bu cevapta söz konusu durumu destekler niteliktedir. Ayrıca çalışmayan bireylerin % 11,6'sı emekli, yaşlılık vb. gelirinin olduğunu, % 2,4'ü kira gelirinin olduğunu, % 1,1'i sosyal yardım kuruluşlarından yardım aldığını ve % 0,9'u ise tarla vb. gelirinin olduğunu belirtmiştir.

Tablo 57: Çalışma Biçimi

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Tam gün	261	58,0
Vardiya	20	4,4
Part-time	24	5,3
Mevsimlik	8	1,8
Diğer	28	6,2
Toplam	**341**	**100,0**

Tablo 57'de göç eden bireylerin istihdam edilen yerdeki çalışma biçimine bakıldığında % 58'i tam gün, % 4,4'ü vardiya, % 5,3'ü part-time, % 1,8'i mevsimlik ve % 6,2'si diğer şeklinde çalıştığı görülmektedir. İstanbul sanayi ve hizmet sektörüyle gelişen önemli bir metropol şehir olmasından dolayı istihdam edilen bireylerin genel olarak uzun vadeli ve tam gün şeklinde çalıştığı görülmektedir.

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere göç edenlerin büyük çoğunluğunun, Türk çalışma hayatının temel yapısını oluşturan standart istihdam şekli olan tam gün ile çalıştığı görülmektedir.

Tablo 58: Gelir Tipi

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Aylık	312	69,3
Saat başı	10	2,2
Parça başı	11	2,4
Komisyon	64	14,2
Diğer	53	11,8
Toplam	**450**	**100,0**

Tablo 58'de göç hareketini gerçekleştirmiş olan bireylerin gelir tiplerine bakıldığında % 69,3'ü aylık, % 2,2 saat başı, % 2,4'ü parça başı, % 14,2'si komisyon ve % 11,8'i diğer olarak gelir elde ettikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda gelir tipi aylık olan bireylerin yüksek olması göç etikleri yerlerin tarımsal çalışma alanlarından ziyade hizmet ve sanayi sektörü ağırlıklı olduğunu göstermektedir.

Tablo 59: Sosyal Güvencenin Olup Olmadığı

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Evet	360	80,0
Hayır	90	20,0
Toplam	**450**	**100,0**

Tablo 59'da katılımcılara sosyal güvencelerinin olup olmadığı ile ilgili soru sorulmuştur. Buna göre katılımcıların % 80'i sosyal güvencesinin olduğunu, % 20'si ise sosyal güvencesinin olmadığını ifade etmiştir. Sosyal güvenceye sahip olmayan katılımcıların büyük çoğunluğunu ev hanımları ve öğrenciler oluşturmaktadır. Çünkü ev hanımları kendilerinin olmasa bile eşlerinin sosyal güvencelerinden faydalanma imkânına sahiplerdir.

Yukarıdaki verilerden hareketle göç eden bireylerin büyük çoğunluğunun (% 80) kayıtlı çalıştığı ve düzenli bir gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum bireylerin kente tutunmak için enformel sektörde ve sosyal güvenceye sahip olmaksızın çalışmadıklarını göstermektedir.

Tablo 60: Dernek Faaliyetlerine Katılıp Katılmadığı

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Her zaman	113	25,1
Ara sıra	121	26,9
Katılmıyorum	216	48,0
Toplam	**450**	**100,0**

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren kırdan kente gerçekleşen yoğun göç, şehirlerde "hemşehrilik" adı verilen kültürü yaratmıştır. Bu kültürü koruyan hemşehri dernekleri ise sivil toplum kuruluşları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Amaçları, memleketlerine ait kültürü kendi aralarında yaşatmaya çalışmanın ötesinde, yeni kuşaklara ve yabancılara tanıtabilmek ve bu amaçla çeşitli faaliyetler yürütmektir.

Tablo 60'ta katılımcıların dernek faaliyetlerine ne sıklıkla katıldığı sorulmuştur. Buna göre katılımcıların % 25,1'i her zaman katıldıklarını, % 26,9'u ara sıra katıldıklarını, % 48'i ise hiç katılmadıklarını ifade etmiştir.

Hemşehri dernekleri hem ekonomik yapı ve işleyişi hem de kent kültürünü içselleştirmesi bakımından önemli görevler yüklenen sivil toplum kuruluşlarından biridir. Özellikle kırdan kente göç etmiş kişiler arasında iletişimin ve kaynaşmanın sağlanması, kent yaşamının yaşanılabilir kılınması, kültürel değerlerin sürdürülmesi, maddi ve manevi desteklerin bu dernekler aracılığıyla yapılması katılımı artıran temel etkenlerdir. Tablo 60'ta görüldüğü üzere göç eden bireylerin % 52'sinin hemşehri derneklerine üye olması ve gönüllü faaliyetlere katılımda aktif olarak yer alması bu savı desteklemektedir.

Tablo 61: Şanlıurfa'ya Hangi Sıklıkla Gidildiği

	Sayı (N)	**Yüzde (%)**
Yılda bir	212	47,1
İki üç yılda bir	109	24,2
Dört beş yılda bir	51	11,3
Uzun zamandır gitmedim	78	17,3
Toplam	**450**	**100,0**

Tablo 61'de gerçekleşen göç hareketinden sonra Şanlıurfa ile ilişkilerinin sürüp sürmediğini belirlemek amacıyla Şanlıurfa'ya ne sıklıkla gidildiği sorulmuştur. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu % 57,1'i yılda en az bir defa, % 24,2'si iki üç yılda bir, % 11,3'ü dört beş yılda bir gittiğini ve % 17,3'ü ise uzun zamandır gitmediğini belirtmiştir.

Bu bağlamda Şanlıurfa'dan göç edip giden bireylerin, göç etmiş oldukları bölgeleri kalıcı mesken olarak görmelerine rağmen memleket ile ilişkilerinin sıkı olduğu söylenebilir. Memleket ile ilişkilerinin çok kalmadığını belirtenlerin oranının % 17,3 gibi düşük bir orana sahip olması ülkemizde memlekete yapılan geleneksel vurgunun ve örfi değerlerin hala canlı olduğunun göstergesidir.

Tablo 62: İstanbul'a Göç edildiğinde Karşılaşılan Sorunlar

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
İşsizlik	225	50,0	92	20,4	43	9,6	49	10,9	41	9,1
Barınma	226	50,2	103	22,9	34	7,6	56	12,4	31	6,9
Kente uyum	206	45,8	93	20,7	49	10,9	63	14,0	39	8,7
Hayat pahalılığı	79	17,6	55	12,2	25	5,6	79	17,6	212	47,1
Ulaşım	204	45,	79	17,6	34	7,6	60	13,3	73	16,2
Yalnızlık	207	46,0	104	23,1	53	11,8	47	10,4	39	8,7
Mahalle baskısı	259	57,6	109	24,2	30	6,7	26	5,8	26	5,8
Memleket özlemi	82	18,2	70	15,6	40	8,9	67	14,9	191	42,4
Güvenlik	252	56,0	87	19,3	49	10,9	42	9,3	20	4,4
Eğitim	254	56,4	91	20,2	27	6,0	48	10,7	30	6,7
Sağlık	249	55,3	92	20,4	32	7,1	42	9,3	35	7,8

Ekonomik, sosyal ve siyasal sebep ve sonuçları olan göç olgusu, çok boyutlu bir nüfus hareketidir. Göç bireylerin yaşamını derinden etkileyen, mekânsal ve toplumsal etkileri olan bir süreç olma özelliğine sahiptir. Yeni yerleştikleri mekân, yeni komşular, yeni arkadaşlıklar ve yeni kültürler gibi birçok sosyo-ekonomik faktör gerçekleşen her göçü kendine özgü kılmaktadır. Bu açıdan göç eden bireylerin karşılaştıkları güçlükler bireylerin göçe ilişkin konumlarını anlamak bakımından önem taşımaktadır.

Buna göre İstanbul'a göç edildiğinde karşılaşılan sorunların yer aldığı Tablo 62'ye bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun İstanbul'a ilk göç ettiğinde işsizlik, barınma, kente uyum, ulaşım, yalnızlık, mahalle baskısı, güvenlik, eğitim ve sağlık sorunları gibi sorunları çok fazla yaşamadığı görülmüştür. Bu durum göç olgusunun çekici güçleri arasında yer alan ekonomik temelli faktörlerin ne denli önemli olduğunu destekler nitelikte önemli bir bulgudur.

Hayat pahalılığı ve memleket özlemi konularında ise katılımcıların büyük çoğunluğunun sorun yaşadığı görülmektedir. İstanbul'daki hayat pahalılığı, geçim koşulları ve memleket özlemi gibi itici faktörler bireylerin geriye göç konusundaki düşünceleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Tablo 55'te geriye dönme isteği ve nedenleri incelendiğinde örneklemi oluşturan bireylerin % 26,7'si geri dönmek

istediğini ve bunun nedeni olarak % 11,8'i memleket özlemini, % 10'u ise İstanbul'daki hayat pahalılığını göstermesi bu durumu desteklemektedir.

Tablo 63: İstanbul'a Göç ile İlgili Görüşler

	Kesinlikle katılmıyorum		**Katılmıyorum**		**Kararsızım**		**Katılıyorum**		**Kesinlikle katılıyorum**	
	Sayı (N)	**Yüzde (%)**	**Sayı (N)**	**Yüzde (%)**	**Sayı (N)**	**Yüzde (%)**	**Sayı (N)**	**Yüzde (%)**	**Sayı (N)**	**Yüzde (%)**
İstanbul'da kendimi dışlanmış hissediyorum	278	61,8	116	25,8	20	4,4	19	4,2	17	3,8
İstanbul'da Kendimi yabancı hissediyorum	254	56,4	115	25,6	28	6,2	34	7,6	19	4,2
Sadece iş imkânım olduğu için İstanbul'da yaşıyorum	195	43,3	89	19,8	44	9,8	65	14,4	57	12,7
Emekli olunca Şanlıurfa'ya dönmeyi planlıyorum	177	39,3	74	16,4	87	19,3	52	11,6	60	13,3
Hayatımın sonuna kadar İstanbul'da yaşamayı planlıyorum	103	22,9	42	9,3	108	24,0	74	16,4	123	27,3
Buraya gelmiş olmaktan mutluyum	43	9,6	31	6,9	63	14,0	165	36,7	148	32,9

Tablo 63'te katılımcıların İstanbul'a göçe ilişkin görüşlerine bakıldığında İstanbul'da kendini dışlanmış ve yabancı hissettiğini, sadece iş imkânından dolayı İstanbul'da yaşadığını ve emekli olunca Şanlıurfa'ya dönmeyi planladığını belirtenler en düşük oranı oluşturmaktadır.

Hayatımın sonuna kadar İstanbul'da yaşamayı planlıyorum ifadesine katılımcıların % 32,2'si genel olarak katılmıyorum, % 24'ü kararsızım ve % 43,7'si ise genel olarak katılıyorum yanıtını vermiştir. Dolayısıyla şu an İstanbul'da yaşayan katılımcıların büyük çoğunluğunun ileride İstanbul'da yaşayacağı sonucu çıkarılabilir.

Buraya gelmiş olmaktan mutluyum ifadesine ise katılımcıların % 16,5'i genel olarak katılmıyorum, % 14'ü kararsızım ve % 69,6'sı ise genel olarak katılıyorum yanıtını vermiştir. Verilen cevaplardan anlaşılacağı üzere katılımcıların büyük çoğunluğu İstanbul'a gelmiş olmaktan mutludur.

3.2.3. Sonuçların Sosyo-Ekonomik Analizi ve Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde ilk aşamada kuramsal çerçevede oluşturulan hipotezler değerlendirilmiş, daha sonra ki aşamada ise hipotezler dışında önem arz eden bazı değişkenler ele alınmıştır.

3.2.3.1. Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde kuramsal çerçevede oluşturulan hipotezlere yönelik gerekli analizler yapılabilmesi için hipotezlere konu olan değişkenlere normallik analizi yapılmıştır. Değişkenleri normal dağılım gösteren hipotezlere parametrik testler olan Pearson Korelasyon Testi ve Regrasyon Analizi; normal dağılım göstermeyen hipotezlere ise non parametrik test olan Mann- Whitnwy-U Testi uygulanmıştır. Ayrıca bazı değişkenlerin bir biri üzerindeki dağılımını görmek amacıyla çapraz tablolara ve sıklık analizlerine yer verilmiştir.

Non-parametrik bir test olan ve normallik ön şartı gerektirmeyen çapraz tablo (x^2analizi) yapılarak cevaplanacak hipotezler olan H1, H2, H3 ve H4 için verilere normallik analizi yapma ihtiyacı duyulmamıştır.

H5, H6, H8, H9 ve H10 hipotezlerindeki değişkenlerin normal dağıldıklarına histogram ve Q-Q plot grafiklerine bakılarak karar verilmiştir. Buradan hareketle H5, H6, H8 ve H9 hipotezlerle ilgili verilere korelasyon ve H10 hipotezine ise regrasyon analizi uygulanmıştır.

"H7: Cinsiyete göre İstanbul'da karşılaşılan sorunlar arasında farklılık bulunmaktadır." hipotezi t-testi ile cevaplanabilecek bir hipotezdir. Ancak veriler normal dağılmadığı (Kolmogorov-Simirnov, $p<0.05$) için bu hipotez Mann-Whitney-U testi ile sorgulanmıştır.

H11 hipotezi frekans analizi yaparak cevaplanmıştır bu nedenle ilgili değişkenlere normallik analizi yapma ihtiyacı duyulmamıştır.

3.2.3.1.1. "Cinsiyet İle Göç Kararı Arasındaki İlişki Cinsiyet Rolleri İle Doğru Orantılıdır" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 64: Cinsiyete Göre Göç Kararında Kimin Etkili Olduğu

Cinsiyet		**Göç Kararında Kimin Etkili Olduğu**						Toplam
		Anne	Baba	Eş	Çocuklar	Diğer	Kendisi	
Kadın	N	4	44	55	3	6	11	123
	%	1,2	13,7	17,1	0,9	1,9	3,4	38,3
Erkek	N	8	79	7	6	13	85	198
	%	2,5	24,6	2,2	1,9	4,0	26,5	61,7
Toplam	N	12	123	62	9	19	96	321
	%	3,7	38,3	19,3	2,8	5,9	29,9	100,0

χ^2: 96 838, P (Anlamlılık Düzeyi): 0,000

Göç kararı üzerinde etkili olan kişi ile cinsiyet arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan çapraz tablo ve ki-kare sonuçları Tablo 64'te verilmiştir. Buna göre göç kararı üzerinde etkili olan kişi ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Kadın katılımcıların büyük çoğunluğu (% 17,1) eşten dolayı göç ettiğini belirtmiştir. Yani kadınlar genellikle hane halkı fertlerine bağlı bir şekilde göç ettiğini, kendi kararından çok eş ve babanın göç kararına uyduklarını ifade etmişlerdir. Çünkü kadınların bağımsız bir göç kararından ziyade, aile içindeki konumuna (eş, anne, çocuk) bağlı olarak göç etmesi söz konusudur.

Erkek katılımcılara bakıldığında ise büyük çoğunluğu (% 26,5) kendi kararı ile göç ettiğini ifade etmiştir. Aile içi karar almada erkekler daha çok etkili olduğu ve göç sürecini erkekler başlattığı için kadınların çoğunlukla hane halkına bağlı olarak göç ettikleri belirlenmiştir.

Buna göre cinsiyet ile göç kararı arasındaki ilişki cinsiyet rolleri ile doğru orantılıdır hipotezi kabul edilmiştir.

3.2.3.1.2. "Kentte Kalış Süresi Arttıkça Kente Uyum Süreci Artmakta ve Buna Bağlı Olarak Geriye Göç Olasılığı Azalmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 65: İstanbul'da Kalma Süresi İle Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği Arasındaki Farklılık Durumu

İstanbul'da Kalma Süresi		Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği		Toplam
		Evet	Hayır	
Bir Yıldan Az	N	12	11	23
	%	2,7	2,4	5,1
1-5 Yıl	N	39	51	90
	%	8,7	11,3	20,0
6-10 Yıl	N	14	46	60
	%	3,1	10,2	13,3
11-15 Yıl	N	15	58	73
	%	3,3	12,9	16,2
16 yıl ve Üstü	N	40	164	204
	%	8,9	36,4	45,3
Toplam	N	120	330	450
	%	26,7	73,3	100,0

$\chi 2$: 27,373 P (Anlamlılık Düzeyi): 0,000

İstanbul'da kalma süresi ile Şanlıurfa'ya geri dönme isteği arasındaki farklılık durumunu belirlemek amacıyla yapılan çapraz tablo ve ki-kare sonuçları Tablo 65'te verilmiştir. Buna göre İstanbul'da kalma süresi ile Şanlıurfa'ya geri dönme isteği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 65 incelendiğinde İstanbul'da kalma süresi arttıkça Şanlıurfa'ya geri dönme isteğinin azaldığı görülmektedir. Çünkü göç eden kişilerin, gittikleri yerde kalma süresi arttıkça, geldikleri yer ile bağlantıları azalmaktadır. Bu süre daha uzun yıllar aldığında geldikleri yerlerden tamamen kopma ihtimali artacağından bireyler geri dönmek istemeyeceklerdir. Dolayısıyla kentte kalış süresi arttıkça kente uyum süreci artmakta ve buna bağlı olarak geriye göç olasılığı azalmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

3.2.3.1.3. "Eğitim Durumuna Göre İstanbul'a Gerçekleşen Göç Nedeni Farklılık Göstermektedir" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 66: Eğitim Durumuna Göre Şanlıurfa'dan Göç Etme Nedeni

Eğitim Durumu		Şanlıurfa'dan Göç Etme Nedeni						Toplam
		Geçim Sıkıntısı	Eğitim	Sağlık	Güvenlik	Tayin	Diğer	
Okuryazar Değil	N	20	0	0	0	0	1	21
	%	4,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	4,7
Okuryazar	N	23	1	2	3	0	1	30
	%	5,1	0,2	0,4	0,7	0,0	0,2	6,7
İlköğretim	N	100	9	1	3	4	21	138
	%	22,2	2,0	0,2	0,7	0,9	4,7	30,7
Lise	N	56	12	1	1	18	19	107
	%	12,4	2,7	0,2	0,2	4,0	4,2	23,8
Üniversite	N	36	60	5	6	31	16	154
	%	8,0	13,3	1,1	1,3	6,9	3,6	34,2
Toplam	N	235	82	9	13	53	58	450
	%	52,2	18,2	2,0	2,9	11,8	12,9	100,0

$\chi 2$: 151,158 P (Anlamlılık Düzeyi): 0,000

Şanlıurfa'dan neden göç edildiği ile eğitim durumu arasındaki farklılık durumunu belirlemek amacıyla yapılan çapraz tablo ve ki-kare sonuçları Tablo 66'da verilmiştir. Buna göre Şanlıurfa'dan neden göç edildiği ile eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 66 incelendiğinde bireylerin eğitim durumu; okuryazar olmayan, okuryazar, ilköğretim ve lise olan katılımcıların çoğunun Şanlıurfa'dan göç etme nedeninin geçim sıkıntısı olduğu görülmektedir. Fakat eğitim seviyesi üniversite olanların göç etme nedeni farklılaşmaktadır. Buna göre öğrenim durumu üniversite olan bireylerin Şanlıurfa'dan göç etme nedeni olarak sırasıyla eğitim (% 13,3), geçim sıkıntısı (% 8), tayin (% 6,9) ve diğer (% 3,6) öne sürülmüştür.

İstanbul'a eğitim amaçlı gerçekleşen göçlerin büyük bir kısmının üniversite amaçlı öğrenci hareketlerinden oluştuğu düşünülmektedir. Bu bağlamda öğrenim durumuna göre İstanbul'a gerçekleşen göç nedeni farklılaşmaktadır hipotezi kabul edilmiştir**.**

3.2.3.1.4. "Konut Mülkiyeti ile Geriye Göç Olasılığı Arasında Anlamlı Bir Farklılık Bulunmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 67: Evin Mülkiyet Durumu ile Geriye Göç Konusundaki Düşünceler

Evin Mülkiyet Durumu		**Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği**		Toplam
		Evet	Hayır	
Kiracı	N	81	135	216
	%	18,0	30,0	48,0
Bana Ait	N	24	107	131
	%	5,3	23,8	29,1
Aile Bireylerinden Birine	N	12	83	95
	%	2,7	18,4	21,1
İş Yerinde Kalıyorum	N	1	2	3
	%	0,2	0,4	0,7
Diğer	N	2	3	5
	%	0,4	0,7	1,1
Toplam	N	120	330	450
	%	26,7	73,3	100,0

$\chi 2$: 27,721 P (Anlamlılık Düzeyi): 0,000

İstanbul'a göç eden bireylerin geri dönmelerinde konut mülkiyeti açısından sahip oldukları konumları önem taşımaktadır. Bu amaçla evin mülkiyet durumu ile geriye göç arasındaki farklılık durumunu belirlemek için çapraz tablo ve ki-kare analizleri yapılmıştır. Buna göre evin mülkiyet durumu ile geriye göç arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 67 evin mülkiyet durumu ne olursa olsun çoğunluğun geri dönmek istemediğini göstermektedir. Fakat kiracı olanlar arasında geri dönmek isteyenlerin oranı (% 64) diğerlerine nazaran daha yüksektir. Bunun nedeni ise ev sahibi olmanın sabit maliyetinin göçü azaltacağı beklentisidir. Bu bağlamda konut mülkiyeti ile geriye göç olasılığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

3.2.3.1.5. "Gelir Durumu ile Göç Edildiği İçin Duyulan Mutluluk Düzeyi Arasında Anlamlı Bir İlişki Bulunmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 68: Aylık Gelir ile İstanbul'a Geldiğim İçin Mutluyum Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir	**İstanbul'a Geldiği İçin Mutlu Olma Düzeyi**
Aylık Gelir	Pearson Correlation	1	,169**
	Sig. (1-tailed)		,000
	N	450	450
İstanbul'a Geldiği İçin Mutlu Olma Düzeyi	Pearson Correlation	,169**	1
	Sig. (1-tailed)	,000	
	N	450	450

Aylık gelir ile İstanbul'a geldiği için mutlu olma düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 68'de görülmektedir. Aylık gelir ile İstanbul'a geldiği için mutlu olma düzeyi arasındaki korelasyon katsayısı r=0,169 olarak hesaplanmıştır. Sig. değerinin, 000<0,05 olduğu için bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Buna göre aylık gelir ile İstanbul'a geldiği için mutlu olma düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. İlişkinin pozitif yönde olması araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılarda aylık gelir arttıkça İstanbul'a geldiği için mutlu olma düzeyi arttığı ya da aylık gelir azaldıkça İstanbul'a geldiği için mutlu olma düzeyinin azaldığı anlamına gelmektedir. Ek olarak determinasyon katsayısı incelendiğinde (r^2=0.02) geri dönme isteğindeki değişimin ancak % 2'sinin mutlu olma ile açıklanabileceği görülmüştür.

Bu bağlamda gelir durumu ile göç edildiği için duyulan mutluluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

3.2.3.1.6. "Gelir Düzeyi Azaldıkça Geriye Göç Eğilimi Artmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 69: Aylık Gelir ile Geriye Göç Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir	Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği
Aylık Gelir	Pearson Correlation	1	-,260**
	Sig. (1-tailed)		,003
	N	450	450
Geriye Göç	Pearson Correlation	-,260**	1
	Sig. (1-tailed)	,003	
	N	450	450

Aylık gelir ile geriye göç arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 69'da görülmektedir. Aylık gelir ile Şanlıurfa'ya geri dönme isteği arasındaki korelasyon katsayısı r=-0,260 olarak hesaplanmıştır. Sig. değerinin, 003<0,05 olduğu için bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Buna göre aylık gelir ile geriye göç arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. İlişkinin negatif yönde olması araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılarda aylık gelir arttıkça Şanlıurfa'ya geri dönme isteğinin azaldığını ya da aylık gelir azaldıkça Şanlıurfa'ya geri dönme isteğinin arttığını ifade etmektedir. Bu bağlamda gelir düzeyi azaldıkça geriye göç eğilimi artmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

3.2.3.1.7. "Cinsiyete Göre İstanbul'a İlk Gelindiğinde Karşılaşılan Sorunlar Arasında Anlamlı Bir Farklılık Bulunmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 70: Cinsiyete Göre İstanbul'a İlk Gelindiğinde Karşılaşılan Sorunlar Arasındaki Farklılık Durumu

	Cinsiyet	N (Sayı)	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
İşsizlik	Kadın	151	230,98	34877,50	21747,500	0,494
	Erkek	299	222,73	66597,50		
	Total	450				
Barınma	Kadın	151	232,93	35172,50	21452,500	0,353
	Erkek	299	221,75	66302,50		
	Total	450				
Kente uyum	Kadın	151	229,98	34727,00	21898,000	0,582
	Erkek	299	223,24	66748,00		
	Total	450				
Hayat pahalılığı	Kadın	151	259,88	39241,50	17383,500	0,000
	Erkek	299	208,14	62233,50		
	Total	450				
Ulaşım	Kadın	151	233,80	35304,50	21320,500	0,309
	Erkek	299	221,31	66170,50		
	Total	450				
Yalnızlık	Kadın	151	233,86	35312,50	21312,500	0,304
	Erkek	299	221,28	66162,50		
	Total	450				
Mahalle baskısı	Kadın	151	228,27	34468,50	22156,500	0,719
	Erkek	299	224,10	67006,50		
	Total	450				
Memleket özlemi	Kadın	151	226,94	34268,50	22356,500	0,861
	Erkek	299	224,77	67206,50		
	Total	450				
Güvenlik	Kadın	151	236,22	35669,00	20956,000	0,169
	Erkek	299	220,09	65806,00		
	Total	450				
Eğitim	Kadın	151	235,91	35622,00	21003,000	0,180
	Erkek	299	220,24	65853,00		
	Total	450				
Sağlık	Kadın	151	237,18	35813,50	20811,500	0,135
	Erkek	299	219,60	65661,50		
	Total	450				

İstanbul'a ilk gelindiğinde karşılaşılan sorunların cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bunu belirlemek için yapılan parametrik olmayan Mann- Whitney U sonuçları Tablo 70'te görülmektedir. Buna göre hayat pahalılığı hariç kadınların ortalamaları ile erkeklerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (p>0,05). Dolayısıyla, cinsiyete göre İstanbul'a ilk gelindiğinde karşılaşılan sorunlar arasında bir farklılık bulunmaktadır" hipotezi reddedilmiştir.

3.2.3.1.8. "Çalışma Durumu ile Geriye Göç İsteği Arasında Anlamlı Bir İlişki Bulunmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 71: Çalışma Durumu ile Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki

		Çalışma Durumu	Geri Dönme İsteği
Çalışma Durumu	Pearson Correlation	1	-,094*
	Sig. (2-tailed)		,046
	N	450	450
Geri Dönme İsteği	Pearson Correlation	-,094*	1
	Sig. (2-tailed)	,046	
	N	450	450

Çalışma durumu ile geri dönme isteği arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 71'de görülmektedir. Çalışma durumu ile geri dönme isteği arasındaki korelasyon katsayısı r=-0,94 olarak hesaplanmıştır. Sig. değerinin, 046<0,05 olduğu için bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre çalışma durumu ile geri dönme isteği arasında negatif yönde ve anlamlı, ancak zayıf bir ilişki olduğu görülmüştür. İlişkinin negatif yönde olması beklenen bir durum olup bu araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılarda çalışma durumu arttıkça geri dönme isteğinin azaldığı ya da çalışma durumu azaldıkça geri dönme isteğinin arttığını göstermektedir. Bu bağlamda çalışma durumu ile geriye göç isteği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

Ek olarak determinasyon katsayısı incelendiğinde (r^2=0.008) geriye göç isteği üzerindeki değişimin ancak ‰ 8'inin çalışma durumu ile açıklanabileceği görülmüştür.

3.2.3.1.9. "Yaş Arttıkça Geriye Göç Eğilimi Artmaktadır" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 72: Yaş ile Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki

		Yaş	Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği
Yaş	Pearson Correlation	1	,095*
	Sig. (1-tailed)		,022
	N	450	450
Geri Dönme İsteği	Pearson Correlation	,095*	1
	Sig. (1-tailed)	,022	
	N	450	450

Yaş ile geri dönme isteği arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 72'de görülmektedir. Buna göre yaş ile geri dönme isteği arasındaki korelasyon katsayısı r=0,095 olarak hesaplanmıştır. Sig. değerinin, 022<0,05 olduğu için bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Buna göre yaş ile geri dönme isteği arasında pozitif yönde ve anlamlı, ancak düşük düzey bir ilişki olduğu görülmüştür. İlişkinin pozitif yönde olması araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılarda yaş arttıkça geri dönme isteğinin arttığı ya da yaş azaldıkça geri dönme isteğinin azaldığını göstermektedir. Ek olarak determinasyon katsayısı incelendiğinde (r^2=0.009) geri dönme isteğindeki değişimin ancak ‰ 9'unun yaş ile açıklanabileceği görülmüştür.

Bu bağlamda yaş arttıkça geriye göç eğilimi artmaktadır hipotezi kabul edilmiştir.

3.2.3.1.10. "Medeni Durum Hane Halkı Göçü Üzerinde Etkilidir" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 73: Medeni Duruma Göre İstanbul'a Bireysel Olarak mı Yoksa Aileyle mi Göç Edildiği

Değişken	B	Std. Hata	Beta	t	Sig.
Sabit	1,665	,103		16,179	,000
Medeni durum	-,185	,058	-,149	-3,179	,002

İstanbul'a bireysel olarak mı yoksa aile ile mi göç edildiği ile medeni durum arasındaki etkiyi belirlemek amacıyla yapılan regrasyon analiz sonuçları Tablo 73' te verilmiştir. Buna göre Sig değeri $p<0,05$ olduğu için İstanbul'a bireysel olarak mı yoksa aileyle mi göç edildiği ile medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda medeni durum hane halkı göçü üzerindeki bağımlılığın % 2'sini açıklamaktadır.

Göç eylemini gerçekleştiren bireylerin büyük çoğunluğu kendilerinden ziyade aile fertlerinin özellikle de çocuklarının daha iyi yaşam koşullarına erişmelerini istediklerinden aile ile göç edilmektedir. Bu nedenle medeni durum hane halkı göçü üzerinde etkilidir hipotezi kabul edilmiştir.

3.2.3.1.11. "Ekonomik Nedenler Göçü Tetikleyen Başlıca Sebeplerdir" Hipotezine İlişkin Bulgular

Tablo 74: Şanlıurfa'dan Göç Etme Nedeni

	Sayı (N)	Yüzde (%)
Geçim sıkıntısı	235	52,2
Eğitim	82	18,2
Sağlık	9	2,0
Güvenlik	13	2,9
Tayin	53	11,8
Diğer	58	12,9
Toplam	**450**	**100,0**

İç göçlerin temel nedeni gelir ve istihdam temelli ekonomik sebeplerdir. Yetersiz gelir ve göç her zaman birbiriyle ilişkilendirilmektedir. Bireylerin geçimini sağlayacak düzeyde yeterli bir gelire sahip olmaması durumunda göç hareketi başlamaktadır.

Tablo 74'te Şanlıurfa'dan göç etme nedenlerine bakıldığında Şanlıurfa'dan göç etme nedeni olarak katılımcıların % 52,2'si geçim sıkıntısını, % 18,2'si eğitimi, % 2'si sağlığı, % 2,9'u güvenliği, % 11,8'i tayini ve % 12,9'u diğer seçeneğini işaretlemişlerdir. Göç eylemini gerçekleştiren bireylerin % 52'si geçim sıkıntısından yani ekonomik nedenlerden dolayı göç etmiştir. Bu durum ekonomik nedenler göçü tetikleyen başlıca sebeplerdir hipotezini doğrulamaktadır.

3.2.3.2. Varılan Diğer Bulguların Değerlendirilmesi

Bu başlık altında hipotezler dışında önem arz eden değişkenler incelenmiş ve değişkenler arasında ilişkinin yönü ve gücü test edilmiştir. Ayrıca bazı değişkenlerin birbiri üzerindeki dağılımı göstermek amacıyla çapraz tablolara yer verilmiştir.

Tablo 75: Cinsiyete Göre Dernek Faaliyetlerine Katılma Sıklığı

Cinsiyet		**Dernek Faaliyetlerine Katılma Sıklığı**			Toplam
		Her Zaman	Ara sıra	Katılmıyorum	
Kadın	N	12	22	117	151
	%	2,7	4,9	26,0	33,6
Erkek	N	101	99	99	299
	%	22,4	22,0	22,0	66,4
Toplam	N	113	121	216	450
	%	25,1	26,9	48,0	100,0

$\chi 2$: 80,645, P (Anlamlılık Düzeyi): 0,000

Dernek faaliyetlerine katılma sıklığı ile cinsiyet arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan çapraz tablo sonuçları Tablo 75'te verilmiştir. Buna göre dernek faaliyetlerine katılma sıklığı ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Örneklemi oluşturan kadın katılımcıların % 2.7'si dernek faaliyetlerine her zaman katıldığını, % 4,9'u ara sıra katıldığını ve % 26'sı ise hiç katılmadığını belirtmiştir. Erkek katılımcılara bakıldığında ise % 22,4'ü dernek faaliyetlerine her

zaman katıldığını, % 22'si ara sıra katıldığını ve geriye kalan % 22'si ise hiç katılmadığını belirtmiştir. Genel olarak kadın katılımcılara oranla erkek katılımcıların dernek faaliyetlerine daha çok katıldığı görülmüştür. Görülen bu farklılığın nedeni ise aile içi iş bölümü ve buna bağlı olarak gelenek ve görenekler tarafından tanımlanan toplumsal kadın ve erkek rolleri gösterilebilir.

Tablo 76: Medeni Duruma Göre Şanlıurfa'dan Neden Göç Edildiği

Medeni Durum		**Şanlıurfa'dan Neden Göç Edildiğini**						Toplam
		Geçim Sıkıntısı	Eğitim	Sağlık	Güvenlik	Tayin	Diğer	
Evli	N	169	38	5	9	42	48	311
	%	37,6	8,4	1,1	2,0	9,3	10,7	69,1
Bekar	N	54	43	3	3	11	9	123
	%	12,0	9,6	0,7	0,7	2,4	2,0	27,3
Dul	N	10	1	1	1	0	1	14
	%	2,2	0,2	0,2	0,2	0,0	0,2	3,1
Boşanmış	N	2	0	0	0	0	0	2
	%	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
Toplam	N	235	82	9	13	53	58	450
	%	52,2	18,2	2,0	2,9	11,8	12,9	100,0

$\chi 2$: 42,052, P (Anlamlılık Düzeyi): 0,000

Şanlıurfa'dan neden göç edildiği ile medeni durum arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan çapraz tablo sonuçları Tablo 76'da verilmiştir. Şanlıurfa'dan neden göç edildiği ile medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Buna göre Tablo 76 incelendiğinde bireylerin medeni durumları ne olursa olsun katılımcıların çoğunun Şanlıurfa'dan göç etme nedeninin geçim sıkıntısı olduğu belirlenmiştir. Medeni durumu evli olanlar için geçim sıkıntısını (% 37,6), diğer nedenler (% 10,7) ve tayin (% 9,3) izlemektedir. Medeni durumu bekar olanlar için geçim sıkıntısını (%12), eğitim (% 9,6) ve tayin (% 2,4) izlemektedir. Medeni durumu dul olanlar için geçim sıkıntısı (% 2,2) en büyük göç nedeni iken Tablo 76'da sunulan diğer nedenler yakın etki büyüklüğüne sahiptir. Medeni durumu boşanmış olan kişilerin tamamı göç nedeni olarak geçim sıkıntısını göstermiştir.

Tablo 77: Eğitim Durumuna Göre İstanbul'un Tercih Edilme Nedeni

Eğitim Durumu		İstanbul'un Tercih Edilme Nedeni					Toplam
		İş olanaklarının çokluğu	Sosyal hayatın çekiciliği	Önceden akrabalar burada olduğu için	İş bulduğu için	Zorunlu olarak	
Okuryazar Değil	N	13	1	2	2	3	21
	%	2,9	0,2	0,4	0,4	0,7	4,7
Okuryazar	N	20	1	6	2	1	30
	%	4,4	0,2	1,3	0,4	0,2	6,7
İlköğretim	N	79	14	14	9	22	138
	%	17,6	3,1	3,1	2,0	4,9	30,7
Lise	N	61	12	8	9	17	107
	%	13,6	2,7	1,8	2,0	3,8	23,8
Üniversite	N	55	20	12	18	49	154
	%	12,2	4,4	2,7	4,0	10,9	34,2
Toplam	N	228	48	42	40	92	450
	%	50,7	10,7	9,3	8,9	20,4	100,0

$\chi 2$: 37,764 P (Anlamlılık Düzeyi): 0,002

İstanbul'un tercih edilme nedeni ile eğitim durumu arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan çapraz tablo sonuçları Tablo 77'de verilmiştir. Buna göre İstanbul'un tercih edilme nedeni ile eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 77 incelendiğinde göç hareketini gerçekleştiren bireylerin eğitim durumları ne olursa olsun çoğunluğu İstanbul'u tercih etme nedeni olarak iş olanaklarını göstermiştir.

Örneklemi oluşturan bireylerin tümü göz önünde bulundurulduğunda, İstanbul'u tercih etme nedeni olarak sırasıyla iş olanakları (% 50,7), zorunlu olarak (% 20,4), sosyal hayat (% 10,7), akrabalar (% 9,3) ve iş bulduğum için (% 8,9) öne sürülmüştür.

İşsiz olan bireylerin göç etme eğilimi daha yüksek olduğu için istihdam fırsatı İstanbul'un tercih edilmesinin temel unsurunu oluşturmaktadır. Ayrıca zorunlu olarak göç edenlerin büyük bir kısmını üniversite öğrencilerinin hareketliliğinden kaynaklandığı, geriye kalan kısmı ise kadın katılımcıların evlilik sonucu ya da hane halkına bağlı göç olduğu belirlenmiştir.

Tablo 78: İstanbul'a Göç Ettikleri İçin Mutlu Olanların Geriye Göç Konusundaki Düşünceleri

İstanbul'a Gelmiş Olmaktan Mutluyum		**Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği**		Toplam
		Evet	Hayır	
Mutlu Değilim	N	35	39	74
	%	7,8	8,7	16,5
Kararsızım	N	31	32	63
	%	6,9	7,1	14,0
Mutluyum	N	54	259	313
	%	12	57,6	69,6
Toplam	N	120	330	450
	%	26,7	73,3	100,0

$\chi 2$: 49,581 P (Anlamlılık Düzeyi): 0,000

İstanbul'a göç ettikleri için hissettikleri mutluluk düzeyi ile geriye göç isteği arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan çapraz tablo sonuçları Tablo 78'de verilmiştir. Buna göre İstanbul'a göç ettikleri için hissettikleri mutluluk düzeyi ile geriye göç arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 78 incelendiğinde göç ettikleri için hissettikleri mutluluk düzeyi ne olursa olsun katılımcıların çoğunluğu geri dönmek istemediklerini belirtmiştir. Bunun nedeni olarak; bireylerin yerleşik olan düzenlerini bozmak istememesi, geri dönünce işsiz kalma korkusu, göç etmenin psikolojik maliyeti, bulunduğu yerdeki konumu ve sosyal çevresi gösterilebilir.

Tablo 79: Yaşa Göre İstanbul'un Tercih Edilme Nedeni

Yaşınız		İstanbul'un Tercih Edilme Nedenini					Toplam
		İş olanaklarının çokluğu	Sosyal hayatın çekiciliği	Önceden akrabalar burada olduğu için	İş bulduğu için	Zorunlu olarak	
18-30	N	51	17	6	8	34	116
	%	11,3	3,8	1,3	1,8	7,6	25,8
31-40	N	55	10	8	12	18	103
	%	12,2	2,2	1,8	2,7	4,0	22,9
41-50	N	61	6	8	14	11	100
	%	13,6	1,3	1,8	3,1	2,4	22,2
51-60	N	34	6	11	4	15	70
	%	7,6	1,3	2,4	0,9	3,3	15,6
61 ve üstü	N	27	9	9	2	14	61
	%	6,0	2,0	2,0	0,4	3,1	13,6
Toplam	N	228	48	42	40	92	450
	%	50,7	10,7	9,3	8,9	20,4	100,0

$\chi 2$: 3,314 P (Anlamlılık Düzeyi): 0,007

İstanbul'un tercih edilme nedeni ile yaş arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan çapraz tablo sonuçları Tablo 79'da verilmiştir. Buna göre İstanbul'un tercih edilme nedeni ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 79 incelendiğinde göç hareketini gerçekleştiren bireylerin yaşları ne olursa olsun çoğunluğu İstanbul'u tercih etme nedeni olarak iş olanaklarını göstermiştir. Çünkü bireylerin göç kararı almalarında gelir ve istihdam gibi iktisadi ihtiyaçların ve ekonomik fırsatların elde edilmesi önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla göç edilecek bölgelerin sahip olduğu iş olanakları başta olmak üzere sosyo-ekonomik konumu göç edecek birey için belirleyici olmaktadır. Nitekim Tablo 46'da gösterilen bireylerin göç etmeden önceki meslekleri de; % 28,7'si işsiz bireyler ve % 12,9'u vasıfsız işçiler bu sonucu teyit etmektedir.

Tablo 80: Aylık Gelir ile Tasarruf Yapma Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir	Tasarruf Yapma
Aylık Gelir	Pearson Correlation	1	,234**
	Sig. (2-Tailed)		,000
	N	450	450
Tasarruf Yapma	Pearson Correlation	,234**	1
	Sig. (2-Tailed)	,000	
	N	450	450

Aylık gelir ile tasarruf arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 80'de görülmektedir. Aylık gelir ile tasarruf yapma arasındaki korelasyon katsayısı r=0,234 olarak hesaplanmıştır. Sig değeri p<0,05 olduğu için bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir. Buna göre aylık gelir ile tasarruf yapma arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. İlişkinin pozitif yönde olması beklenen bir durum olup bu araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılarda aylık gelir arttıkça tasarrufun arttığı ya da aylık gelir azaldıkça tasarrufun azaldığı belirtilmiştir.

Ek olarak determinasyon katsayısı incelendiğinde (r^2=0.05) tasarruf yapma durumundaki değişimin ancak % 5'inin aylık gelir ile açıklanabileceği görülmüştür.

Tablo 81: Aylık Gelir ile Dışlanmışlık Hissi Arasındaki İlişki

		Aylık Gelir	Ezilmişlik hissi
Aylık Gelir	Pearson Correlation	1	-,127**
	Sig. (1-tailed)		,004
	N	450	450
Dışlanmışlık hissi	Pearson Correlation	-,127**	1
	Sig. (1-tailed)	,004	
	N	450	450

Aylık gelir ile dışlanmışlık hissi arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 81'de görülmektedir. Aylık gelir ile ezilmişlik hissi arasındaki korelasyon katsayısı r=-0,127 olarak hesaplanmıştır. Sig değeri p<0,05 olduğu için bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir.

Buna göre aylık gelir ile dışlanmışlık hissi arasında negatif yönde ve anlamlı, ancak zayıf bir ilişki olduğu söylenebilir. İlişkinin negatif yönde olması bu araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılarda aylık gelir arttıkça dışlanmışlık hissinin azaldığını ya da aylık gelir azaldıkça dışlanmışlık hissinin arttığını göstermektedir.

Tablo 82: Eğitim Durumu ile Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki

		Eğitim Durumu	**Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği**
Eğitim Durumu	Pearson Correlation	1	,024
	Sig. (2-tailed)		,607
	N	450	450
Şanlıurfa'ya Geri Dönme İsteği	Pearson Correlation	,024	1
	Sig. (2-tailed)	,607	
	N	450	450

Eğitim durumu ile Şanlıurfa'ya geri dönme isteği arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 82'de görülmektedir. Buna göre eğitim durumu ile Şanlıurfa'ya geri dönme isteği arasındaki korelasyon katsayısı r=0,024 olarak hesaplanmıştır. Sig değeri p>0,05 olduğu için bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu bağlamda eğitim durumu ile Şanlıurfa'ya geri dönme isteği arasında herhangi bir ilişki görülmemiştir.

Tablo 83: Yabancılık Hissi ile Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki

		Yabancılık Hissi	**Geri Dönme İsteği**
Yabancılık Hissi	Pearson Correlation	1	,132**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	450	450
Geri Dönme İsteği	Pearson Correlation	,132**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	450	450

Yabancılık hissi ile geri dönme isteği arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 83'te görülmektedir. Yabancılık hissi ile geri dönme isteği arasındaki korelasyon katsayısı r=132 olarak hesaplanmıştır. Sig değeri p<0,05 olduğu için bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir.

Buna göre yabancılık hissi ile geri dönme isteği arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. İlişkinin pozitif yönde olması beklenen bir durum olup bu araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılarda yabancılık hissi arttıkça geriye göçün arttığı ya da yabancılık hissi azaldıkça geriye göçün de azaldığını göstermektedir.

Ek olarak determinasyon katsayısı incelendiğinde (r^2=0.02) geriye dönme isteğindeki değişimin ancak % 2'sinin yabancılık hissi ile açıklanabileceği görülmüştür.

Tablo 84: Cinsiyet ile Geriye Göç İsteği Arasındaki İlişki

Cinsiyet	N (Sayı)	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Kadın	151	222,92	33660,50	22184,500	0,696
Erkek	299	226,80	67814,50		
Total	450				

İstanbul'dan geri dönme isteğinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bunu belirlemek için yapılan parametrik olmayan Mann-Whitney U sonuçları Tablo 84'te görülmektedir. Buna göre kadınların ortalamaları (222,92) ile erkeklerin ortalamaları (226,80) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (U: 22184,500, p>0,05). Buna göre örneklemi oluşturan katılımcıların İstanbul'da geri dönme isteğinin üzerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı söylenebilir.

Tablo 85: İstanbul'da İkamet Edilen Süre ile Evin Mülkiyet Durumu Arasındaki İlişki

		Kaç Yıldır İstanbul'da İkamet Ettiği	**Evin Mülkiyet Durumu**
Kaç Yıldır İstanbul'da İkamet Ettiği	Pearson Correlation	1	,268*
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	450	450
Evin Mülkiyet Durumu	Pearson Correlation	,268*	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	450	450

Kaç yıldır İstanbul'da ikamet ettiği ile evin mülkiyet durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 85'te görülmektedir. Buna göre İstanbul'da ikamet edilen süre ile evin mülkiyet durumu arasındaki korelasyon katsayısı r=0,268 olarak hesaplanmıştır. Sig. değeri p<0,05 olduğu için bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Buna göre İstanbul'da ikamet edilen süre ile evin mülkiyet durumu arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. İlişkinin pozitif yönde olması araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların İstanbul'da kalış süresi arttıkça konut mülkiyetinin de arttığı ya da İstanbul'da kalış süresi azaldıkça konut mülkiyetinin de azaldığını göstermektedir.

SONUÇ

Göç, birey ve toplum üzerinde her alanda dolaylı veya doğrudan etkili olan ve süreklilik gösteren aktif bir süreci ifade etmektedir. Göç, kavram olarak yalnızca nüfusun bir yerden başka bir yere hareketi olarak düşünülse de sonuçları itibariyle sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik birçok öğeyi içinde barındıran çok daha kapsamlı bir yapıyı ifade etmektedir.

Göç olgusuyla beraber toplum yapısında meydana gelen değişim, dönemsel ve mekânsal olarak değişiklik göstermiş, içinde bulunulan koşulların sonuçlarını yansıtmıştır. Türkiye'de iç göçler dönemsel farklılıklar göstererek güncelliğini korumaya devam etmiştir. Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında düşük düzeyde gerçekleşen iç göçler, 1950 yılı sonrası yaşanan değişim ve dönüşümün etkisiyle kırdan kente doğru artmaya başlamış ve 1980 sonrasında yaşanan sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle kentten kente yoğun bir şekilde artarak devam etmiştir.

Bireylerin ikamet ettikleri yerleşim yerlerini terk ederek başka yerlere gitmesi hem göç alan hem de göç veren yerlerde ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Göç hareketleriyle beraber belirginleşen sorunların çözümü için uygun politikaların belirlenmesi ancak göç sebeplerinin bilinmesi ile mümkün olmaktadır.

İç göç olgusunu incelemek için birçok faktörün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Göçe kaynaklık eden faktörlerin dikkate alınması dengeli bir iç göç sağlama açısından daha gerçekçi politikaların yürütülmesine imkân sağlayacağından çalışmada iç göç hareketlerinin nedenleri, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi eksende ele alınarak analiz edilmiştir. İç göç olgusu bu eksenler dikkate alınarak Şanlıurfa özelinde incelenmiştir. Amaç Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göçün belirleyici faktörlerini tespit etmek ve geriye göç olasılığını araştırmaktır. Ayrıca Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göçün sosyo-ekonomik boyutları değerlendirilerek gerekli önlemlerin alınması ve iç göçlerin yol açtığı sosyal politika kapsamındaki problemlerin tespiti yapılarak bu sorunların oluşumunun önlenmesine ve çözümüne ilişkin önerilerde bulunulması amacı güdülmüştür.

Bu amaç kapsamında 450 kişiye ulaşılmış, anket sonuçları farklı analizlerle (frekans, çapraz tablo, ki-kare, pearson korelasyonu, regrasyon, mann whitney u testi) ele alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda; Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin nedenleri ve Şanlıurfa'ya geri dönme isteğinin belirleyici faktörleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Varılan bulgulara göre Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin odağında; işsizlik, geçim sıkıntısı, eğitim ve sosyal imkânsızlıklar gibi nedenlerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şanlıurfa ili sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından Türkiye'nin genel durumuyla karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuçlar bu bulguları doğrulamaktadır. Özellikle demografik göstergelerde Şanlıurfa ilinin sahip olduğu değerler Türkiye ortalamasından farklılık göstermektedir. Şanlıurfa ilinin demografik (hızlı nüfus artışı, yüksek doğurganlık hızı, yüksek bağımlılık oranı) ve ekonomik göstergeleri (yüksek işsizlik ve ekonomik ve mali göstergeler) ilin net göç hızının sürekli negatif olmasında belirleyici unsurlardır. Şanlıurfa ilinin ekonomik ve sosyal göstergeleri incelendiğinde ülkenin az gelişmiş illeri arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik açıdan gelişmişlik farklarının fazla olması gerçekleşen göçün önemli belirleyicisi olmuştur.

Öte yandan göç eylemini gerçekleştiren bireylerin İstanbul'a göç ettikleri için memnun olduklarını ve bu yüzden büyük çoğunluğunun (% 73,3) geri dönmek istemediği tespit edilmiştir. Geri dönmek istemeyenlerin belirleyici faktörleri olarak iş olanaklarının, eğitim ve sağlık imkanlarının fazla olması ve İstanbul'daki hayat standartlarının yüksek olması gösterilmiştir. Geri dönmek isteyenlerin belirleyici faktörleri ise İstanbul'daki hayat pahalılığı ve memleket özlemi olarak gösterilmiştir. Öncelikle bölgenin geri kalmışlığı karşısında büyük bir şehir olan İstanbul'un sahip olduğu; eğitim, sağlık, kültür, istihdam, yüksek gelir gibi sosyo-ekonomik faktörler bireylerin geri dönmeme isteği üzerinde önemli etkiye sahip olmuştur.

Elde edilen bulgular kapsamında demografik değişkenlerin göç eğilimi ve nedenleri üzerinde belirleyicilik etkisinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Yaş, medeni durum ve cinsiyete göre göç nedeni genel olarak geçim sıkıntısı ve işsizlik iken, eğitim seviyesi yükseldikçe göç nedeninin farklılaştığı ve eğitim amacıyla göç edildiği belirlenmiştir. Evin mülkiyet durumu, göç edildiği için duyulan mutluluk düzeyi,

çalışma durumu ve aylık gelir gibi değişkenlerin ise geriye göç isteği üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Anket bulgularına göre göç eylemi aile fertleri ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Göç, yalnızca bireyi değil bireyin ait olduğu ailesini ve yakın çevresini de etkilediğinden ve göç eden bireylerin aile fertlerine daha iyi yaşam koşulları sunmak istediği için aile fertlerinin tamamı göç eylemine katılmıştır. Bu durum genellikle bireylerin aileleri ile göç ettiğini ve ailelerin çekirdek aile yapısından müteşekkil olduğunu göstermiştir.

Göç eden hane halkının geliri yalnızca aile reisinin gelirinden oluşmamakta ailede istihdam edilen tüm bireylerin gelirleri toplamından oluştuğu görülmüştür. Bu nedenle ailede çalışma çağındaki bireyler arttıkça göç kararı daha kolay verilmiştir. İstanbul'daki istihdam fırsatları hanedeki bütün bireyleri etkilemekte, çalışabilecek durumda olan tüm fertlerin aile ekonomisine katkı sağladığı görülmüştür. Bu durum İstanbul'a gelmeden önceki kazanç durumları ile bugünkü kazanç karşılaştırıldığında, katılımcılardan göç ettikten sonraki kazanç durumlarının daha iyi olduğu tespitine dayanmaktadır.

Göç etme nedenleri, göç sürecine ilişkin algı ve tutumlar ve bu süreç esnasında yaşam tecrübeleri bakımından kadın ile erkekler arasında farklılıklar görülmüştür. Bu farklılıkların arka planında aile içi iş bölümü ve buna bağlı olarak gelenek ve görenekler tarafından tanımlanan toplumsal kadın ve erkek rolleri yer almıştır. Anket sonuçlarından hareketle aile içi karar almada erkeklerin daha etkili olmasının uzantısı olarak göç kararı da erkekler tarafından verildiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda kadınların edilgen olarak göç sürecine dâhil oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anket sonuçlarından hareketle varılan diğer sonuçlardan bir diğeri İstanbul'da kalma süresi arttıkça Şanlıurfa'ya geri dönme isteğinin/arzusunun azaldığıdır. Göç eden kişilerin, gittikleri yerde kalma süresi arttıkça, geldikleri yer ile bağlantılarının azalması görüşü/tezi bu sonucu desteklemektedir. Bu süre daha uzun yıllar aldığında geldikleri yerlerden tamamen kopma ihtimali artacağından bireyler geri dönmek istemeyeceklerdir. Bu durum bireylerin geçici değil kalıcı olarak göç ettiklerini göstermektedir.

Daha kaliteli bir yaşam sürme beklentisiyle bireyler yaşadıkları bölgelerden başka bölgelere göç etmektedirler. Özellikle işsiz olan bireylerin işsizlik sürecinden çıkabilmek ve iş bulabilmek amacıyla göç ettikleri görülmüştür. Ankete katılan bireylerin göç öncesi ve sonrası istihdam durumları incelendiğinde İstanbul'a göç etmeden önce işsiz olan bireylerin fazla olması ve göç ettikten sonra istihdam edilmiş olmaları bu savı desteklemiştir.

Göç eden bireylerin karşılaştıkları güçlükler bireylerin göçe ilişkin konumlarını anlamak bakımından önem taşıdığı için bireylere İstanbul'a göç edildiğinde işsizlik, barınma, kente uyum, ulaşım, yalnızlık, mahalle baskısı, güvenlik, eğitim, sağlık, hayat pahalılığı ve memleket özlemi gibi sorunlarla karşılaşıp karşılaşmadıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre bireyler İstanbul'a ilk göç ettiklerinde işsizlik, barınma, kente uyum, ulaşım, yalnızlık, mahalle baskısı, güvenlik, eğitim ve sağlık gibi sorunları çok fazla yaşamadığı görülmüştür. Bu durum göç olgusunun çekici güçleri arasında yer alan ekonomik temelli faktörlerin ne denli önemli olduğunu destekler nitelikte önemli bir bulgudur. Hayat pahalılığı ve memleket özlemi konularında ise katılımcıların büyük çoğunluğunun sorun yaşadığı görülmektedir.

Çalışmada göç olgusunun farklı boyutlarını inceleyen göç kuramlarının teorik yaklaşımları ele alınmıştır. Bu teorik kuramlar kapsamında Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketleri incelenmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda gerçekleşen göç hareketlerinin belirleyici faktörleri bakımından dikkate alındığında Şanlıurfa'daki göç hareketlerinin büyük ölçüde itme ve çekme kuramıyla açıklanabileceği belirlenmiştir. Çünkü İstanbul'un tercih edilme sebebi olarak; iş olanaklarının çokluğu, sosyal hayatın çekiciliği ve önceden akrabaların var olması gösterilmiştir. Olumsuz göstergeler (düşük gelir, yüksek işsizlik, hızlı nüfus artışı vb.) sonucunda Şanlıurfa'da oluşan itici faktörler ile İstanbul'un sunmuş olduğu olanaklar sayesinde oluşan çekici faktörler sonucunda Şanlıurfa ili başta İstanbul olmak üzere Gaziantep, Mersin, Adana, Ankara ve İzmir illerine sürekli göç vermiştir. Çünkü az gelişmişliğin ortaya çıkardığı yaşam koşulları bireylerin yaşadıkları yerlerde memnuniyetlerini belirleyerek onları göçe zorlamıştır. Ayrıca İstanbul'a gerçekleşen göç hareketlerinin, Ravenstein'in göç kanunları ve network (ağ) teorisi ile de uyumlu olduğu belirlenmiştir

İç göç kapsamında Şanlıurfa ilinden artarak devam eden göçlerin durdurulabilmesi ve olumsuz sonuçların minimum düzeye inmesi için bir takım politikaların geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle Şanlıurfa'nın kendi iç dinamikleri dikkate alınarak iç göçlerin önlenebilmesi ve tersine göçün teşvik edilebilmesine yönelik geliştirilmesi ve uygulanması gerekli politika önerileri şöyle özetlenebilir:

- Şanlıurfa'da yeni iş alanlarının oluşturulması dolayısıyla girişimci sayısının arttırılması, yatırımların yapılmasını özendiren teşviklerin verilmesi ve devletin yol gösterici bir rol üstlenerek aktif istihdam politikalarını uygulaması,
- Bölge ile uyumlu sosyal transferlerin arttırılması ve ihtiyaç duyulan kesime daha fazla kaynağın ulaştırılması,
- Sektör bazlı teşvik politikaları uygulanarak bölgenin rekabet gücünün arttırılması,
- Tarım ve hayvancılık sektörleri açısından verimli bir coğrafyaya sahip olan Şanlıurfa'da, etkinliğin arttırılmasına yönelik tarım ve kredi kooperatiflerin arttırılması,
- Üretim, yatırım ve istihdam bakımından önem arz eden KİT'lerin bölgeye uygulanması,
- Her kesimin üretimdeki etkinliğini oluşturmak ve verimli toprakların tabana yayılmasını sağlamak amacıyla bölgede toprak reformunun yapılması,
- Bölgede sulama imkânlarının artmasıyla beraber geleneksel ürün yetiştiriciliği modeli değiştirilerek, ürün çeşitliliğinin farklılaştırılması ve bu ürünlerin katma değer yaratacak şekilde işlenmesi,
- Eğitim alanında kalitenin arttırılması için yeterli düzeyde dersliklerin açılması, alanında uzman branş öğretmenlerin atanması ve eğitim dönemi sonlanmadan il dışına mevsimlik işçi olarak giden öğrencilerin mağduriyetlerini giderilmesi amacıyla çocuklara ve ailelere maddi destek ve teşviklerin sağlanması,

- Şanlıurfa ilinde görülen kırt-kent arasındaki farklılıkların ortadan kaldırması amacıyla kırsal alanda tarım ve hayvancılık ile uğraşanlara teşvik imkanlarının sunulması, ilçelerin sahip oldukları değerler ile ilgili konularda markalaşması (Siverek peyniri gibi), yerel potansiyellerin ve alt yapı hizmetlerinin geliştirilmesi,
- Şanlıurfa'nın sahip olduğu yüksek turizm potansiyelini değerlendirmek için fiziki koşulların ve turizm altyapısının iyileştirilmesi, kültürel ve doğal mirasın korunması amacıyla halkın bilinçlendirilmesi, kaliteli bir turizmin teşvik edilmesi, ilin tanıtılması için reklam kampanyalarının ve medyanın aktif olarak kullanılması,

Elde edilen sonuçlar kapsamında genel bir değerlendirme yapıldığında, Şanlıurfa ilinin sahip olduğu mevcut sosyo- ekonomik göstergeler göçe uygun bir zemin hazırlayarak göçü tetiklemektedir. Kişi başına düşen GSYH, işsizlik oranları, dış ticaret, sosyal olanaklar, eğitim ve sağlık imkânları bakımından son sıralarda yer alması bu durumu desteklemektedir. Yukarıda saydığımız önerilerin uygulanması Şanlıurfa'nın sosyo-ekonomisine katkı sağlayacağı, Şanlıurfa'yı çekici hale getireceği ve göçü belirli oranda engelleyeceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan- Unat, N. (2017). *Bitmeyen göç*, İstanbul bilgi üniversitesi yayınları.

Acar, S*., Meydan, M..C., Kazancık, L.B. ve Işık, M. (2019). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması,* Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını.

Adams, R.H. ve John, P. (2003). The ımpact of ınternational migration and remittances on poverty in developing countries. *World Bank Working Paper*, https://ssrn.com/abstract=636598.

Adıgüzel, Y. (2006). *Göç sosyolojisi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Akan, Y. ve Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi.* Ankara: Ekin Yayın Dağıtım.

Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.

Akış, A. ve Akkuş, A. (2003). Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) Şanlıurfa'daki göçe etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***,** 10, 529-542.

Akova, İ. (2010). *Şehir coğrafyası*. http:// auzefkitap. istanbul.edu.tr/kitap/cografya_lisans_ao/sehir_cografyasi.pdf.

Aksu, L. (2011). Dünya'da ve Türkiye'de nüfus analizleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 25, 219-311.

Altunok, B. (2021). *Türkiye'de Tersine iç Göçler*, Ankara: Astana Yayınları.

Avcıoğlu, G. Ş. (2014). Immanuel wallersteın'ın dünya sistemi, jeopolitik ve jeokültür kuramı. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31, 97-110.

Bartram, D. Poros, M.V. ve Monforte, P. (2007). İngilizceden Çeviren: Itır Ağabeyoğlu Tuncay, *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, Hece Yayınları, 2017.

Bahar, 0. ve F.K. Bingöl. (2010). Türkiye'de iç göç hareketlerinin istihdam ve işgücü piyasalarına etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergis*i, 15 (2), 43-61.

Başaran, F. (1972). Türkiye'de beyin göçü sorunu. *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10, 133-153.

Başel, H. (2007). Türkiye'de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 516-542.

Başkaya, Z. ve Özkılıç, F. (2017). Mekânsal veri analizi teknikleriyle Türkiye'de toplam doğurganlık hızının dağılımı ve modellenmesi *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 10 (54), s.404-423.

Benek, S. (2005). GAP'ın Şanlıurfa ilinin sosyo-ekonomik yapısında meydana getirdiği değişme/gelişmeler. *Marmara Coğrafya Dergisi,* 11, 123-146.

Benek, S. (2020). *Ortaya çıkışı, gelişme seyri ve bölgeye etkileri bakımından Güneydoğu Anadolu Projesi*. İstanbul: Kriter Yayınları.

Bostan, H. (2017). Türkiye'de iç göçlerin toplumsal yapıda neden olduğu değişimler. meydana getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri. *Coğrafya Dergisi*, 35, 1-16.

Bulut, Y. (2005). *GAP bölgesinde kentleşme*. Adana: Adana Nobel Kitapevi.

Birinci, S. (2017). Türkiye'de göç etkinliği, nüfus devinimi ve nüfus değişimi (2014-2015). *Türk Coğrafya Dergisi*, 69, 81-88.

Birtane, H. (2012). TRC2 bölgesinde işsizlik oranı üzerine bir değerlendirme. *Karacadağ Kalkınma Ajansı,* s.1-16.

Chakma, B. M. ve Akhy, A. A. (2015). Hill to plain: causes and ımpacts of ınternal migration of ındigenous peoples in bangladesh. *Sociology Mind,* 5, 268-275. http://dx.doi.org/10.4236/sm.2015.54024 .

Corbett, J. (2005). Ernest george ravenstein: the laws of migration. *Center for Spatially Integrated Social Science,* 1-4.

Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.

Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* ,17, 67-91.

Çatalbaş, G.K. ve Yarar, Ö. (2015). Türkiye'deki bölgeler arası iç göçü etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile belirlenmesi. *Alphanumeric Journal*, 3(1), 99-117.

Çelik, F. (2007). Türkiye'de iç göçler: 1980-2000. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 87-109.

Çelik, R. ve Arslan I. (2018). Göç ve işsizlik arasındaki ilişki: Amprik bir uygulama. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* 74, s.65-75.

Çiftçi, M. (2011). Türkiye'de iç göçte sosyal ağ kullanımı üzerindeki etkenler. *Sosyoekonomi*, 15(15) , 105-124.

Demir, E. (2019). Notlarım: örneklem kuramı. Ankara, https://www.researchgate.net/publication/331224034_Ornekleme_Kurami.

Deniz, O. (2009). Mülteci hareketleri açısından Van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demografik profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22), s.187-204.

Deshingkar, P. ve Grimm, S. (2005). Internal migration and development: a global perspective. Migration Research Series, 19, 1-69.

Deviren, N.V. ve Yıldız, O. (2014). Bölgesel kalkınma teorileri ve yeni bölgeselcilik yaklaşımının Türkiye'deki bölgesel kalkınma politikalarına etkileri, *Akademik Bakış Dergisi*, 44, 1-35.

Dickens, W.T. ve Lang, K. (1984). A test of dual labor market theory. *Natıonal Btjreau Of Economıc Research,* 1- 36.

DİE (2002). 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri: Şanlıurfa, DİE Yayın No: 2723.

DİE (1995). GAP İl İstatistikleri 1950-1996, Ankara: DİE Yayın No: 1730.

DİE (2003). 2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: DİE Yayın No: 2759.

DİE (1997). Genel Nüfus Sayımı, 1990: Daimi İkametgaha Göre İç Göçün Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE Yayın No: 2069.

DİE (2004). İl Göstergeleri 1980-2003, Yayın No: 2902.

DİE (1991). İstatistik Göstergeler 1923-1990, DİE Yayın No: 1472.

DİE (2001). Türkiye İstatistik Yıllığı 2000, Ankara: DİE Yayın No: 2466.

DİE (2004). 1980-2003 İl Göstergeleri, Yayın No: 2902.

Doh, R. (1984). Inter-provincial migration in Turkey and its socio-economic background: a correlation analysis. *Nüfus Bilim Dergisi,* 66, 49-61.

Dücan, E. (2016). Türkiye'de iç göçün sosyo-ekonomik nedenlerinin bölgesel analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 12(2), 167-184.

Elmacı, S. ve Bekdemir, Ü. (2011). Ortaçağ islam aleminde şehir: İbn Haldun'un şehre bakışı. *Doğu Coğrafya Dergisi,* 13(19), 73-88.

Erbaş, H. Alioğlu Türker, Ö. (2019). Göç araştırmaları alanında kavramsal sorunlar ve etik/politik sorumluluk. *DTCF Dergisi*, 59(2) s.883-911.

Ercilasun, M., Gencer, E.A. ve Ersin, Ö. (2011). Türkiye'deki iç göçleri belirleyen faktörlerin modellenmesi. *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı,* 319-324.

Erdoğan, M. ve Kaya, A. (2016). *Türkiye'nin göç tarihi 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erkan, R. ve Aydın D. (2010). Güneydoğu anadolu bölgesi illerinde bölge içi ve bölge dışı göç eğilimleri". *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6(22), 31-46.

Erol, M. ve Ersever, O.G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24(1), 47-68.

Es, M. ve Ateş, H. (2004). Kent yönetimi, kentlileşme ve göç: sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* 48, 205-248.

Filiztekin, A. ve Gökhan, A. (2008). The Determinants of Internal Migration In Turkey. http://research.sabanciuniv.edu/11336/1/749.pdf .

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP Son Durum, 2019, s.1-61, http://www.gap.gov.tr/gap-ta-son-durum-sayfa-32.html.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Şanlıurfa İl Profili, 2020, s.1-38. http://www.gap.gov.tr/upload/dosyalar/pdfler/icerik/IL_profilleri/ SANLIU RFA.pdf.

Gedik, A. (1997). İnternal mıgratıon ın Turkey, 1965-1985:test of conflıctıng fındıngs ın the lıterature. *Review Of Urban And Regional Studies*, 9, 170-179.

Gerşil, G.S. ve Temel, H.Y. (2015). Türkiye'de işgücü piyasaları açısından göç olgusu, Siyaset, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 16. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Özel Sayı, 413-428.

Gezgin, M.F. (1991). İş gücü göçü teorileri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 23, 31-50.

Gimba, Z. ve Kumshe, M. G. (2011). Causes and effects of rural-urban mıgratıon ın borno state: a case study of maıdugurı metropolıs. *Asian Journal Of Business And Management Sciences*, 1(1), 168-172.

Gökçe, B. (2009). Bir bölgesel dönüşüm projesi olarak GAP: GAP'ın dünü ve bugüne etkileri. *6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı,* 514-535.

Güllüpınar, F. (2010). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 53-85.

Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 7(2), 37- 60.

Günay, D. ve Günay, A. (2016). Dünyada ve Türkiye'de yükseköğretim okullaşma oranları ve gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,* 6 (1), 13-30.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2006). Türkiye göç ve yerinden olmuş nüfus araştırması, Ankara.

Ihlamur, S.G. ve Öner, N.A. (2016). *Küreselleşme çağında göç.* İstanbul: İletişim Yayınları.

International Organization For Migration, International Migration Law, Glosary Of Migration, https://www.corteidh.or.cr/sitios/observaciones/11/anexo5.pdf.

IOM Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml18.pdf.

İçduygu, A., Erter, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023:ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*, Mirekoc Araştırma Raporları, İstanbul.

Jansen, C. J. (1970), Migration: a social problem. *Readings in the Sociology of Migration*, Pergamon Press, New York.

Kaştan, Y. (2016). Türkiye'de cumhuriyet dönemi iç göç hareketleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 692-700.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü.* Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2013). *Kentleşme politikası.* Ankara: İmge Kitabevi.

King, R. (1986). *Return Migration And Regional Economic Problems*, Routledge Library Editions: Economic Geography.

Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.

Koramaz, T. K., Dökmeci, V. ve Özdemir, Z. (2017). *Türkiye'de göç ve illerin demografik ekonomik ve fiziksel dönüşümü*. İstanbul: Hiper Yayınları.

Koyuncu, A. (2017). *Kentleşme ve göç*. İstanbul: Hikmet Evi Yayınları.

Kurekova, L. (2011). Theories of migration: conceptual review and empirical testing in the context of the EU East West flows, *Paper Prepared For Interdisciplinary Conference On Migration. Economic Change, Social Challenge*, 1-37.

Kurt, H. (2006). Göç eğilimleri ve olası etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1),135-159.

Kurt, H. (2014). Türkiye'de kent-köy ve kentli-köylü algısı üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (6), 1-30.

Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography,* 3(1), 47-57.

Lundius, R.V., With, C., Chowdhury, A., Yi, S., Seshan, G., ve Yameogo, N.D. (2017) Synthesis Report-Internal Migration and Urbanization, https://www.knomad.org/sites/default/files/201801/Internal%20Migration%20and%20Urbanization_Synthesis%20Report_1.pdf.

Macdonald J. And Macdonald, L.D. (1964). Chaın mıgratıon ethnıc neıghborhood formatıon and socıal networks. *Milbank Memorial Fund,* 42(1), s.82-97.

Martin, P. ve Widgren J. (2002). International migration: facingthe challenge. *Population Bulletin,* 57(1), 3-40.

Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J.E. (1993). Theories of ınternational migration: a review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.

Millington, J. (1994). Migration, wages, unemployment and the housing market a literature review. *International Journal of Manpower,* 15(9), 89-133.

Murat, S. (2007). Doğum yerlerine göre İstanbul nüfusu ve iç göçler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, s.83-140.

Murat S. ve Ersöz H.Y. (1997). Nüfus ve Demografi-I 1927-1990, (Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşunun 75. Yılına armağan) İstanbul, İ.B.B., Kültür İşleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 56, 1997, s359.

Munro, J.M. (1974). “Migration in Turkey”. *Economic Development And Cultural Change*, 22(4), 634-653.

Newman, A.R. (1981). A test of the okun-richardson model of ınternal migration. *Economic Development And Cultural Change*, 29(2), 295-307.

Newland, K. (2009). Circular migration and human development. *Human Development Research Paper*, New York.

Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). sosyolojik bir olgu olarak göç, tanımı, nedenleri ve göç kuramları, Türkiye Klinikleri, 3(1), s.1-8.

Özcan, D.E. (2007). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2 (4), 183-215.

Özdemir, H. (2012). Türkiye’de iç göçler üzerine genel bir değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, 30, 1-18.

Özmete. E. ve Arslan, E. (2028). göç: transnasyonalizm ve transnasyonal sosyal hizmet, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), s.173-207.

Öztürk, M. ve Altuntepe, N. (tarih). Türkiye’de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: bir alan araştırması. *Yaşar Üniversitesi Dergisi,* 3(11), 1587-1625.

Öztürk, M., Topaloğlu, B., Hilton, A., ve Jongerden, J. (2018), Rural-urban mobilities in Turkey: socio-spatial perspectives on migration and return movements. *Journal Of Balkan And Near Eastern Studies*, 20(5), 513-530.

Özyakışır, D. (2013). *Göç, kuram ve bölgesel bir uygulama*. Ankara: Nobel Akademi Yayınları.

Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *Amerikan Sociological Review,* 23(3), 256-266.

Pınar, A. ve Erdal, B. (2011). *Milli gelir, ekonomik büyüme ve kalkınma.* Ankara: Turhan Kitabevi.

Pissarides, C.A. ve Wadsworth, J. (1989). Unemployment and the ınter-reginal mobility of labour. *The Economic Journal*, 99 (397), 739-755.

Ratha, D., Mohapatra, S. ve Scheja, E. (2011). Impact of migration on economic and social development. *Policy Research Working Paper*, 1-37.

Ravenstein, E.G. (1985). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.

Rogers, A. (1967). A regression analysis of ınterregional migration in California. *The Review of Economics and Statistics,* 49(2), 262-267.

Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları,* 5, 33-44.

Savaş, Ç. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.

Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 18(31), 1-16.

Stouffer, S. A. (1940). Intervening opportunities: a theory relating mobility and distance. *American Sociological Review,* 5(6), 845-867.

Sjaastad, L.A . (1962). The costs and returns of human migration. *The Journal of Political Economy,* 70(5), 80-93.

Şahinalp, M.S. (2006). Şanlıurfa şehri'nin kuruluşuna etki eden etmenler. *Coğrafi Bilimler Dergisi,* 4(1), 105-127.

Şen, M. (2014). Türkiye'de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 40, 231-256.

Taşdelen, H. M. (1991). Yurtdışından dönen Türk işçi ailelerinin uyum problemleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies,* 0 (23), 61-67.

Tekeli, İ. (1975). Göç teorileri ve politikaları arasındaki ilişkiler. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi,* 1(1), 153-176.

Tekeli, İ. (2016). *Göç ve ötesi.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

T.C. Kalkınma Bakanlığı, 11 Kalkınma Planı (2019-2023), Dış Göç Politikası, Özel İhtisas Komisyonı Raporu, Ankara.

Tuncer, K. (2008). Türkiye'de iç göçler ve göç edenlerin nitelikleri (1965-2000). T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

TÜİK (2005). Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, DİE Yayın No: 2976.

Uzgören, N. (2012). *Bilimsel araştırmalarda kullanılan temel istatistiksel yöntemler ve spss uygulamaları.* Bursa: Ekin Yayınevi.

Üçdoğruk, Ş. (2002). İzmir'deki iç göç hareketinin çok durumlu logit teknikle incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 17(1), 157-183.

Vargas-Silve, C. (2012). *Handbook of research methods in migration*. Edward elgar publishing.

Yakar, M. (2015). Türkiye'nin iç göç paterni: kim nerede ikamet ediyor? nereye kayıtlı?, *Ege Coğrafya Dergisi*, 24(1), s.15-38.

Yakar, M. ve Saracli, S. (2010). Türkiye'de iller arası net göç ile sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi arasındaki ilişkilerin analizi. *Nature Sciences*, 5 (2) , 46-59.

Yamak, R. ve Yamak, N., Türkiye'de gelir dağılımı ve iç göç. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 1999, 16-28.

Yıldız, Ö. (2008). GAP illerinde sosyal ve ekonomik dönüşüm. Ege Akademik Bakış, 8(1), 287-300.

Zenker, J.H. (2008). Why do people migrate? a review of the theoretical literatüre, *Maastricht Graduate School of Gover-nance*, 1-25.

Wickramasinghe, A.A.I.N. ve Wimalaratana, W. (2016), Internatıonal mıgratıon and mıgratıon theorıes. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences*, 1(5), 13-32.

http://www.gap.gov.tr/tarim-sayfa-15.html.

https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr.

https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr.

https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloYilSutunGetir.do?durum=acKapa&menuNo=345&altMenuGoster=1.

http://www.sanliurfa.gov.tr/tarihce.

https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/19/2/fiziki-yapi.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067.

https://turkstatweb.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=532.

https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095.

https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do.

https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007.

https://www.karacadag.gov.tr/dokuman-merkezi/raporlar/1/arastirma-raporlari/.

https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1108.

https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr.

https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109.

https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=kamet%20edilen%20ile%20g%C3%B6re%20n%C3%BCfus%20k%C3%BCt%C3%BC%C4%9F%C3%BCne%20kay%C4%B1tl%C4%B1%20olunan%20il.

EKLER

Ek- 1: Anket Soru Formu

Bu anket formu, "İç Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Analizi: Şanlıurfa'dan İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir İnceleme" başlıklı doktora tez çalışması için hazırlanmıştır. Tez çalışmasında göç hareketinin sosyo-ekonomik nedenleri ve sonuçları Şanlıurfa'dan İstanbul'a gerçekleşen göç hareketleri özelinde incelenecektir. Bu doğrultuda hazırlanan soru setleri ile Şanlıurfa'dan İstanbul'a göç etmiş bireylerin göç etme nedenleri ile göçe ilişkin beklentilerinin ne ölçüde gerçekleştiği konusunda algı ve eğilimleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Sorulara verilen cevaplarda ve ilgili ifadelere katılımda samimi olunması araştırmanın doğruluğu ve geçerliliği açısından önemlidir. Kişisel bilgiler tamamen akademik amaçla toplanacak ve araştırmacılar dışında hiçbir kişi ya da kurum ile paylaşılmayacaktır. Gösterdiğiniz anlayış ve destek için teşekkür ederiz. **Danışman**: Prof. Dr. Murat DEMİR, Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi **Doktora Tez Öğrencisi:** Filiz ÖZBAY, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Doktora Programı öğrencisi
1. Cinsiyetiniz? [1] Kadın [2] Erkek
2. Yaşınız [1] 18-30 [2] 31-40 [3] 41-50 [4] 51-60 [5] 61 ve üstü
3. Medeni durumunuz? [1] Evli [2] Bekar [3] Dul [4] Boşanmış
4. Öğrenim durumunuz? [1] Okur-yazar değil [2]Okur-yazar [3] İlköğretim [4] Lise [5] Üniversite [6] Lisansüstü
5. Sizinle birlikte ailedeki birey sayısı? [1] 2 [2] 3 [3] 4 [4] 5 ve üstü
6. Aylık gelirinizi [1] 0-1000 [2] 1001-2000 [3] 2001-3000 [4] 3001-4000 [5] 4001 ve üstü
7.Çalıştığınız sektör? [1] Tarım [2] Hizmet [3] Kamu [4] Sanayi [5] Diğer (Belirtiniz)
8. İstanbul'a gelmeden önce nerede yaşıyordunuz? [1] Şanlıurfa merkez [2] Şanlıurfa ilçe [3] Şanlıurfa köy
9. Kaç yıldır İstanbul'da yaşıyorsunuz? [1] Bir yıldan az [2] 1-5 yıl arası [3] 6-10 yıl arası [4] 11-15 yıl arası [5] 16 ve üstü
10. İstanbul'a taşınmadan önceki mesleğiniz? [1] Memur [2] Vasıflı işçi [3] Vasıfsız İşçi [4] İşsiz [5] İşveren [6] Öğrenci
11. İstanbul'u tercih etme nedeniniz? [1] İş olanaklarının çokluğu [2] Sosyal hayatın çekiciliği [3]Önceden akrabalar burada olduğu için [4] Burada iş bulduğum için [5] Zorunlu olarak belirtiniz

12. Şanlıurfa'dan göç etme nedeniniz?

[1] Geçim sıkıntısı [2] Eğitim [3] Sağlık [4] Güvenlik [5] Tayin [6] Diğer (Belirtiniz)

13. İstanbul'a bireysel olarak mı yoksa aileniz ile birlikte mi göç ettiniz?

[1] Bireysel göç [2] Aile ile göç

14. Aile ile birlikte göç edildiyse göç kararını kim verdi? Bireysel göç söz konusu ise bu soruyu boş bırakınız.

[1] Anne [2] Baba [3] Eş [4] Çocuklar [5] Kendisi [6] Diğer (Belirtiniz)

15. Oturduğunuz evin niteliği?

[1] Müstakil [2] Gecekondu [3] Apartman [4] Diğer (Belirtiniz)

16. Yaşadığınız evin mülkiyeti kime aittir?

[1] Kiracı [2] Bana ait [3] Aile bireylerinden birine ait [4] Evde yaşamıyorum işyerinde kalıyorum [5] Diğer (Belirtiniz)

17. Kiracı iseniz aylık geliriniz?

[1] 600 TL'ye kadar [2] 601-800 TL arası [3] 801-1000 TL arası [4] 1001-1200 TL arası [5] 1201 TL ve üstü

18. Evde kimlerle ikamet etmektesiniz?

[1] Eşim ve çocuklarım [2] Anne, babam ve kardeşlerim [3] Akrabalarım [4] İş arkadaşlarım [5] Yalnız

19. Aile bireylerinden sizden başka gelir getiren var mı?

[1] Hayır [2] Eşim [3] Çocuk [4] Kardeş [5] Anne ve baba

20. Tasarruf yapabiliyor musunuz?

[1] Evet [2] Hayır

21. İstanbul'a gelmeden önceki kazanç ile şu anki kazanç karşılaştırıldığında mevcut durumu nasıl değerlendirirsiniz?

[1] Gelmeden önceki durumun daha iyiydi [2] Buradaki durumun daha iyi [3] Fark yok

22. Şanlıurfa'ya geri dönmeyi düşünüyor musunuz? Evet cevabı verilirse 25'inci, hayır vevabı verilirse 24'üncü soru boş bırakılacaktır.

[1] Evet [2] Hayır

23. Evet ise nedeni?

[1] İstanbul'da hayat pahalı [2] İstanbul'a uyum sağlamak zor [3] Memleket özlemi [4] İşsizlik [5] Diğer (Belirtiniz)

24. Hayır ise nedeni?

[1] İstanbul'da iş imkanı çok [2] İstanbul'da eğitim ve sağlık olanakları fazla [3] İstanbul'da hayat standartları yüksek [4] İşim gereği zorunlu olarak [5] Diğer (Belirtiniz)

25. Şuan çalışıyor musunuz?

[1] Evet [2] Hayır

26. Çalışmıyorsanız geçiminizi nasıl sağıyorsunuz?

[1] Evin diğer aile bireyleri çalışıyor [2] memlekette tarla vb. gelirim var [3] Kira gelirim var [4] Sosyal yardım kuruluşlarından destek alıyorum [5] Emekli, yaşlılık, mamullük vb. aylığım var.

27. Çalışma biçiminiz? [1] Tam gün [2] Vardiyalı [3] Part-Time [4] Mevsimlik [5] Diğer (Belirtiniz)
28. Gelir tipiniz nasıldır? [1] Aylık maaş [2] Saat ücreti [3] Parça başı [4] Prim [5] Komisyon [6] Kendi işim
29. Sosyal güvenceniz var mı? [1] Evet [2] Hayır
30. Hemşeri derneklerinin faaliyetlerine ne sıklıkla katılırsınız? [1] Her zaman [2] Ara sıra [3] Katılmıyorum
31. Şanlıurfa'ya hangi sıklıkla gidiyorsunuz? [1] Yılda bir iki kez [2] İki üç yılda bir kez [3] dört beş yılda bir kez [4] Uzun zamandır gitmedim

32. Aşağıdaki kısım İstanbul'a geldiğinizde karşılaştığınız sorunları belirlemeye yöneliktir. İlgili ifadelere ne düzeyde katıldığınızı lütfen belirtiniz						
[1]: Kesinlikle katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]: Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]: Kesinlikle katılıyorum						
32.1.	İşsizlik	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.2.	Barınma	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.3.	Kente uyum	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.4.	Hayat pahalılığı	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.5.	Ulaşım	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.6.	Yalnızlık	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.7.	Mahalle baskısı	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.8.	Memleket Özlemi	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.9.	Güvenlik	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.10.	Eğitim	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
32.11.	Sağlık	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**

33. Aşağıdaki kısım İstanbul'a göçle ilgili görüşlerinizi belirlemeye yöneliktir. İlgili ifadelere ne düzeyde katıldığınızı lütfen belirtiniz						
[1]: Kesinlikle katılmıyorum [2]: Katılmıyorum [3]: Kararsızım [4]: Katılıyorum [5]: Kesinlikle katılıyorum						
33.1.	İstanbul'da kendimi ezilmiş hissediyorum	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
33.2.	İstanbul'da Kendimi yabancı hissediyorum	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
33.3.	Sadece iş imkanım olduğu için İstanbul'da yaşıyorum	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
33.4.	Emekli olunca Şanlıurfa'ya dönmeyi planlıyorum	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
33.5.	Hayatımın sonuna kadar İstanbul'da yaşamayı planlıyorum	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**
33.6.	Buraya gelmiş olmaktan mutluyum	**[1]**	**[2]**	**[3]**	**[4]**	**[5]**

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 14754235-300
Konu : Filiz ÖZBAY

MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : 19/11/2019 tarihli ve 50217 sayılı yazı,

Anabilim Dalınız 100/2000 doktora burs öğrencisi 175271102 numaralı Filiz ÖZBAY'ın anket izni talebine ilişkin İstanbul Valiliğinin ilgili yazısı ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Müdür

Ek: İlgi Yazı (3 sayfa)

Adres:Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü
Telefon:0414 318 3769 Faks0414 318 3770
e-Posta:sosbilens@harran.edu.tr Elektronik Ağ:sosyalbilens.harran.edu.tr

Bilgi için: Cihat ÜNLÜ
Unvanı: Memur

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 78521740-300
Konu : Filiz ÖZBAY

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 14/10/2019 tarihli ve 43985 sayılı yazı,

Enstitünüz Maliye Anabilim Dalı 100/2000 doktora burs öğrencisi 175271102 numaralı Filiz ÖZBAY'ın Prof. Dr. Murat DEMİR'in danışmanlığında yürütmekte olduğu tezi ile ilgili anket çalışması ve izin talep formu İstanbul Valiliğine iletilmiş olup, verilen cevabi yazı Ek'te gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Murat DEMİR
Rektör Yardımcısı

Ek: Cevabi yazı (2 sayfa)

Adres:Mardin Yolu 22. km Osmanbey Kampüsü Haliliye/ŞANLIURFA
Telefon:0414 318 3020 Faks0414 318 3197
e-Posta:ogrenci@harran.edu.tr Elektronik Ağ:http://ogrenci.harran.edu.tr/

Bilgi için: İsmail DEDEOĞLU
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
Dahili No: 1392

Evrak Tarih ve Sayısı: 12/11/2019-26964

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Yazı İşleri Müdürlüğü

T.C. İSTANBUL VALİLİĞİ

DAĞITIMLI
25/10/2019

Sayı : 85840981-044-E.107455
Konu : Anket Çalışması (Filiz ÖZBAY)

HARRAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

Mardin Yolu 22. km Osmanbey Kampüsü Haliliye/ŞANLIURFA

İlgi : Harran Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına 14.10.2019 tarihli ve 8743 sayılı yazısı.

Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı doktora burs öğrencisi Filiz ÖZBAY'ın "İç Göç Hareketlerinin Sosyal ve Ekonomik Analizi: Şanlıurfa'dan İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir İnceleme" konulu tez çalışması hakkındaki ilgi yazı ve ekleri ilişikte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Mehmet Ali ÖZYİĞİT
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: İlgi yazı ve ekleri.

Dağıtım:
Gereği:
Güngören Kaymakamlığına
Bağcılar Kaymakamlığına
Bahçelievler Kaymakamlığına
Esenyurt Kaymakamlığına
Fatih Kaymakamlığı
Bakırköy Kaymakamlığına

Bilgi:
Harran Üniversitesi Rektörlüğüne
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)
Mardin Yolu 22. km Osmanbey Kampüsü
Haliliye/ŞANLIURFA

Bu evrakın 5070 Sayılı Kanun gereğince E-İMZA ile imzalandığı tasdik olunur 25/10/2019
MÜHÜR
ADI SOYADI
Ünvanı
İmzası
Yasemin SARP
Bil. İşletmeni

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama adresine girerek (nGxI5h-Lrrnyv-JdtVW+-hR+0tX-LYb35K7v) kodunu yazınız.

Ankara Caddesi 34410 Cağaloğlu-Fatih/İstanbul
Telefon No: (212)455 59 00 Faks No: (212)512 20 86
e-Posta: yaziisleri@istanbul.gov.tr İnternet Adresi: http://www.istanbul.gov.tr

Bilgi için: Yasemin SARP
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No:

Evrak Tarih ve Sayısı: 12/11/2019-26964

Sultangazi Kaymakamlığına
İstanbul İl Emniyet Müdürlüğüne

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için *https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama* adresine girerek (nGxI5h-Lrrnyv-JdtVW+-hR+0tX-LYb35K7v) kodunu yazınız.

Ankara Caddesi 34410 Cağaloğlu-Fatih/İstanbul
Telefon No: (212)455 59 00 Faks No: (212)512 20 86
e-Posta: yaziisleri@istanbul.gov.tr İnternet Adresi: http://www.istanbul.gov.tr

Bilgi için: Yasemin SARP
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No: